

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

**ΘΕΜΑ: «ΕΥΕΛΙΚΤΟΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ,
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΕΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ»**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΔΗΜΗΤΡΑ ΔΕΛΛΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΙΩΑΝΝΗΣ ΖΑΙΜΑΚΗΣ

**ΜΕΛΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ: ΣΚΕΥΟΣ ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ,
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΣΙΩΛΗΣ**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ**

**ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ**

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης

Ρέθυμνο, 2014

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ θερμά τον κο Ζαϊμάκη, τον κο Παπαϊωάννου και τον κο Τσιώλη, για την ιδιαίτερη συμβολή τους στη συγγραφή της συγκεκριμένης εργασίας.

Επίσης, ευχαριστώ τους γονείς μου που με στήριξαν αν και μακριά μου στην επίπονη αυτή εργασία καθώς και τον 15μηνο γιο μου και τον σύζυγό μου, οι οποίοι ανέχτηκαν το δύσκολο πρόγραμμά μου σε όλο το διάστημα συγγραφής της.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η συγκεκριμένη εργασία ξεκινάει από την περιγραφή του πλαισίου εμφάνισης ενός νέου «ευέλικτου καπιταλισμού», ο οποίος προήλθε από την εδραίωση μιας ασταθούς με ρευστό δυναμισμό οικονομικής πραγματικότητας, με κύρια χαρακτηριστικά της, τις μαζικές μετακινήσεις των εργαζομένων σε άλλες χώρες, τον ανεξέλεγκτο καταναλωτισμό, τις απρόβλεπτες ανακατατάξεις των αγορών, κ.ά., στοχεύοντας στην επίτευξη του μέγιστου δυνατού κέρδους. Στο πλαίσιο αυτό, το κεφάλαιο αναζητά με επιθετικούς τρόπους νέες μορφές εγκατάστασης. Η διάδοση του αυτοματισμού οδηγεί στη συρρίκνωση των ανθρώπινων δεξιοτήτων και στη δημιουργία ενός μοντέλου του ατόμου που πρέπει συνεχώς να μαθαίνει νέες δεξιότητες και να αποκτά νέες γνώσεις.

Ο ευέλικτος καπιταλισμός δημιουργεί ευέλικτους θεσμούς και δίνει έμφαση στην ευελιξία των εργαζομένων. Οι λειτουργίες του σε σημαντικό βαθμό υποστηρίζονται από εφαρμοσμένες κοινωνικές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στοχεύοντας στη δημιουργία μιας κοινωνίας αλληλεγγύης, δημιουργίας και συνοχής.

Η εργασία αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια, τα οποία συνδέονται μεταξύ τους. Συνοπτικά, το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στις κοινωνικο – οικονομικές συνθήκες του ευέλικτου καπιταλισμού, οι οποίες οδήγησαν σε εναλλακτικά οικονομικά δίκτυα. Το δεύτερο κεφάλαιο αφορά την κοινωνική οικονομία, το θεσμικό πλαίσιο των κοινωνικών επιχειρήσεων της χώρας μας και τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το προφίλ συγκεκριμένων φορέων κοινωνικής ή αλληλέγγυας οικονομίας που δραστηριοποιούνται σήμερα στην Περιφέρεια της Κρήτης και στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στις προοπτικές ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας καθώς και στη συμβολή της κοινωνικής έρευνας ως προς τη χάραξη αναπτυξιακών πολιτικών.

Η εργασία επικεντρώνεται σε ζητήματα κοινωνικής οικονομίας που μέσα από την επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας σε συσχέτιση με τις πληροφορίες που έδωσαν συγκεκριμένοι φορείς, θα επιχειρηθεί να εξεταστούν οι κύριες αιτίες εμφάνισής τους, το θεσμικό και χρηματοδοτικό πλαίσιο, τα προβλήματα και οι προοπτικές ανάπτυξης των δράσεών τους.

Από το όλο εγχείρημα προκύπτει, πως, οι ιδιαίτερες ευαισθησίες ή εσωτερικές ανάγκες των ατόμων για μία καλύτερη ποιότητα ζωής, ευνοϊκότερες συνθήκες εργασίας, σεβασμό στην παράδοση και στο περιβάλλον, ενεργοποιούνται περισσότερο

σε περιόδους κρίσης και οι οργανωμένες δράσεις των κινημάτων της κοινωνίας των πολιτών, ευνοούν την εμφάνιση των δομών κοινωνικής οικονομίας.

Επίσης, το θεσμικό πλαίσιο αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη και εξέλιξη του έργου των φορέων του τρίτου τομέα, ενώ η κρατική ή μη χρηματοδότηση βοηθά στην επίλυση λειτουργικών κυρίως προβλημάτων τους. Η στάση της ευρύτερης κοινωνίας επηρεάζει σημαντικά τις δράσεις τους, ιδιαίτερα όταν τις αγκαλιάζει και τις υποστηρίζει, όπως συμβαίνει με τα παραδείγματα αντίστοιχων φορέων στην Περιφέρεια Κρήτης.

Τελικά παρά τους περιορισμούς της έρευνας και τις όποιες δυσκολίες ως προς τη συγκέντρωση των πληροφοριών, χρήσιμο θα ήταν να πραγματοποιηθεί μία ανάλογη προσπάθεια σε άλλες περιοχές της χώρας μας, ώστε να γίνουν συγκρίσεις ως προς το έργο και την πορεία εξέλιξης των φορέων κοινωνικής οικονομίας, ιδιαίτερα μεταξύ των περιπτώσεων των γεωγραφικά μειονεκτικών περιοχών και των αστικών κέντρων.

SUMMARY

This particular work begins from the description of the frame of appearance of new “flexible capitalism”, which came from the consolidation of an unstable, with fluid dynamism, economic reality, which had as its main characteristics, the mass movements of workers in other countries, the unverifiable consumerism, the unanticipated realignments of markets, etc., aiming at the achievement of the greatest possible profit. In this frame, money seeks with aggressive ways new forms of establishment and the distribution of automatism leads to the shrinkage of human dexterities and to the creation of model of individual, which should continuously learn and acquire new knowledge.

Through the description of flexible capitalism, that creates flexible institutions and gives emphasis on the flexibility of workers, we aim at making a reference on that culture, which is supported by the frame of application of social policies of the European Union, targeting at the creation of a society of solidarity, creation and cohesion.

This work is constituted by four chapters, which are interconnected. In brief, the first chapter reports on the social economic conditions of flexible capitalism that led to alternative economic networks. The second chapter concerns the social economy, the institutional frame of social enterprises of our country and the more important problems that they face today. The third chapter presents the profile of concrete institutions of social or solidarity economy, that are activated today in the Region of Crete and the forth chapter deals with the prospects of social economy growth as well with the contribution of social research with as regards the mapping out of developmental policies.

This work focuses on questions of social economy and through the review of relative bibliography in cross – correlation with the information that the concrete institutions gave, it will be attempted to examine their main causes of appearance, the institutional and financing frame, the problems and the prospects of growth of their action.

From the all undertaking, it results, that the particular sensitivities or internal needs of individuals for a better quality of life in periods of crisis, more favorable conditions of work, respect in the tradition and in the environment, constitute some of these causes of appearance of these structures. Also, the institutional frame constitutes a basic

condition for the growth and development of the work of social economy institutions, while any government financing or lack thereof helps mainly in the resolution of functional problems. The attitude of the wider society influences considerably the work and the action of particular institutions, as it happens with the examples that are examined in the Region of Crete that was found to embrace and support the services they offer.

Finally despite the restrictions of research and any difficulties regarding the concentration of information, it would be useful if a similar effort were made in other regions of our country, in order to make comparisons as for the work and the course of development of social economy institutions, particularly between the cases of geographically LFAs (less favored areas) and urban centers.

Περιεχόμενα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	3
SUMMARY	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13
1^Ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΕΥΕΛΙΚΤΟΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ	19
1.1. Εισαγωγική περιγραφή του Ευέλικτου Καπιταλισμού	19
1.2. Σύγχρονες κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές εξελίξεις	24
1.3. Προβλήματα και προοπτικές στην κοινωνική πολιτική και Νέα Οικονομία	27
1.4. Νέα Οικονομία και Κοινωνική Οικονομία	29
2^Ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	35
2.1. Ιστορική αναδρομή της κοινωνικής αλληλέγγυας οικονομίας	35
2.2. Τοπική κοινωνική οικονομία και κοινωνική πολιτική	42
2.3. Η αναγκαιότητα των δικτύων κοινωνικής οικονομίας	44
2.4. Για μία τυπολογία της Κοινωνικής Οικονομίας	46
2.5. Η Κοινωνική Οικονομία στην Ευρώπη	49
2.6. Η Κοινωνική Οικονομία στην Ελλάδα	54
α. Το πλαίσιο εφαρμογής των πολιτικών κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα	59
β. Μορφές της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας στην Ελλάδα	62
3^Ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΤΟΠΙΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	67
3.1. Διαδικασία συγκέντρωσης πληροφοριών	67
3.2. Συνοπτική παρουσίαση του προφίλ των ερωτώμενων φορέων	69
3.3. Συμπεράσματα	74
3.4. Επίλογος	79
4^Ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΈΡΕΥΝΑ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	85
4.1. Κοινωνική Έρευνα & Αναπτυξιακή Πολιτική	85
4.2. Κατευθύνσεις και μέλλον της κοινωνικής οικονομίας	88
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	95

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι ραγδαίες ανακατατάξεις των αγορών, η τεχνολογική επανάσταση, οι μαζικές μετακινήσεις των εργαζομένων σε άλλες χώρες, ο ανεξέλεγκτος καταναλωτισμός, αποτελούν κάποια από τα βασικά χαρακτηριστικά της σύγχρονης κοινωνικής και οικονομικής πραγματικότητας, η οποία παρουσιάζει έναν ασταθή και παράλληλα ρευστό δυναμισμό.

Η παγκοσμιοποίηση, η αλματώδης ανάπτυξη των μεγάλων πόλεων και η σύνδεσή τους με μία παγκόσμια οικονομία, είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία και την εδραίωση ενός καπιταλισμού, όπου οι επιχειρήσεις, μέσω της αυστηρής γραφειοκρατικής οργάνωσης, πετυχαίνουν τον βασικό τους στόχο, το μέγιστο δυνατό κέρδος.

Όμως, στο σημερινό πλαίσιο του ονομαζόμενου «ευέλικτου καπιταλισμού», το μοντέλο μιας σωστά διοικούμενης επιχείρησης, στηρίζεται ουσιαστικά στον σχεδιασμό και στην εφαρμογή ενός βιώσιμου πλάνου. Με τη διεθνοποίηση των τραπεζών, το χρήμα αναζητά συνεχώς και με ιδιαίτερα επιθετικούς τρόπους, νέες μορφές εγκατάστασης. Επιπλέον, με τη διάδοση και την εξάπλωση του αυτοματισμού, οι ανθρώπινες δεξιότητες συρρικνώνονται, δημιουργώντας το νέο εξιδανικευμένο «εγώ» του ατόμου, που μαθαίνει συνεχώς νέες δεξιότητες, μεταβάλλοντας τη «γνωσιακή» του βάση.

Είναι γεγονός, πως ο νέος καπιταλισμός, στην αναζήτησή του για τη δημιουργία πιο ευέλικτων θεσμών, δίνει έμφαση στην ευελιξία των εργαζομένων, οι οποίοι θα πρέπει να είναι ανοιχτοί και δεκτικοί στις γρήγορες αλλαγές και να αντιμετωπίζουν τους νέους κινδύνους.

Η εμφάνιση του ονομαζόμενου Τρίτου Τομέα της οικονομίας, ο οποίος βρίσκεται μεταξύ του κρατικού και ιδιωτικού τομέα, φαίνεται να βοηθά στην ανάδειξη των ιδιαίτερων και μοναδικών χαρακτηριστικών της κάθε τοπικής κοινωνίας και να δημιουργεί τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την τοπική ανάπτυξη. Εφόσον δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες και απελευθερωθούν οι διάφορες νεωτεριστικές δραστηριότητες ή πρωτοβουλίες, οι οποίες ενδιαφέρονται πρωτίστως για την ποιότητα ζωής των εμπλεκόμενων, προωθώντας έναν διαφορετικό τύπο καταμερισμού εργασίας και διαχείρισης των πρώτων υλών, ενισχύονται οι κοινωνικοί δεσμοί των τοπικών πληθυσμών και παράγεται κεφάλαιο, που με τη σειρά του οδηγεί

σε τοπική ή περιφερειακή ανάπτυξη. Για τους παραπάνω λόγους και ακόμη περισσότερο για το ότι βιώνουμε μία έντονη οικονομική και κατ' επέκταση κοινωνική κρίση, θα ήταν σημαντικό να εξεταστούν το θεσμικό πλαίσιο, τα προβλήματα και οι προοπτικές ανάπτυξης των εγχώριων δράσεων της κοινωνικής οικονομίας, ως μία εναλλακτική απάντηση στη σημερινή δραματική κοινωνικο – οικονομικό – πολιτική κατάσταση της χώρας μας.

Πιο συγκεκριμένα, θα επιχειρηθεί να φωτιστούν ενδεικτικά κάποιες τάσεις ή ζητήματα που αναδεικνύονται από τη θεωρητική συζήτηση και αναφέρονται: 1) στο πλαίσιο και τις συνθήκες που οδηγούν στην εμφάνιση και ανάπτυξη των φορέων της κοινωνικής οικονομίας, 2) στις κινητήριες δυνάμεις ή ανάγκες που ενθαρρύνουν την εμφάνιση των συγκεκριμένων δομών, 3) στο πλαίσιο λειτουργίας, τα κύρια προβλήματα και τις προοπτικές ανάπτυξης των δράσεών τους και 4) στην επίδραση των χρηματοδοτήσεων ως προς την επιβίωση αντίστοιχων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών.

Δηλαδή, αρχικά από θεωρητική πλευρά, θα επιχειρηθεί να παρουσιαστούν οι προϋποθέσεις εμφάνισης των διαφόρων οργανισμών κοινωνικής οικονομίας σε Ευρώπη και Ελλάδα και θα προσδιοριστούν οι δομές αυτές με αναφορά στα βασικά χαρακτηριστικά τους. Στη συνέχεια, θα αναλυθούν το ισχύον θεσμικό πλαίσιο που τις προστατεύει και κατοχυρώνει νομικά τη λειτουργία τους, δηλώνοντας την αναγκαιότητα ύπαρξής τους σε τοπικό επίπεδο. Στο εμπειρικό μέρος, με βάση τις πληροφορίες από τους ερωτώμενους φορείς θα επιχειρηθεί να παρουσιαστούν οι διαφοροποιήσεις κατά περίπτωση και να γίνει συσχέτιση με κάποια από τα παραπάνω ζητήματα του θεωρητικού μέρους.

Αναλυτικότερα:

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι νέες κοινωνικο – οικονομικές συνθήκες, που δημιούργησε ο Νέος Καπιταλισμός, ποια τα προβλήματα και οι προοπτικές στη νέα οικονομία και πως φτάσαμε στις δομές του ονομαζόμενου τρίτου τομέα της οικονομίας, της κοινωνικής οικονομίας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο πραγματοποιείται μία σύντομη ιστορική αναδρομή εμφάνισης της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας, αναφέρονται οι διαφορετικοί προσδιορισμοί του όρου, γίνεται αναφορά στις βασικές αρχές της, παρουσιάζονται οι διάφοροι τύποι των κοινωνικών επιχειρήσεων και περιγράφεται η ιστορική τους πορεία στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης, παρουσιάζονται το ισχύον θεσμικό πλαίσιο που τις προστατεύει στη χώρα μας, ποιες πολιτικές κοινωνικής

οικονομίας εφαρμόστηκαν μέσα από την υλοποίηση συγκεκριμένων προγραμμάτων, ποιες μορφές της κοινωνικής οικονομίας προέκυψαν και ποια τα σημαντικότερα προβλήματα των φορέων της.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το προφίλ συγκεκριμένων φορέων κοινωνικής οικονομίας που δραστηριοποιούνται στην Περιφέρεια Κρήτης και με βάση τις πληροφορίες τους, διατυπώνονται συμπεράσματα σε συσχέτιση με τάσεις ή ζητήματα της θεωρητικής συζήτησης.

Στο τέταρτο κεφάλαιο εξετάζονται οι προοπτικές και το μέλλον της κοινωνικής οικονομίας, όπως και η συμβολή της κοινωνικής έρευνας στο σχεδιασμό των πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης που επηρεάζουν σημαντικά την εξέλιξη του τρίτου τομέα.

Στο παράρτημα, υπάρχει ο οδηγός συνέντευξης και το περιεχόμενο των τηλεφωνικών συνεντεύξεων, που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της ερευνητικής διαδικασίας, με τους υπεύθυνους επικοινωνίας των έξι (6) διαφορετικών φορέων κοινωνικής οικονομίας της τοπικής κρητικής κοινωνίας.

1^ο Κεφάλαιο:
Ευέλικτος Καπιταλισμός

1^ο Κεφάλαιο: Ευέλικτος Καπιταλισμός

1.1. Εισαγωγική περιγραφή του Ευέλικτου Καπιταλισμού

Σήμερα διανύουμε την εποχή των έντονων εξελίξεων σε οικονομικό και πολιτικό κυρίως επίπεδο, οι οποίες επηρεάζουν δυναμικά μικρές και μεγάλες κοινωνίες. Το κράτος περιορίζει τις εξουσίες του, σημαντικοί θεσμοί καταργούνται, εκποιούνται δημόσιες περιουσίες και επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας, μέσα από συγκεκριμένες πολιτικές, που επηρεάζουν δραματικά την εξέλιξη της ζωής των ανθρώπων. Οι απαιτήσεις των σημερινών μορφών εργασίας, αποδιοργανώνουν και αποπροσανατολίζουν τόσο την οικογενειακή ζωή, όσο τις κοινωνικές σχέσεις. Οι συνεχόμενες μετακινήσεις και η μετανάστευση πληθυσμιακών ομάδων, στο όνομα της ευελιξίας της παγκοσμιοποίησης, οδηγεί σε χαλαρές – μη δεσμευτικές σχέσεις των ανθρώπων με τόπους. Επιπλέον, η αδυναμία ελέγχου των οικονομικών δραστηριοτήτων από το κράτος και το πολιτικό σύστημα σε συνδυασμό με την ανάπτυξη, η οποία προέρχεται από την επανάσταση των τεχνολογικών εξελίξεων, έχουν δημιουργήσει έντονη κοινωνική αστάθεια, ρευστότητα και οικονομικές ανισότητες. Ακόμη, η δραματική αύξηση της ανεργίας και η στροφή των παραγωγικών επενδύσεων σε χώρες με χαμηλό επίπεδο κόστους εργασίας, έχουν αλλάξει το όλο οικονομικό σκηνικό διαφόρων χωρών. Έτσι, στο όνομα της νεωτερικότητας, το οποίο υποδηλώνει την αλλαγή, το νέο, το πρόσκαιρο, το εφήμερο, κάτι το αμφιλεγόμενο, που μπορεί να ενσωματωθεί ή αντίθετα να εξαφανιστεί, έχουμε την εμφάνιση μιας διαδικασίας κοινωνικής αναταραχής και αβεβαιότητας.¹

Αναλυτικότερα, οι ραγδαίες ανακατατάξεις των αγορών, η τεχνολογική επανάσταση, η άνοδος των επενδυτικών δραστηριοτήτων, η κατάρρευση και η μεταφορά των εργοστασίων, η μαζική μετανάστευση των εργαζομένων σε άλλες χώρες, οι έντονες οικονομικές ανισότητες, ο ανεξέλεγκτος καταναλωτισμός, κ.ά. αποτελούν κάποια από τα βασικά χαρακτηριστικά της σύγχρονης κοινωνικής και οικονομικής πραγματικότητας, η οποία παρουσιάζει έναν ασταθή και ρευστό δυναμισμό.

Η παγκοσμιοποίηση, η ανάπτυξη των μεγάλων πόλεων και η σύνδεσή τους με μία δική τους παγκόσμια οικονομία, εξαιτίας των τεχνολογικών και μη καινοτομιών, είχε

---

¹ Σκεύος Παπαϊωάννου, *Συμβουλευτική και Δικτύωση για την Απασχόληση και τη Βιώσιμη Ανάπτυξη - Η περίπτωση του Σχεδίου Ολοκληρωμένης Παρέμβασης «ΕΡΓΑΝΗ»*, Ρέθυμνο, 2008, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ρεθύμνου – Διεύθυνση Πολιτισμού (ΝΕΛΕ), σελ.75 – 80.

ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός «στρατιωτικοποιημένου», με την έννοια της τακτοποίησης των θέσεων και της εκτέλεσης των διαφόρων λειτουργιών, κοινωνικού καπιταλισμού, στον οποίο οι επιχειρήσεις, μέσω της γραφειοκρατικής οργάνωσης, πετυχαίνουν το μέγιστο δυνατό κέρδος. Αυτή η γραφειοκρατική επιβολή επηρεάζει, τόσο τα άτομα, ως προς τις σχέσεις και τις συναλλαγές με άλλους, αλλά και τους κοινωνικούς θεσμούς της χώρας τους.²

Το σημερινό μοντέλο μιας σωστά διοικούμενης επιχείρησης, στηρίζεται στο σχεδιασμό και στην εφαρμογή ενός πλάνου, που θα μπορεί να ανταποκριθεί στις αιφνίδιες αλλαγές της αγοράς, δηλαδή, τις ανόδους και τις υφέσεις, που παρατηρούνται κατά διαστήματα. Η αποτελεσματική διοίκηση διαμορφώνεται εξορθολογιστικά, με τη μορφή πυραμίδας, όπου κάθε αξίωμα ή κάθε τμήμα επιτελεί προκαθορισμένες – συγκεκριμένες λειτουργίες. Η βεμπεριανή μορφή πυραμίδας, η οποία στηρίζεται σε μία στρατιωτικού τύπου οργάνωση, με κύρια χαρακτηριστικά την επιβολή τιμωριών και τη συμμόρφωση στις εντολές, κυριάρχησε στις μεγάλες επιχειρήσεις του 20ού αιώνα. Έτσι, η πυραμίδα ενοποιούσε, συγκεντροποιούσε και συγκέντρωνε τους εργαζομένους με διαδικασίες μηχανοποίησης και το αποτέλεσμα της εργασίας τους, ελεγχόταν λεπτομερώς σε κάθε φάση αυτής.³

Ακόμη και το κράτος πρόνοιας, σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, για αρκετά χρόνια, υιοθέτησε την παραπάνω αναφερόμενη μορφή οργάνωσης της γραφειοκρατικής πυραμίδας, υποχρεώνοντας τους αποδέκτες των διαφόρων κοινωνικών παροχών, να λειτουργούν και να σκέφτονται ως γραφειοκράτες, ακόμη και όταν ασχολούνταν με τις ανάγκες τους. Με λίγα λόγια, το σύστημα προσανατολιζόταν κατά πρωτεύοντα ρόλο, στην αυτοσυντήρηση και στη σταθερότητα οργάνωσης των θεσμών και όχι στην αποδοτική παροχή φροντίδας.

Αργότερα, με τη διευκόλυνση μεταφοράς των κεφαλαίων των διαφόρων εθνικών ή τοπικών επιχειρήσεων ανά τον κόσμο, διευρύνθηκαν τα οικονομικά σύνορα, με αποτέλεσμα επενδυτές, κολοσσιαίες εταιρείες, ή ταμεία, να αναζητούν τις ασφαλέστερες και κερδοφόρες υπεράκτιες ευκαιρίες. Η διεθνοποίηση των τραπεζών και η επικέντρωσή τους σε εξαγορές και συγχωνεύσεις, απέκοψε το δεσμό τους με τα

---

² Richard Sennett, *Η κουλτούρα του νέου καπιταλισμού*, (μετάφραση από τα Αγγλικά: Τρισεύγενη Παπαϊωάννου), Αθήνα, 2008, Εκδόσεις: Σαββάλας, σελ. 23 – 28.

³ Όπως παραπάνω, σελ. 28 – 37.

συμφέροντα του εθνικού κράτους, έτσι ώστε το χρήμα να αναζητά συνεχώς και με επιθετικούς πλέον τρόπους, νέες μορφές εγκατάστασης.⁴

Με την εξέλιξη των χρηματοοικονομικών μέσων, την επιτυχία του ολοκληρωτικού ελέγχου τεράστιων χρηματικών ποσών, κυρίως από τα διάφορα συνταξιοδοτικά ταμεία, οι επενδυτές εξελίχθηκαν περισσότερο σε ενεργούς κριτές, με αποτέλεσμα η κεντρική διοίκηση να πιέζεται έντονα μη μπορώντας να αντιδράσει, ακόμη και σε περίπτωση δημιουργίας ή διάλυσης των μετοχικών εταιρειών. Κατά συνέπεια, το φαινόμενο της αποδέσμευσης των κεφαλαίων και της πίεσης για βραχυπρόθεσμες αποδόσεις, άλλαξε οριστικά τη δομή των επιχειρήσεων εκείνων, που ασκούσαν τη μεγαλύτερη έλξη στους ισχυρούς επενδυτές, διαμορφώνοντας μ' αυτόν τον τρόπο το πρότυπο της δυναμικής επιχείρησης, που στηρίζεται πρωταρχικά στην ευελιξία και στη δυνατότητα εφαρμογής ριζικών αλλαγών.

Όταν μία εταιρεία αδυνατούσε να βρει νέες ευκαιρίες, να διαχειριστεί διαφορετικά τις αλλαγές ή να καινοτομήσει, χαρακτηριζόταν αδύναμη και χωρίς προοπτικές εξέλιξης ή επιβίωσης.⁵

Η επανάσταση της πληροφορίας και της πληροφορικής, οδήγησε στην αντικατάσταση και προσαρμογή της ερμηνείας των επιχειρηματικών εντολών, σε μία νέα μορφή συγκεντρωτισμού. Δηλαδή, τι συνέβη; Τα διευθυντικά στελέχη, καθοδηγούμενα αποκλειστικά και μόνο από το ανυπόμονο κεφάλαιο, βαπτίστηκαν γνώστες και συνειδητοποιημένοι επιβολείς άμεσων αλλαγών από την κορυφή, γεγονός που οδήγησε πολλές φορές στον αφανισμό και καταστροφή τους.⁶

Επιπλέον, με τη διάδοση και εξάπλωση του αυτοματισμού οι ανθρώπινες δεξιότητες συρρικνώνονται, δημιουργώντας το νέο εξιδανικευμένο «εγώ» του ατόμου, που μαθαίνει συνεχώς νέες δεξιότητες, μεταβάλλοντας τη «γνωσιακή» βάση του. Κάποιοι υποστηρίζουν πως *«η παραγωγικότητα των εργαζομένων προέρχεται από τον εγκέφαλο και τις γνώσεις τους. Δεν στηρίζεται ούτε στις χειρωνακτικές τους δυνατότητες, ούτε στη φυσική παρουσία τους. Τα προσόντα που απαιτούνται είναι ιδέες, γνώση, εξειδίκευση, ταλέντο και δημιουργικότητα»*.⁷

Τα τελευταία χρόνια, οι μεταρρυθμιστές επιδιώκουν περισσότερη ατομική πρωτοβουλία και επιχειρηματικό πνεύμα, ακόμη και διαχείριση της κοινωνικής

---

⁴ Όπως παραπάνω, σελ. 39 – 44.

⁵ Όπως παραπάνω, σελ. 44 – 49.

⁶ Όπως παραπάνω, σελ. 49 – 51.

⁷ Ανδρέας Ανδριανόπουλος, *Παγκοσμιοποίηση και Νέα Οικονομία, Η δυναμική του τεχνολογικού νεοκαπιταλισμού στον 21^ο αιώνα*, Αθήνα, 2000, Εκδόσεις: Libro, σελ. 22 – 24.

πρόνοιας από το ίδιο το άτομο, ως μία μορφή επιχείρησης, η οποία παρέχει συμβουλευτικές υποστηρικτικές υπηρεσίες. Έτσι, αυτοί που ευημερούν στις νέες επιχειρήσεις, έχουν ανάγκη από ένα πυκνό δίκτυο κοινωνικών διασυνδέσεων και επαφών, γι' αυτό άλλωστε δημιουργούνται οι παγκόσμιες πόλεις, οι οποίες μπορούν να παρέχουν πρόσφορο τοπικό πεδίο για διαπροσωπική δικτύωση, αυξάνοντας παράλληλα έντονες ανησυχίες, φόβους εξάρτησης και ψυχολογική πίεση στους εργαζομένους, εφόσον υποκύπτουν στη θέληση άλλων.⁸

Είναι γεγονός, πως σήμερα ο «ευέλικτος» καπιταλισμός, δίνει έμφαση κατά κύριο λόγο στην ευελιξία των εργαζομένων, οι οποίοι θα πρέπει να ενεργούν με ευστροφία, να είναι ανοιχτοί και δεκτικοί στις γρήγορες αλλαγές και να αντιμετωπίζουν τους νέους κινδύνους, χωρίς να εξαρτώνται από αυστηρούς κανονισμούς και τυπικές διαδικασίες. Αυτού του είδους η ευελιξία, από τη μια, παρεμποδίζει την πορεία της επαγγελματικής σταδιοδρομίας τους, εφόσον οι σημερινοί εργαζόμενοι αναγκάζονται να μεταπηδούν από το ένα είδος εργασίας στο άλλο και από την άλλη, η κατάσταση αυτή τους προκαλεί έντονο άγχος και ανησυχία, εξαιτίας των ρίσκων που καλούνται να αναλάβουν.⁹

Τελικά, η δίψα των ανθρώπων για αλλαγή, μέσω της αναζήτησης και της χρήσης κεφαλαίων, οι αλλαγές στη δομή των σύγχρονων εταιριών, οι νέες μορφές συμβάσεων εργασίας, όπως ορισμένου χρόνου ή προσωρινής, υποδηλώνουν τον παραμερισμό της παλαιότερης γραφειοκρατίας και την εμφάνιση μίας νέας οργάνωσης μέσω των δικτύων, που επαναπροσδιορίζουν τις δομές τους.

Στην πραγματικότητα, θα μπορούσαμε να πούμε πως η σημερινή κοινωνία αναζητά τρόπους, για να καταστρέψει τις αρνητικές πλευρές της ρουτίνας και να δημιουργήσει πιο ευέλικτους θεσμούς. Τα στοιχεία εκείνα που χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη ευελιξία είναι:

1) η ικανοποίηση των αλλαγών μέσω της αδιάκοπης επανεπιμόρφωσης των θεσμών. Η ανασχεδίαση απαιτεί να γίνεται με λιγότερους ανθρώπους, διότι με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η πλήρης απόδοση των εργασιών και λειτουργιών μιας δομής, ώστε να αυξάνεται με αποτελεσματικότητα η παραγωγικότητά της.

---

⁸ Richard Sennett, *Η κουλτούρα του νέου καπιταλισμού*, (μετάφραση από τα Αγγλικά: Τρισεύγενη Παπαϊωάννου), Αθήνα, 2008, Εκδόσεις: Σαββάλας, σελ. 52 – 54.

⁹ Richard Sennet, *Ο ελαστικοποιημένος άνθρωπος – Οι συνέπειες του μετασχηματισμού της εργασίας στον νέο καπιταλισμό*, (μετάφραση από τα Αγγλικά: Ελένη Αστερίου), επιστημονική επιμέλεια: Νικήτας Πατινώτης, Αθήνα, 2010, Εκδόσεις: Πεδίο, σελ. 13 – 18.

2) η άμεση και γρήγορη προώθηση ποικιλίας προϊόντων στην αγορά με τη χρήση υψηλής τεχνολογίας, μέσα από αυστηρή εξειδίκευση της παραγωγής. Είναι γεγονός, πως η ταχεία λήψη αποφάσεων ταιριάζει στη μικρή ομάδα εργασίας από ότι στην μεγάλη γραφειοκρατική πυραμίδα, όπου η αυστηρή ιεραρχία επιβραδύνει και καθυστερεί τις όποιες αποφάσεις.

3) η συγκέντρωση εξουσίας χωρίς συγκεντροποίηση αυτής. Δηλαδή, η αποκέντρωση της εξουσίας επιτυγχάνεται μέσω της κατάργησης των ενδιάμεσων διευθυντικών στρωμάτων και μέσω της δυνατότητας μεγαλύτερου ελέγχου, που αποκτούν οι εργαζόμενοι των χαμηλότερων βαθμίδων των εταιρειών. Επιπλέον, τα νέα συστήματα πληροφοριών δεν επιτρέπουν περιθώρια απόκρυψης ή αποφυγής λαθών από οποιονδήποτε στο δίκτυο, παρέχοντας έτσι μία πλήρη εικόνα της εταιρείας στα ανώτερα στελέχη της.¹⁰

Σε τελική ανάλυση, τα παραπάνω στοιχεία του συστήματος της ευέλικτης εξουσίας, διαβρώνουν τον χαρακτήρα των εργαζομένων, οι οποίοι προσπαθούν να ανταποκριθούν στους νέους, γι' αυτούς κανόνες. Κατά συνέπεια, μέσα στο πλαίσιο της Νέας Οικονομίας που έχει εμφανιστεί, ενδημεί η αβεβαιότητα, η ανασφάλεια και η ρευστότητα. Το μέλλον δεν είναι πλέον σταθερό και σίγουρο. Βέβαια, όταν η αβεβαιότητα αντιμετωπίζεται, όχι ως απειλή, αλλά ως μία διαφορετική δυνατότητα ή ευκαιρία, τότε κατά την άποψη κάποιων θεωρητικών, θα μπορούσαν οι νέες οικονομικές συνθήκες να χαρακτηριστούν και ως νέες προκλήσεις.¹¹

Η αλήθεια είναι πως σήμερα οι νέες οικονομικές εξελίξεις και ιδιαίτερα οι εργασιακές συνθήκες, προκαλούν άγχος στους περισσότερους εργαζομένους και πολλές φορές οι επαγγελματικές τους επιλογές αποδιοργανώνουν ή αλλάζουν την προσωπική τους ζωή, με αποτέλεσμα να δυσκολεύονται να ανταποκριθούν στις νέες απαιτήσεις και να βιώνουν για μεγάλο χρονικό διάστημα μία δυσάρεστη κατάσταση, ενώ αντίθετα λίγοι είναι αυτοί που αντιμετωπίζουν τα νέα δεδομένα ως πρόκληση.

Η αστάθεια των ευέλικτων εταιρειών, επιβάλλει στους εργαζομένους την ανάγκη να αναλαμβάνουν ρίσκα, μέσω της «μεταφύτευσης» της εργασίας. Ρίσκο, σημαίνει μετακινούμαι από μία θέση σε μία άλλη. Μάλιστα, πολλές φορές η αβεβαιότητα στο εσωτερικό του δικτύου παρακινεί τις μετακινήσεις, γιατί κάποιο άτομο μπορεί να επωφεληθεί από ευκαιρίες, που δεν προέβλεψαν άλλοι και επιπλέον μπορεί να

---

¹⁰ Όπως παραπάνω, σελ. 71 – 86.

¹¹ Ανδρέας Ανδριανόπουλος, *Παγκοσμιοποίηση και Νέα Οικονομία, Η δυναμική του τεχνολογικού νεοκαπιταλισμού στον 21^ο αιώνα*, Αθήνα, 2000, Εκδόσεις: Libro, σελ. 25 – 29.

εκμεταλλευτεί κάποιες από τις αδυναμίες ελέγχου της κεντρικής εξουσίας. Ο αποπροσανατολισμός, που είναι αποτέλεσμα της κίνησης προς την αβεβαιότητα, είναι δυνατόν να επιτευχθεί, είτε μέσω ασαφών πλευρικών κινήσεων των ατόμων, χωρίς να κινούνται ανοδικά στο χαλαρό δίκτυο, είτε μέσω απρόβλεπτων εκβάσεων, όπως η απώλεια της εργασίας ή η μείωση του μισθού τους.¹²

Επιπλέον, έχει αποδειχθεί, πως η σύγχρονη ευελιξία τυγχάνει να εξισώνεται με τη νεαρή ηλικία, εφόσον οι ηλικιωμένοι αντιμετωπίζονται από τις περισσότερες εταιρείες, ως άτομα που απεχθάνονται το ρίσκο. Ακόμη, η εμπειρία τους χάνει την αξία της στο εσωτερικό των σύγχρονων επιχειρήσεων, γιατί τα ανώτερα στελέχη επιθυμούν και επιδιώκουν αλλαγές και συνάμα απαιτούν εύπλαστα άτομα, τα οποία θα αναλαμβάνουν κατά κύριο λόγο ρίσκα και θα υποτάσσονται άμεσα. Εξάλλου, η τωρινή ικανότητα και η ταχεία αλλαγή των δεξιοτήτων, αποτελούν, τους βασικούς κανόνες επιβίωσης των εργαζομένων στις ευέλικτες εταιρείες.¹³

Τέλος, η έλλειψη του γραφειοκρατικού συστήματος, το οποίο να κατευθύνει την αύξηση του πλούτου σε όλη την ιεραρχία, αυξάνει την ανισότητα μεταξύ των εργαζομένων, γιατί όλες οι ανταμοιβές κατευθύνονται στους πιο ισχυρούς, εφόσον δεν υπάρχουν στο εσωτερικό της οργάνωσης περιορισμοί, με αποτέλεσμα όσοι μπορούν να κερδίσουν, να το επιδιώκουν με σχετική ευκολία. Με λίγα λόγια, στο αγοραστικό αυτό πλαίσιο, «ο νικητής τα παίρνει όλα».¹⁴

1.2. Σύγχρονες κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές εξελίξεις

Σήμερα οι ρυθμοί του κοινωνικού μετασχηματισμού, προκαλούν με βίαιο τρόπο το άνοιγμα και παράλληλα την έκθεση των κλειστών τοπικών κοινωνιών στη λογική της ελεύθερης αγοράς, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται πιέσεις και συγκρούσεις στο επίπεδο της κοινωνικής συνείδησης, στο σύστημα αξιών και στον πολιτισμό, που παραμένει στον παραδοσιακό κοινωνικό του χώρο. Το γεγονός αυτό, ενισχύεται, τόσο από τις μετακινήσεις του πληθυσμού και ιδιαίτερα των νέων ανθρώπων προς τα αστικά κέντρα ή το εξωτερικό, όσο και από την εγκατάλειψη της γεωργίας και την

---

¹² Richard Sennet, *Ο ελαστικοποιημένος άνθρωπος – Οι συνέπειες του μετασχηματισμού της εργασίας στον νέο καπιταλισμό*, (μετάφραση από τα Αγγλικά: Ελένη Αστερίου), επιστημονική επιμέλεια: Νικήτας Πατινώτης, Αθήνα, 2010, Εκδόσεις: Πεδίο, σελ. 127 – 130.

¹³ Όπως παραπάνω, σελ. 139 – 149.

¹⁴ Όπως παραπάνω, σελ. 134 – 139.

ύφεση της μεταποίησης και της παραγωγής προϊόντων στο εσωτερικό της περιφέρειας. Η επιβίωση της κάθε τοπικής κοινωνίας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις ενισχύσεις της Ευρώπης, που μέσω των επιδοτήσεων διευρύνονται νεωτερικές σχέσεις και ενισχύονται σημαντικές υπηρεσίες.¹⁵

Οι μεταβολές που συντελούνται σε τοπικό επίπεδο, μπορεί να διαφέρουν μεταξύ τους, αλλά σε γενικές γραμμές ακολουθούν τη λογική ανάπτυξης των κεντρικών παρεμβάσεων διοικητικού, οικονομικού, πολιτικού και πολιτισμικού χαρακτήρα. Η έλλειψη της ενεργούς συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών και η καθυστερημένη κοινωνική οργάνωση των τοπικών ιδιαιτεροτήτων, απέκλεισαν τις ευκαιρίες εναλλακτικής ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο.

Στη χώρα μας, ακόμη και σήμερα, το πρόβλημα της οικονομικής ανάπτυξης παρουσιάζεται ως πρόβλημα επενδύσεων και υποδομών, χωρίς να αναλύονται οι οικονομικές δραστηριότητες, οι δυνατότητες και οι προοπτικές σε σχέση με το σύνολο των κοινωνικών και φυσικών συνθηκών ή σχέσεων. Επιπλέον, δεν έχει αναπτυχθεί ένας ιδιαίτερος προβληματισμός, σχετικά με το θέμα των αρνητικών επιδράσεων της λογικής της ανάπτυξης στο περιβάλλον και στο κοινωνικό – τοπικό – πολιτισμικό σύστημα, γνωρίζοντας πως στις απομονωμένες, νησιωτικές ή ορεινές περιοχές, τα κοινωνικά – περιβαλλοντικά – πολιτισμικά δεδομένα, είναι αυτά που ουσιαστικά αποτελούν τη βάση των οικονομικών δραστηριοτήτων.

Ακόμη, στον ευρωπαϊκό χώρο, τα τελευταία χρόνια έχουν εμφανιστεί κινήματα με περιφερειακό ή τοπικό προσανατολισμό, τα οποία στοχεύουν πρωταρχικά στην ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων, γεωγραφικών, κοινωνικών, πολιτιστικών, κ.ά. των τοπικών κοινωνιών. Στο σημείο αυτό, εντοπίζεται η σπουδαιότητα της αναγνώρισης του εναλλακτικού χαρακτήρα, που θα μπορούσαν να έχουν τα ιδιαίτερα τοπικά στοιχεία, τα οποία μέσα από συνειδητές προσπάθειες κοινωνικο-πολιτικών παρεμβάσεων, θα ήταν ικανά να αντισταθούν στην ομογενοποίηση και την τυποποίηση των κοινωνικών αξιών και σχέσεων.¹⁶

Όπως έχει υποστηρίξει ο Παπαϊωάννου στις τοπικές κοινωνίες δεν υπάρχουν οι κατάλληλες κοινωνικές δομές, αλλά ούτε καν υλοποιείται συστηματική κοινωνική

---

¹⁵ Σκεύος Παπαϊωάννου, *Συμβουλευτική και Δικτύωση για την Απασχόληση και τη Βιώσιμη Ανάπτυξη - Η περίπτωση του Σχεδίου Ολοκληρωμένης Παρέμβασης «ΕΡΓΑΝΗ»*, Ρέθυμνο, 2008, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ρεθύμνου – Διεύθυνση Πολιτισμού (ΝΕΛΕ), σελ.75 – 76.

¹⁶ Κ.Π.Ε.Ο.Κ.Ο. Κεφάλου «Ζηνή», «Κοινωνιολογική και οικονομική έρευνα δράσης στην Κεφαλο της Κω του Δήμου Ηρακλειδών – Πρόταση για την αξιοποίηση των μεταλλουργικών εγκαταστάσεων στην ανατολική πλαγιά του Ζηνιού», Επιστημονικός Υπεύθυνος: Σκεύος Παπαϊωάννου, Κεφαλος Κω / Ρέθυμνο, 2008, σελ. 34 – 36.

έρευνα, ώστε να αναλυθούν τα ποικίλα κοινωνικά προβλήματα της περιφέρειας και να προταθούν συγκεκριμένα μέτρα, προγράμματα ή δράσεις. Για τους παραπάνω λόγους έχουν εμφανιστεί διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης, όπου επιχειρήθηκαν δράσεις κοινωνικής μεταβολής με βάση το πρόσταγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.¹⁷

Στο πλαίσιο της οικονομίας, οι τοπικές κοινωνίες μπορούν να αναζωογονηθούν μέσα από την καθιέρωση μίας άτυπης – δεύτερης οικονομίας, η οποία προκύπτει από την αδράνεια των πολιτικών του κεντρικού – περιφερειακού κράτους καθώς και από την αντίδραση της περιφέρειας στην απόλυτη κυριαρχία των νόμων της παγκόσμιας αγοράς και οικονομίας. Έτσι, από τη μία πλευρά τα εναλλακτικά και οργανωμένα κοινωνικά κινήματα των αναπτυγμένων βιομηχανικών κοινωνιών, αναπτύσσουν συνειδητά οικονομικές δραστηριότητες, χωρίς να ενσωματώνονται άμεσα στο σύστημα της αλλοτριωτικής εργασίας και οικονομίας, και από την άλλη οι περιοχές της περιφέρειας, εξακολουθούν μέχρι σήμερα να στηρίζονται στις παραδοσιακές οικονομικές δραστηριότητες, πολλές από τις οποίες εντάσσονται στο πλαίσιο της οικιακής οικονομίας και διαφοροποιούνται ριζικά από την καπιταλιστική και βιομηχανική οργάνωση της παραγωγής.¹⁸

Σύμφωνα με τους υποστηρικτές του κινήματος της από – ανάπτυξης, για να υπάρξει ανάπτυξη από τα κάτω, είναι αναγκαία η ενίσχυση της αυτονομίας των τοπικών κοινωνιών, γι' αυτό θα πρέπει να εφαρμοστούν πολιτικές, οι οποίες θα οδηγήσουν στην αυτοδιαχείριση του πλούτου τους και στην αποκέντρωση των οικονομικών θεσμών και υπηρεσιών. Για να συμβεί αυτό, απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η καλά οργανωμένη συλλογική δράση των πολιτών, που θα στηρίζεται στις αρχές της συναδελφικότητας και της φιλίας. Παραδείγματα δικτύων, τα οποία διατηρούν οριζόντιες σχέσεις και εφαρμόζουν αυστηρά τις αρχές της αλληλεγγύης και της δημοκρατίας, οδήγησαν σε συνειδητή αυτονομία και ενθάρρυναν την εμφάνιση εναλλακτικών ανθρώπινων πρακτικών συμβίωσης.¹⁹

Σήμερα, απαιτείται περισσότερο από κάθε άλλη φορά, εξαιτίας της ταχύτητας των ρυθμών του κοινωνικού μετασχηματισμού, να εφαρμοστούν οι κατάλληλες πολιτικές, οι οποίες θα ενθαρρύνουν τη βιώσιμη ή εναλλακτική ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών και θα αποτρέψουν την εμφάνιση της κοινωνικής εξαθλίωσης και φτώχειας.

---

¹⁷ Όπως παραπάνω, σελ. 37 – 38.

¹⁸ Όπως παραπάνω, σελ. 38 – 39.

¹⁹ Γιάννης Ζαϊμάκης, *Κοινωνική Εργασία και Τοπικές Κοινωνίες, Ανάπτυξη, συλλογική δράση, πολυπολιτισμικότητα*, Αθήνα, 2011, Εκδόσεις: Πλέθρον, στο Επίμετρο, σελ. 258 – 265.

1.3. Προβλήματα και προοπτικές στην κοινωνική πολιτική και Νέα Οικονομία

Όπως προσδιορίστηκε και παραπάνω, οι απαιτήσεις της σύγχρονης εργασίας προκάλεσαν και εξακολουθούν να προκαλούν μία αποδιοργάνωση και έναν αποπροσανατολισμό τόσο των κοινωνικών όσο και των οικογενειακών ή φιλικών σχέσεων, εξαιτίας του έντονου και εξελισσόμενου μετασχηματισμού, ο οποίος οδηγεί τελικά στην αποδόμηση του κράτους. Είναι γεγονός, πως η συνεχής μετακίνηση και μετανάστευση των ανθρώπων, στο όνομα της παγκοσμιοποίησης, οδηγεί σε μη δεσμευτικούς και χαλαρούς δεσμούς, με αποτέλεσμα να μειώνεται η ισχύς των κοινωνικών θεσμών και να αποδυναμώνεται το κράτος.

Οι επιδράσεις των ραγδαίων τεχνολογικών εξελίξεων, σε συνδυασμό με την αδυναμία ελέγχου, τόσο του κράτους, όσο και του πολιτικού συστήματος, δημιουργούν κοινωνική ρευστότητα, αλλά και έντονες κοινωνικές ανισότητες. Επιπλέον, παρατηρείται στροφή του κεφαλαίου προς το χρηματοπιστωτικό τομέα, με στόχο το γρήγορο και εύκολο κέρδος, με αποτέλεσμα να αυξάνονται τα ποσοστά της ανεργίας και να μειώνονται οι δυνατότητες απασχόλησης. Σήμερα, οι περισσότερες από τις παραγωγικές δραστηριότητες πραγματοποιούνται σε χώρες με χαμηλό κόστος εργασίας, όπου τα εργατικά δικαιώματα και συνδικάτα, είναι σχεδόν ανύπαρκτα. Το γεγονός αυτό, συνεπάγεται την αποδυνάμωση των οργανωμένων συλλογικοτήτων των καπιταλιστικών χωρών, οι οποίες αγωνίζονται για τα εργασιακά δικαιώματα και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των πολιτών.²⁰

Οι αντιφάσεις, που δημιουργούνται από τις αλλαγές της νεωτερικότητας, δημιουργούν στους ανθρώπους, αδυναμίες, ανασφάλειες για το εφήμερο – το καινούργιο – το πρόσκαιρο και συνθήκες κοινωνικού αποκλεισμού και περιθωριοποίησης, αυξάνοντας τα ποσοστά της φτώχειας. Μέσω της επιθετικής αυτής διείσδυσης του εκσυγχρονισμού, διαλύονται οι παλαιές δομές, χωρίς να δημιουργούνται άμεσα νέες και μηδενίζεται η προβλεψιμότητα ή σταθερότητα των κανονικοτήτων, των αξιακών και πολιτιστικών κανόνων μιας κοινωνίας.

Είναι γεγονός, πως τα τελευταία χρόνια η αδυναμία του κράτους και της αγοράς, οδηγεί στην ονομαζόμενη «μαζικοποίηση» της φτώχειας, δηλαδή στην αυξητική τάση φτωχοποίησης των πληθυσμών. Οι βασικές αιτίες αυτής της νέας κατάστασης,

---

²⁰ Σκεύος Παπαϊωάννου, *Συμβουλευτική και Δικτύωση για την Απασχόληση και τη Βιώσιμη Ανάπτυξη - Η περίπτωση του Σχεδίου Ολοκληρωμένης Παρέμβασης «ΕΡΓΑΝΗ»*, Ρέθυμνο, 2008, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ρεθύμνου – Διεύθυνση Πολιτισμού (ΝΕΛΕ), σελ. 75 – 76.

συνδέονται με την εμφάνιση της παρακμής του συγκεντρωτικού μοντέλου παραγωγής και διακυβέρνησης, που λειτούργησε στο πολιτικό πλαίσιο της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και διαμεσολάβησης.²¹

Ο Richard Sennett αναφέρει, πως ο νέος «ευέλικτος καπιταλισμός» προαναγγέλλει και την εμφάνιση ενός νέου τύπου ανθρώπου, ο οποίος θα πρέπει να μετακινείται από τη μία θέση εργασίας στην άλλη ή από τον έναν τόπο στον άλλο, να μπορεί να αποκτήσει νέες γνώσεις και να αναπτύξει νέες δεξιότητες ή ικανότητες και τέλος να είναι σε θέση να εγκαταλείψει προγενέστερες εμπειρίες και να αναζητά συνεχώς το καινούργιο.²²

Ίσως για να αντιμετωπιστούν οι νέες και συνεχώς μεταβαλλόμενες προκλήσεις, οι τοπικές κοινωνίες θα πρέπει να προσανατολιστούν σε ένα μοντέλο βιώσιμης οικονομίας ή έναν τύπο οικονομίας, που θα στηρίζει πρωτίστως τα τοπικά δίκτυα παραγωγής και διάθεσης των προϊόντων, χωρίς να επιδρά αρνητικά στο περιβάλλον και κατά συνέπεια θα ενισχύει την τοπική αγορά και οικονομία.

Το μοντέλο της βιώσιμης ανάπτυξης, το οποίο αρχικά χρησιμοποιήθηκε από τους διεθνείς οργανισμούς, συνέδεε το πρόβλημα της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και της φτώχειας με την μη επιτυχή ενσωμάτωση των χωρών της περιφέρειας στις επιταγές του νέου καπιταλισμού καθώς και στην μη αποτελεσματική λειτουργία της αγοράς τους. Το συγκεκριμένο μοντέλο είχε προσαρμοστεί στις αρχές της φιλελεύθερης οικονομίας, στοχεύοντας κατά κύριο λόγο στη μακροχρόνια συσσώρευση κεφαλαίου, χωρίς να υπολογίζονται οι συνέπειες μιας τέτοιας τακτικής, στην οικονομία των μικρών – τοπικών κοινωνιών και στο περιβάλλον.²³

Σήμερα, τα διάφορα κοινωνικά προβλήματα, όπως η ανεργία, οι κοινωνικές ανισότητες, ο κοινωνικός αποκλεισμός, η φτώχεια, κ.ά., βάσει των κειμένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης οφείλονται σε ατομική ευθύνη και γι' αυτό, θα πρέπει να αντιμετωπιστούν με μέτρα, τα οποία θα στοχεύουν στην αλλαγή των συμπεριφορών και των χαρακτηριστικών των ίδιων των αποκλεισμένων. Αυτό σημαίνει, πως τα παραπάνω προβλήματα δεν σχετίζονται με τις κοινωνικές δομές, αλλά με ατομικές –

---

²¹ Βασίλης Τακτικός, *Θεσμοί και Εφαρμογές της Κοινωνικής Οικονομίας, Η οργανωμένη κοινωνία των πολιτών είναι το «μέσον», Ο συνεργατισμός το «μήνυμα» και η ελπίδα του κόσμου*, Αθήνα, 2014, Εκδόσεις: Ερύμανθος, σελ. 9 – 12.

²² Richard Sennet, *Ο ελαστικοποιημένος άνθρωπος – Οι συνέπειες του μετασχηματισμού της εργασίας στον νέο καπιταλισμό*, (μετάφραση από τα Αγγλικά: Ελένη Αστερίου), επιστημονική επιμέλεια: Νικήτας Πατινώτης, Αθήνα, 2010, Εκδόσεις: Πεδίο, σελ. 14 – 45.

²³ Γιάννης Ζαϊμάκης, *Κοινοτική Εργασία και Τοπικές Κοινωνίες, Ανάπτυξη, συλλογική δράση, πολυπολιτισμικότητα*, Αθήνα, 2011, Εκδόσεις: Πλέθρον, στο Επίμετρο, σελ. 247 – 250.

υποκειμενικές στάσεις και χαρακτηριστικά. Με λίγα λόγια, το πρόβλημα της ενσωμάτωσης μεταφέρεται από τους θεσμούς και τις κοινωνικές δομές στους αποκλεισμένους, οι οποίοι θα πρέπει να αλλάξουν στάση και συμπεριφορά, ώστε να ενσωματωθούν και να επανενταχθούν στην κοινωνία τους.²⁴

Τέλος, για να κατανοηθεί η κρίση ως ευκαιρία, θα πρέπει να ασκηθεί κριτική από την πλευρά των επιστημών, ώστε να προκληθούν κρίσεις, με τη μορφή της ανησυχίας, της διένεξης, της εκτίμησης, της ερμηνείας, της υποψίας, ακόμη και όταν αυτές δεν υπάρχουν. Έτσι, και η πολιτική θα πρέπει να ασκεί κριτική, να παράγει πολιτισμό και παιδεία, να μεσολαβεί για τη δημιουργία ενός κόσμου, του οποίου οι άνθρωποι θα έχουν οράματα και στόχους ζωής, ενάντια στα αρνητικά φαινόμενα που δημιούργησε η νέα οικονομία, δηλαδή στην αλλοτρίωση, τις κοινωνικές διακρίσεις, τον κοινωνικό αποκλεισμό, τις κοινωνικές ανισότητες, το λαϊκισμό και τη φτώχεια.

1.4. Νέα Οικονομία και Κοινωνική Οικονομία

Με την τεχνολογική επανάσταση, τη διάχυση και κοινωνικοποίηση της πνευματικής ιδιοκτησίας μέσω του διαδικτύου, την ψηφιακή τεχνολογία και πληροφορική, σε συνδυασμό με τις παραπάνω περιγραφόμενες συνθήκες που προσδιορίζουν το πλαίσιο της Νέας Οικονομίας, προέκυψε η ανάγκη για μία ανάπτυξη, η οποία θα στηρίζεται στη δυνατότητα της άμεσης ψηφιακής δημοκρατίας, στην οριζόντια οργάνωση της παραγωγής, στην αλληλεγγύη και τον συνεργατισμό. Η αλήθεια είναι πως αυτή η νέα τεχνολογική επανάσταση μπορεί να δημιουργεί ευκαιρίες, αλλά δεν μπορεί να αντιμετωπίσει από μόνη της τη συνεχώς διογκούμενη ανεργία και τη φτώχεια, χωρίς την αυτενέργεια των κοινωνικών κινημάτων και τη συμβολή της κοινωνίας των πολιτών.²⁵

Είναι γεγονός, πως ο σημερινός καπιταλισμός αναζητά οπουδήποτε φτηνό εργατικό δυναμικό, με αποτέλεσμα πολλές φορές να αφαιρούνται θέσεις απασχόλησης από τις πλούσιες χώρες και να μεταφέρονται στις φτωχές. Όμως, συμβαίνει πολλές φορές, οι θέσεις εργασίας να εγκαταλείπουν τις χώρες με υψηλούς μισθούς και να

---

²⁴ Σκεύος Παπαϊωάννου, *Συμβουλευτική και Δικτύωση για την Απασχόληση και τη Βιώσιμη Ανάπτυξη - Η περίπτωση του Σχεδίου Ολοκληρωμένης Παρέμβασης «ΕΡΓΑΝΗ»*, Ρέθυμνο, 2008, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ρεθύμνου – Διεύθυνση Πολιτισμού (ΝΕΛΕ), σελ. 81 – 83.

²⁵ Βασίλης Τακτικός, *Θεσμοί και Εφαρμογές της Κοινωνικής Οικονομίας, Η οργανωμένη κοινωνία των πολιτών είναι το «μέσον», Ο συνεργατισμός το «μήνυμα» και η ελπίδα του κόσμου*, Αθήνα, 2014, Εκδόσεις: Ερύμανθος, σελ. 9 – 11.

μεταναστεύουν σε οικονομίες με χαμηλότερους μισθούς, στις οποίες οι ειδικευμένοι εργαζόμενοι διαθέτουν περισσότερα από τα απαιτούμενα προσόντα. Χαρακτηριστικό το παράδειγμα των τηλεφωνικών κέντρων της Ινδίας, όπου οι εργαζόμενοί τους, διαθέτουν πανεπιστημιακή εκπαίδευση, γλωσσικές δεξιότητες και άλλα κοινωνικά προσόντα.²⁶

Η αλήθεια είναι, ότι η σημερινή αγορά εργασίας αναζητά επιδέξιους και ταλαντούχους εργαζόμενους στη φτήνια, ακόμη και όταν οι εργαζόμενοι διαθέτουν περισσότερα από τα απαιτούμενα προσόντα και είναι εξίσου θεμιτοί από τους εργοδότες, τόσο του Βορρά, όσο και του Νότου. Όμως, με την επίσπευση του τεχνολογικού εκσυγχρονισμού δεν εξασφαλίζεται πως τα κράτη, οι διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί και οι τράπεζες θα λειτουργήσουν πιο ορθολογικά για το συλλογικό κοινωνικό συμφέρον. Ίσως να περιοριστούν οι περιπτώσεις αδιαφάνειας και διαφθοράς, αλλά το χάσμα των κοινωνικών ανισοτήτων, χρειάζεται έναν νέο συνδυασμό ιδεολογίας και τεχνολογίας, που θα αξιοποιεί τις τεχνολογικές εξελίξεις για το καλό όλων των μελών της κοινωνίας.²⁷

Στο σημείο αυτό εμφανίζεται η Κοινωνική Οικονομία, ο τρίτος τομέας της οικονομίας, που παρεμβαίνει ανάμεσα στο κράτος και την αγορά, με στόχο τη γεφύρωση αυτού του χάσματος, χρησιμοποιώντας ως θεσμικό μέσο την κοινωνική επιχειρηματικότητα, για να αξιοποιήσει το δυναμικό των ανθρώπινων πόρων που η σημερινή οικονομία χαρακτηρίζει ως άχρηστο και το εγκαταλείπει στο περιθώριο.²⁸

Όμως για να αναπτυχθεί η Κοινωνική Οικονομία απαιτούνται οι κατάλληλοι θεσμοί, ώστε να διαμορφωθεί το πλαίσιο λειτουργίας των κοινωνικών επιχειρήσεων. Αυτές οι προϋποθέσεις αυξάνουν την ανάγκη συνολικής θεώρησης του ζητήματος των κοινωνικών επιχειρήσεων και της Κοινωνικής Οικονομίας σε παγκόσμιο επίπεδο και θέτουν προβληματισμούς για τις δυνατότητες της Κοινωνικής Οικονομίας να αντιμετωπίσει πιο αποτελεσματικά την ανεργία και τη φτώχεια, από το ίδιο το κράτος και να δημιουργήσει συνεταιριστικές επιχειρήσεις, που θα μπορούν να επιβιώσουν και σε συνθήκες οικονομικής κρίσης.

Το γεγονός πως η Κοινωνική Οικονομία ταυτίζεται με την πραγματική οικονομία της προσφοράς και ζήτησης των αγαθών στην κοινωνία, δουλεύει με χαμηλή κερδοφορία,

---

²⁶ Richard Sennett, *Η κουλτούρα του νέου καπιταλισμού*, (μετάφραση από τα Αγγλικά: Τρισεύγενη Παπαϊωάννου), Αθήνα, 2008, Εκδόσεις: Σαββάλας, σελ. 93.

²⁷ Βασίλης Τακτικός, *Θεσμοί και Εφαρμογές της Κοινωνικής Οικονομίας, Η οργανωμένη κοινωνία των πολιτών είναι το «μέσον», Ο συνεργατισμός το «μήνυμα» και η ελπίδα του κόσμου*, Αθήνα, 2014, Εκδόσεις: Ερύμανθος, σελ. 11- 12.

²⁸ Όπως παραπάνω, σελ. 12 – 13.

παρέχοντας φτηνά προϊόντα ή υπηρεσίες στους συνεταιριζόμενους, της δίνει το πλεονέκτημα έναντι των μηχανισμών ή μέσων της αγοράς. Επίσης, οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που δραστηριοποιούνται ζωηρά τα τελευταία χρόνια, προβάλλουν μήνυμα αντίστασης στις παραδοσιακές αντιλήψεις της οικονομικής μεγέθυνσης και εξάρτησής της από μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες. Αυτό σηματοδοτεί την αναγνώριση της άνισης κοινωνικά, συγκέντρωσης των υλικών πόρων, των κεφαλαίων και της γνώσης σε συγκεκριμένες ολιγαρχίες, από την πλειοψηφία των πολιτών, με αποτέλεσμα να επιδιώκουν ή να στέφονται σε οριζόντιες διαδικασίες οργάνωσης της κοινωνίας, οι οποίες στηρίζονται στις αρχές της δημοκρατίας, της ισότητας και της αλληλεγγύης.

Στη νέα εποχή που ζούμε, γίνεται λόγος για συλλογική κουλτούρα και συμμετοχική δημοκρατία, η οποία μπορεί να συνδέσει το τοπικό με το διεθνές και παγκόσμιο συμφέρον της κοινωνίας. Αυτό γιατί, η συμμετοχική δημοκρατία, ως το ζητούμενο της κοινωνίας των πολιτών και αρχή των οργανώσεων ή δομών της κοινωνικής οικονομίας, που θα παρουσιαστεί στο επόμενο κεφάλαιο, μπορεί να συμβάλλει στον περιορισμό του κοινωνικού αποκλεισμού και στη συγκρότηση του κοινωνικού κεφαλαίου, μέσα από τον διαχωρισμό των συμφερόντων των πολλών από τα συμφέροντα των «ελίτ» και τη λειτουργία αυθεντικών συμμετοχικών δημοκρατικών θεσμών.²⁹

Τέλος, η σημερινή κοινωνικο – οικονομική κρίση ευνοεί την εμφάνιση μιας νέας μορφής Κοινωνικής Οικονομίας, της λεγόμενης «οικονομίας της αλληλεγγύης», ώστε να αξιοποιηθούν προς όφελος του κοινωνικού συνόλου οι μέχρι σήμερα ανενεργοί και κατακερματισμένοι άνθρωποι και υλικοί πόροι της τοπικής αυτοδιοίκησης, των κρατικών οργανισμών ή άλλων ιδρυμάτων.

---

²⁹ Όπως παραπάνω, σελ. 15 – 19.

2^ο Κεφάλαιο:

Κοινωνική Αλληλέγγυα Οικονομία

2^ο Κεφάλαιο: Κοινωνική Αλληλέγγυα Οικονομία

2.1. Ιστορική αναδρομή της κοινωνικής αλληλέγγυας οικονομίας

Οι συνθήκες που έχουν δημιουργήσει το καπιταλιστικό σύστημα παραγωγής και η χρήση των νέων τεχνολογιών στο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο των περισσότερων χωρών της Ευρώπης, όπως και της χώρας μας και που έχουν περιγραφεί στο πρώτο κεφάλαιο, οδήγησαν τους πολίτες στην αναζήτηση εναλλακτικών πρακτικών ανθρώπινης διαβίωσης και οικονομικών πράξεων, ως απάντηση στις συγκεκριμένες οικονομικές ανισοροπίες. Σε αυτές τις συνθήκες έχει ξεκινήσει ένας διάλογος, για την αναζήτηση εναλλακτικών οικονομικών μοντέλων και κοινωνικών πρακτικών, από ριζοσπάστες πολιτικούς και ακαδημαϊκούς, επιδιώκοντας να δώσουν απαντήσεις στην επικράτηση της νεοφιλελεύθερης οικονομίας.

Αναλυτικότερα, τις τελευταίες δεκαετίες, ανάμεσα στο παραδοσιακό κράτος και την αγορά, αναπτύσσεται ένας τρίτος τομέας, ο ονομαζόμενος τομέας της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας. Μπορούμε να μιλάμε για την εμφάνιση μιας κοινωνικής οικονομίας της Ευρώπης από τα πάνω, η οποία επιδιώκει να καλύψει ή να συμπληρώσει κενά του κράτους πρόνοιας, έχοντας διαφορετική επιχειρηματική λογική από αυτή της κοινωνικής οικονομίας που έρχεται από τα κάτω, η οποία συνδέεται με τις δράσεις διάφορων κοινωνικών κινημάτων, που εμφανίστηκαν κυρίως λόγω της κρίσης και περιλαμβάνει κυρίως συλλογικότητες που δεν ακολουθούν τη λογική της κατανάλωσης.

Ανάλογα με τον τρόπο εφαρμογής της κοινωνικής οικονομίας έχουν αναπτυχθεί τρεις διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις, που παρά τις διαφορές τους, βλέπουν την κοινωνική οικονομία ως έναν εναλλακτικό τρόπο παραγωγής, ριζικά αντίθετο στις αρχές της κρατικής οικονομίας και της αντίστοιχης ιδιωτικής καπιταλιστικής οικονομίας.³⁰

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την πρώτη θεωρητική προσέγγιση, στην οποία ανήκουν τα μοντέλα εναλλακτικής περιφερειακής ανάπτυξης, που βασίζονται στην

---

³⁰ Γιάννης Ζαϊμάκης, «Κοινωνική οικονομία και κρίση: Ανάμεσα στην ενσωμάτωση στο βιοπολιτικό καπιταλισμό και τις ουτοπίες μιας μετακαπιταλιστικής κοινωνίας», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.diktyoantallagisirakleiou.espiiv.net, (ημερομηνία πρόσβασης: 10/02/2014), σελ. 1 – 5.

αλληλέγγυα οικονομία και την εθνοκεντρική τοπικοποίηση της οικονομίας, ενθαρρύνεται η χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, προσαρμοσμένη στις τοπικές ανάγκες. Στην περίπτωση αυτή το κράτος προστατεύει αυστηρά με συγκεκριμένα μέτρα τα τοπικά προϊόντα, επιτρέποντας την εισαγωγή αναγκαίων και βασικών προϊόντων, επιβάλλοντας υψηλή φορολογία σε ξένους επενδυτές. Σημαντικό ρόλο παίζουν οι κοινοτικοί συνεταιρισμοί και οι ιδιωτικές τοπικές επιχειρήσεις, που στοχεύουν στην ενίσχυση των τοπικών επενδύσεων και στην ενθάρρυνση της αγοράς των τοπικών προϊόντων. Η δεύτερη προσέγγιση συνδέεται με το μοντέλο ή κίνημα της από – ανάπτυξης, στο οποίο εμπλέκονται εκπρόσωποι με διαφορετικούς ιδεολογικούς και φιλοσοφικούς προσανατολισμούς, ασκώντας κριτική στην κουλτούρα του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής και του καταναλωτισμού, της κοινωνικής οικολογίας και της περιεκτικής δημοκρατίας, στοχεύοντας στη δημιουργία μιας μετά-καπιταλιστικής κοινωνίας, της οποίας η οικονομία θα στηρίζεται στις αρχές της αυτοκατανάλωσης και της από – ανάπτυξης. Αναγκαία προϋπόθεση η οργάνωση του κράτους στις βάσεις της συνεργατικής οικονομίας, της κοινοτικής ιδιοκτησίας, της εργατικής αυτοδιαχείρισης. Κατά συνέπεια, στο πλαίσιο αυτό ενθαρρύνεται η εμφάνιση νέων εναλλακτικών μορφών εργασίας, όπως η αυτό-απασχόληση, ο εθελοντισμός, τα τοπικά δίκτυα ανταλλαγών, κ.ά. και γενικότερα το όραμα ενός βιώσιμου μέλλοντος στρέφεται στη δύναμη των κοινοτήτων και σε οικονομικές πρωτοβουλίες μικρής ή μεσαίας κλίμακας παραγωγής και κατανάλωσης, εξασφαλίζοντας βιωσιμότητα, ευημερία, ισότητα, οικολογική ισορροπία σε τοπικό, αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο. Η τρίτη προσέγγιση αναφέρεται στο μοντέλο του σοσιαλιστικού σχεδιασμού, προωθώντας τη συμμετοχική δημοκρατία από τα κάτω. Το κράτος παίζει σημαντικό ρόλο, αλλά οι κεντρικές οργανώσεις στοχεύουν στον καταμερισμό των πηγών, στην ανάπτυξη των κοινωνικών υπηρεσιών και την αντιμετώπιση των κοινωνικο-οικονομικών ανισοτήτων.³¹

Ανατρέχοντας ιστορικά, δομές της κοινωνικής οικονομίας ή εναλλακτικά της μοντέλα εντοπίζονται στην περίοδο των αιγυπτιακών χρόνων, με τις τελετουργικές οργανώσεις των επικήδειων τελετών, όπως και στη ρωμαϊκή εποχή με την οργάνωση των κολλεγίων των μαστόρων και των βιοτεχνιών. Επίσης, κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα και ιδιαίτερα στη Γερμανία και στις αγγλοσαξονικές χώρες, η εμφάνιση των συντεχνιών αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα αντίστοιχων δομών κοινωνικής

---

³¹ Όπως παραπάνω, σελ. 5 – 11.

οικονομίας, που είχαν κατά κύριο λόγο βιοτεχνικό ή εμπορικό προσανατολισμό και στηρίζονταν στις αρχές της αμοιβαιότητας και της φιλανθρωπίας. Από τότε οι διανοούμενοι εκείνης της περιόδου, περιλάμβαναν στα γραπτά έργα τους, τα αιτήματα δημιουργίας συνεργατικών δομών αλληλεγγύης από τα κάτω.³²

Ο 19^{ος} αιώνας χαρακτηρίστηκε ως ένας διαμορφωτικός αιώνας για τη σύγχρονη κοινωνική οικονομία, γιατί το τότε ξέσπασμα των ιδεών, των εμπειριών των συνεταιριστικών οργανώσεων, των θεσμικών και ουτοπιστικών πρωτοβουλιών εκείνης της εποχής, ήταν η αντίδραση απέναντι στις βιαιότητες της Βιομηχανικής Επανάστασης, η οποία προκάλεσε τη γέννηση νέων φιλελεύθερων φιλοσοφιών και ενεργειών, που χρησιμοποίησε το κράτος ενάντια στις μετακινήσεις των εργαζομένων ή στις ενώσεις. Ιδιαίτερα το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα υπήρξε η περίοδος του έντονου πειραματισμού, με τις διάφορες μορφές κοινωνικών δράσεων και πρωτοβουλιών, που χρησιμοποιήθηκαν για την υπεράσπιση των αδύνατων τμημάτων του πληθυσμού, όπως για παράδειγμα οι βιομηχανικοί εργάτες, όπου ο αριθμός τους αυξανόταν σημαντικά.³³

Στις αρχές του 20ού αιώνα οι διάφορες μορφές οργανισμών ή ενώσεων εμπνεύστηκαν από οράματα, ιδεολογίες και φιλοσοφίες, που επηρέασαν στο σχηματισμό της κοινωνικής οικονομίας. Σύμφωνα με τις απόψεις του Defourny και του Develtere, ο ουτοπιστικός σοσιαλισμός του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα προώθησε τις αρχές της συνεργασίας και της αμοιβαίας υποστήριξης. Στην Αγγλία ο ουτοπιστικός σοσιαλισμός οδήγησε στην εμφάνιση πολλών συνεταιριστικών πρωτοβουλιών, όπου η κοινότητα θεωρήθηκε ο πιο αρμόδιος χώρος, για την επίτευξη μιας αρμονικής κοινωνίας. Ωστόσο, κάθε μία από αυτές τις πρωτοβουλίες συνδέεται με τις συγκεκριμένες ανάγκες των κοινοτήτων, προστατεύοντας ή προωθώντας ιδιαίτερες κοινωνικές σχέσεις. Ακόμη, οι παραπάνω, υποστηρίζουν πως σημαντικές ιδεολογίες βοήθησαν στην εμφάνιση της κοινωνικής οικονομίας, χωρίς όμως καμία να βεβαιώνει την αποκλειστικότητά της.³⁴

Ο όρος «Κοινωνική Οικονομία» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1830 από τον γάλλο οικονομολόγο Charles Dunoyer, με τη σημασία της σύγχρονης χρήσης του όρου. Όμως η προώθηση και η αποδοχή αυτής της έννοιας στην κοινωνικο-

---

³² Γιάννης Ζαϊμάκης, «Κοινοτική εργασία και τοπικές κοινωνίες: ανάπτυξη, συλλογική δράση, πολυπολιτισμικότητα», στο επίμετρο: Από τη βιώσιμη ανάπτυξη στο κίνημα της από – ανάπτυξης», Αθήνα, 2008, Εκδόσεις: Πλέθρον, σελ. 258 – 259.

³³ Moulaert F., Ailenei O. (2005). «Social Economy, Third Sector and Solidarity Relations: A Conceptual Synthesis from History to Present», *Urban Studies*, τομ. 42, τχ. 11, σελ. 2037 – 2039.

³⁴ Όπως παραπάνω, σελ. 2039.

οικονομική ανάλυση, έγινε από τον επίσης γάλλο κοινωνιολόγο Frederic Le Play, ο οποίος ίδρυσε το 1856 τις “Société Internationale des Etudes Pratiques d’ Economie Sociale” και το περιοδικό “Economie Sociale”. Αργότερα, χάρη στον Charles Gide και στον Léon Walras ο όρος κοινωνική οικονομία έλαβε την πλήρη ακαδημαϊκή και θεσμική αναγνώριση.³⁵

Αρκετοί συγγραφείς υποστηρίζουν στα έργα τους πως η κοινωνικο-οικονομική κρίση ευνοεί την εμφάνιση των δομών της κοινωνικής οικονομίας, ως απάντηση στην αλλοτρίωση και στην μη ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών από τον παραδοσιακό ιδιωτικό ή δημόσιο τομέα. Κατά τον Bouchard, διακρίνονται τρεις γενεές κοινωνικών επιχειρήσεων, στο πλαίσιο της ονομαζόμενης «παλαιάς κοινωνικής οικονομίας, οι οποίες συνδέονται με τρεις μεγάλες προπολεμικές περιόδους κρίσης. Συγκεκριμένα, η πρώτη γενιά των κοινωνικών οργανώσεων προέκυψε την περίοδο 1840 – 1850, όπου πραγματοποιείται η μετάβαση από τον παλιό κανονισμό των βιοτεχνιών στον πλήρη ανταγωνισμό. Για τον λόγο αυτό οι τότε αμοιβαίες οργανώσεις υποστήριξης (mutuelles), εμφανίζονται ως μορφή αντίστασης των εργαζομένων των βιοτεχνικών εταιρειών απέναντι στον νέο τύπο οικονομίας, ώστε να εξασφαλιστεί η προστασία τους από κοινωνικούς ή επαγγελματικούς κινδύνους. Η δεύτερη γενιά αφορά τους γεωργικούς συνεταιρισμούς, που αυξήθηκαν, ως απάντηση στις ανάγκες των μικρών παραγωγών και επηρεάστηκαν από την κρίση (1873 – 1895) του εκτενούς καθεστώτος συσσώρευσης, το οποίο απαιτούσε βαριές επενδύσεις στη γεωργία και τους φυσικούς πόρους. Η τρίτη γενιά προήλθε από την οικονομική κατάρρευση του 1929 – 1932 και ήταν σε μεγάλο βαθμό το αποτέλεσμα της κρίσης στον ανταγωνιστικό κανονισμό. Οι τότε συνεταιρισμοί κατανάλωσης για τα τρόφιμα και την κατοικία υποστήριζαν εργαζομένους και μη, προμηθεύοντάς τους τα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους σε προσιτές τιμές.³⁶

Συνεχίζοντας την ιστορική διαδρομή και πορεία του τομέα της κοινωνικής οικονομίας, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, στις οικονομικά αναπτυγμένες χώρες, εμφανίζονται οι πρώτες κοινωνικές επιχειρήσεις με τη μορφή των αλληλοβοηθητικών φορέων, των μη κερδοσκοπικών ενώσεων και συλλογικών επιχειρήσεων νομικού καθεστώτος συνεταιρισμού ή αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρίας. Αυτού του τύπου οι επιχειρήσεις θεωρούνται αποτέλεσμα, τόσο της οικονομικής κατάστασης, που δημιούργησαν οι πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του 1970, όσο και της

---

³⁵ Όπως παραπάνω, σελ. 2040.

³⁶ Όπως παραπάνω, σελ. 2040 – 2041.

εγκατάλειψης του κεϋνσιανού οικονομικού μοντέλου, το οποίο είχε επιτυχώς μέχρι τότε συνδέσει την ανάπτυξη με την κοινωνική ή προνοιακή πολιτική. Από τη μία πλευρά, καθώς τα φαινόμενα της ανεργίας, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού παρουσίαζαν δραματική αύξηση στον ευρωπαϊκό χώρο, επηρέασαν σημαντικά τη ζήτηση των κρατικών κοινωνικών παροχών, ενώ από την άλλη, το τότε κράτος παρουσίασε οικονομική αδυναμία στο να προσφέρει τα κοινωνικά αγαθά στους έχοντες ανάγκη. Έτσι, η παραπάνω κατάσταση αποτέλεσε την αφετηρία ανάπτυξης του τομέα της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας.³⁷

Στον τομέα αυτό ανήκουν όλες οι ανταλλαγές αγαθών και υπηρεσιών που κινούνται στο πλαίσιο του ιδιωτικού και του κρατικού τομέα. Για τον λόγο αυτό άλλωστε, ο τομέας της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας ονομάζεται και «τρίτος τομέας» της οικονομίας. Με λίγα λόγια είναι εκείνος ο τομέας, που βρίσκεται ανάμεσα στις κρατικές οικονομικές δράσεις και τις ιδιωτικές, οι οποίες διαφοροποιούνται ως προς τους στόχους, τη φύση των αγαθών που παράγουν και την χρηματοδότηση.

Σήμερα, ο τρίτος τομέας της οικονομίας συνδέεται με μία πληθώρα ετυμολογικών εννοιών, όπως του εθελοντισμού, των μη κερδοσκοπικών οργανισμών, της κοινωνίας των πολιτών, κ.ά.. Κατά συνέπεια, η εννοιολογική αυτή σύγχυση αντανακλά και την διαφορετική σημασία στην έννοια του ονομαζόμενου τρίτου τομέα της οικονομίας σε διαφορετικές χώρες. Έτσι, σε γενικές γραμμές, σύμφωνα με την γαλλικό – ευρωπαϊκή προσέγγιση, ο όρος κοινωνική οικονομία περιγράφει την πληθώρα των δομών ή πρακτικών, που χρησιμοποιούν οικονομικούς πόρους, για την ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών, οι οποίες δεν ανήκουν στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας ή στο κράτος. Ουσιαστικά, η κοινωνική οικονομία περιλαμβάνει εθελοντικές οργανώσεις, κοινωνικές επιχειρήσεις, μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, συνεταιρισμούς και σωματεία, που λειτουργούν ανεξάρτητα από την κρατική δράση, με σκοπό όχι την επιδίωξη του κέρδους, αλλά την παροχή αγαθών και υπηρεσιών προς τα μέλη τους και την κοινωνία.³⁸

Αντίθετα, η αγγλοσαξονική και βόρεια αμερικανική παράδοση, υποστηρίζει ότι μόνο οι εθελοντικές και οι μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, που δεν διανέμουν τα κέρδη

---

³⁷ ΟΚΕ, «Η Κοινωνική Οικονομία και η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.oke.gr>, (ημερομηνία πρόσβασης: 18/11/2013).

³⁸ Ανδρέας Αλεξόπουλος, Νικολίτσα Κωστοπούλου, Νεκταρία Μαραβά, Χαράλαμπος Μιχαλόπουλος, «Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και η συμβολή της στην βιώσιμη ανάπτυξη και συνοχή: Το παράδειγμα της Κοινωνικής Επιχείρησης Ναυπάκτου», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://www.mkoanelixi.gr/pdf/Koinoniki_Epixeirimatikotita_Nafpaktou.pdf, (ημερομηνία πρόσβασης: 06/03/2013).

τους, ούτε στους διαχειριστές, αλλά ούτε και στα μέλη τους, μπορούν να συγκαταλέγονται στον τρίτο τομέα της οικονομίας. Είναι φανερό, πως η συγκεκριμένη διαφοροποίηση εστιάζεται στον εμπορικό χαρακτήρα των οργανισμών ή φορέων οικονομικών δράσεων.³⁹

Σύμφωνα με τον Defourny, η κοινωνική οικονομία ορίζεται ως «ο κλάδος της οικονομίας, ο οποίος περιλαμβάνει δραστηριότητες, που αναλαμβάνονται από επιχειρήσεις ή οργανισμούς, κυρίως συνεταιρισμούς, σωματεία ή ενώσεις και λειτουργούν με βάση τις παρακάτω αρχές:

*την παροχή υπηρεσιών προς τα μέλη τους, χωρίς να επιδιώκουν το κέρδος,
την ανεξάρτητη διοίκηση,
την εφαρμογή δημοκρατικών διαδικασιών, ως προς τη λήψη αποφάσεων,
την απονομή προτεραιότητας στα άτομα και την εργασία τους, παρά στο κεφάλαιο
κατά τη διανομή του εισοδήματος».*⁴⁰

Κατά την Ανιές Χέλερ, η κοινωνική οικονομία, ονομάζεται «οικονομία των ριζικών αναγκών». Πρόκειται κατά την ίδια, για τον χώρο που βρίσκεται ανάμεσα στον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα της οικονομίας, αναπτύσσοντας δραστηριότητες με κοινωνικούς σκοπούς και στόχους. Με λίγα λόγια, προσδιορίζει κάποια εναλλακτικά δίκτυα, τα οποία άλλοτε θεσμοθετούνται και άλλοτε παραμένουν άτυπα. Οι φορείς αυτών των δικτύων δραστηριοποιούνται με πρωταρχικό μέλημα το συλλογικό όφελος και την εξυπηρέτηση των αναγκών των μελών τους, δίνοντας προτεραιότητα στα άτομα και την απασχόλησή τους.⁴¹

Η ανταποδοτικότητα του όρου της κοινωνικής οικονομίας, είναι σχεδόν πάντοτε συνδεδεμένη με κάποια συλλογικότητα. Σύμφωνα με έναν από τους δέκα ορισμούς του πρόσφατου σχεδίου νόμου, Ν. 4019/11 (ΦΕΚ 216 Α/30-9-2011) του ελληνικού Υπουργείου Εργασίας, για την κοινωνική οικονομία και την κοινωνική επιχειρηματικότητα, η κοινωνική οικονομία προσδιορίζεται:

Α) «ως ένας οικονομικός, μη κερδοσκοπικός τομέας κοινωνικής, κοινωνιακής (εκπαιδευτικής, περιβαλλοντικής, πολιτιστικής, κλπ.) χρησιμότητας – ωφελιμότητας, με

---

³⁹ Όπως παραπάνω.

⁴⁰ Στέλλα Λέκκα, «Κοινωνική Οικονομία & Επιχειρηματικότητα – Η περίπτωση της Ελλάδας», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.dspace.lib.uom.gr, σελ. 9, (ημερομηνία πρόσβασης: 15/10/2013).

⁴¹ Ανδρέας Ρουμελιώτης, «Ανταλλακτική Οικονομία: Πάνω απ' τα κέρδη ο άνθρωπος – Ζω και χωρίς λεφτά», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.enet.gr, (ημερομηνία δημοσίευσης: 28/03/2011, ημερομηνία πρόσβασης: 15/10/2013).

άμεσο – δημοκρατικά χαρακτηριστικά, ο οποίος βασίζεται στην αρχή της αλληλεγγύης, της αλληλοβοήθειας και της αμοιβαιότητας». ⁴²

Β) «ως το σύνολο των επιχειρηματικών, κοινωνικών, οικονομικών και παραγωγικών δραστηριοτήτων, οι οποίες αναλαμβάνονται από νομικά πρόσωπα ή ενώσεις προσώπων, των οποίων ο καταστατικός σκοπός είναι η επιδίωξη του συλλογικού οφέλους και η εξυπηρέτηση γενικότερων κοινωνικών συμφερόντων». ⁴³

Επίσης, σύμφωνα με τον παραπάνω νόμο, ο «συλλογικός σκοπός» ορίζεται μέσα από την προώθηση των συλλογικών δράσεων και την προστασία των συλλογικών αγαθών μέσω αναπτυξιακών, κοινωνικών και οικονομικών πρωτοβουλιών τοπικού, περιφερειακού ή ευρύτερου χαρακτήρα. Στις δράσεις αυτές συμπεριλαμβάνονται οι οικολογικές – περιβαλλοντικές δραστηριότητες, οι πολιτιστικές δραστηριότητες και οι δράσεις κοινωνικού χαρακτήρα, όπως οι υπηρεσίες βοήθειας και υποστήριξης ηλικιωμένων ατόμων και ατόμων με φυσικές ιδιαιτερότητες.

Οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας θα πρέπει να εμφανίζουν τα παρακάτω κριτήρια:

α) να έχουν ως αποκλειστικό καταστατικό σκοπό την κοινωνική ωφέλεια, μέσα από την παραγωγή αγαθών ή την παροχή υπηρεσιών κοινωνικού και συλλογικού χαρακτήρα,

β) να αποδίδουν προτεραιότητα στα άτομα και την εργασία, έναντι του κεφαλαίου,

γ) να εφαρμόζουν δημοκρατικό σύστημα λήψης αποφάσεων,

δ) να έχουν αυτονομία στη διοίκηση και διαχείριση των δραστηριοτήτων τους,

ε) να προβλέπουν τη χρησιμοποίηση των κερδών τους για τους καταστατικούς σκοπούς,

στ) να λειτουργούν με βάση την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης. ⁴⁴

Τέλος, σήμερα σε πολλές χώρες, όσο περισσότερο αποκεντρωμένες είναι οι δομές της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και όσο υπάρχουν από τη μια, περιφερειακή αποβιομηχάνιση και από την άλλη, υψηλά ποσοστά ανεργίας, τόσο πιο μεγάλη είναι η παρακίνηση για τη συγκρότηση των δομών της κοινωνικής οικονομίας σε περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο. ⁴⁵

---

⁴² Τάκης Νικολόπουλος, Δημήτρης Καπογιάννης, «Κοινωνική οικονομία της αλληλεγγύης ή της αγοράς;», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.enthemata.wordpress.com, (ημερομηνία δημοσίευσης: 03/04/2011, ημερομηνία πρόσβασης: 15/10/2013).

⁴³ «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και λοιπές διατάξεις: Ν. 4019/11 (ΦΕΚ 216 Α/30-9-1011)», Άρθρο 1, διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.e-logistika.gr, (ημερομηνία πρόσβασης: 15/10/2013).

⁴⁴ ΟΚΕ, «Η Κοινωνική Οικονομία και η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.oke.gr>, (ημερομηνία πρόσβασης: 18/11/2013).

⁴⁵ Όπως παραπάνω.

2.2. Τοπική κοινωνική οικονομία και κοινωνική πολιτική

Βασικές αρχές της κοινωνικής οικονομίας σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Βουλή και την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή αποτελούν «η αυτοβοήθεια, ο εθελοντισμός, ο δημοκρατικός έλεγχος της παραγωγής, η αυτονομία από το κράτος, η υπεράσπιση της αλληλεγγύης και της υπευθυνότητας, η εναρμόνιση των ατομικών συμφερόντων με το γενικό, η προτεραιότητα του ατόμου και των κοινωνικών στόχων έναντι του κεφαλαίου». Το Ευρωπαϊκό μοντέλο κοινωνικής οικονομίας απαιτούσε από τα υπόλοιπα κράτη μέλη να υποστηρίξουν νομοθετικά την ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας, μέσα από την υλοποίηση συγκεκριμένων προγραμμάτων, τα οποία προσανατολιζόταν στην ενδυνάμωση και ενίσχυση της απασχόλησης, της τοπικής επιχειρηματικότητας και της κοινωνικής ένταξης. Όμως το κύριο πρόβλημα που προέκυψε από την εφαρμογή των προαναφερόμενων προγραμμάτων, ήταν η συμπτωματική θεραπεία της οικονομικής κρίσης και του κοινωνικού αποκλεισμού, χωρίς να δίνεται σημασία στις συνθήκες και το πλαίσιο που οδηγούν στη φτώχεια ή τον κοινωνικό αποκλεισμό.⁴⁶

Πιο συγκεκριμένα, η σημερινή κοινωνική πολιτική ακολουθεί τις επιταγές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υποστηρίζοντας τη νεοφιλελεύθερη εκδοχή περί κοινωνικού αποκλεισμού, σύμφωνα με την οποία το πρόβλημα της ενσωμάτωσης, μεταφέρεται στους ίδιους τους αποκλεισμένους. Δηλαδή, τα άτομα που αποκλείονται, εμφανίζουν ελλείψεις προσωπικές προϋποθέσεις ενσωμάτωσης.

Ίσως αυτό που απαιτείται περισσότερο, σύμφωνα με την άποψη του Παπαϊωάννου, είναι μία «Κοινωνική», όπως την ονομάζει, παρά Κοινωνική Πολιτική, η οποία θα κινητοποιεί τους πολίτες στη δημιουργία νέων οικονομικών, πολιτικών και πολιτιστικών δομών και θα στοχεύει πρωταρχικά στην πρόληψη και όχι στην αντιμετώπιση των εξατομικευμένων κοινωνικών προβλημάτων, όπως έκανε η μέχρι τώρα εφαρμοζόμενη Κοινωνική Πολιτική.⁴⁷

Ήδη, από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, σημειώθηκαν προσπάθειες για τη δημιουργία νέων δομών κοινωνικής πολιτικής, που σε συνδυασμό με τη μεταβίβαση

---

⁴⁶ Γιάννης Ζαϊμάκης, «Κοινωνική οικονομία και κρίση: Ανάμεσα στην ενσωμάτωση στο βιοπολιτικό καπιταλισμό και τις ουτοπίες μιας μετακαπιταλιστικής κοινωνίας», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.diktyoantallagisirakleiou.espiv.net, (ημερομηνία πρόσβασης: 10/02/2014), σελ. 1 – 4.

⁴⁷ Σκεύος Παπαϊωάννου, *Συμβουλευτική και Δικτύωση για την Απασχόληση και τη Βιώσιμη Ανάπτυξη - Η περίπτωση του Σχεδίου Ολοκληρωμένης Παρέμβασης «ΕΡΓΑΝΗ»*, Ρέθυμνο, 2008, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ρεθύμνου – Διεύθυνση Πολιτισμού (ΝΕΛΕ), σελ. 88 – 89.

αρμοδιοτήτων στις τοπικές αρχές της επικράτειας της χώρας, ξεκίνησε η υλοποίηση προγραμμάτων δράσης, προς την κατεύθυνση της κοινωνικής οικονομίας, τα οποία διαφοροποιήθηκαν από τα προγενέστερα, ως προς τις ομάδες – στόχου και τις πρακτικές, που αρχικά είχαν χρησιμοποιηθεί.

Από τη στιγμή που θα αναγνωριστεί ο πολύτιμος πλούτος σε ιστορικό, κοινωνικό, παραδοσιακό και φυσικό κεφάλαιο, των τοπικών κοινωνιών και ξεκινήσει η εφαρμογή μιας αναπτυξιακής πολιτικής στις συγκεκριμένες αντιλήψεις, γνώσεις, δεξιότητες, εμπειρίες, κτλ., με τη βοήθεια των διαφόρων κοινωνικών κινημάτων, τότε θα μιλούσαμε για δράσεις κοινωνικής πολιτικής. Επίσης, οι τοπικές πρωτοβουλίες απασχόλησης, μπορούν να αποτελέσουν πρότυπα εναλλακτικών μορφών ανάπτυξης, γιατί παρά τον καθυστερημένο εκσυγχρονισμό, υπάρχει ακόμη ένας σημαντικός αριθμός ατόμων, που εξακολουθούν να παράγουν τα προϊόντα τους με τον παραδοσιακό τρόπο, είτε είναι οργανωμένοι ή μη σε μικρές παραγωγικές ομάδες οικογενειακού τύπου, επιτρέποντας με τον τρόπο αυτό, να διατηρείται ζωντανό ένα σημαντικό απόθεμα αξιών, ικανοτήτων και συσσωρευμένης γνώσης, που να στηρίζεται στην ανησυχία, στη δοκιμή και το πείραμα.⁴⁸

Η κοινωνική οικονομία προωθεί έναν διαφορετικό καταμερισμό της εργασίας και εφαρμόζει παραγωγικές μεθόδους, οι οποίες στηρίζονται στη σωστή διαχείριση των πρώτων υλών, προστατεύοντας το περιβάλλον και στοχεύοντας στη δημιουργία τοπικού ή περιφερειακού κεφαλαίου. Τα βασικά αίτια εμφάνισής της εστιάζονται κυρίως:

- στην αύξηση της δομικής ανεργίας των τελευταίων δεκαετιών,
- στην αλλοτρίωση των εργαζομένων, μέσα από την εντατικοποίηση της μηχανικής παραγωγής,
- στην έλλειψη ή απουσία της κοινωνικής ασφάλισης και κοινωνικής προστασίας,
- στη γενικότερη κρίση των αξιών.⁴⁹

Τα τελευταία χρόνια με τη στροφή των ανθρώπων στην οικογενειακή εργασία, στην εργασία στο σπίτι ή στον εθελοντισμό, ευνοείται η ανάπτυξη των δράσεων της κοινωνικής οικονομίας και εφόσον σημειωθούν θεσμικές αλλαγές στη λογική λειτουργίας των δομών της, ίσως να δοθεί αποτελεσματικότερη λύση στα σύνθετα καθημερινά προβλήματα.

---

⁴⁸ Όπως παραπάνω, σελ. 89 – 91.

⁴⁹ Όπως παραπάνω, σελ. 92 – 96.

2.3. Η αναγκαιότητα των δικτύων κοινωνικής οικονομίας

Η κοινωνική ανισορροπία που έχει δημιουργήσει σήμερα η παγκόσμια οικονομική κρίση, αναδεικνύει τη συμβολική σημασία των δικτύων της κοινωνικής οικονομίας, τα οποία δημιουργούν νέες δυνατότητες απασχόλησης, συνδυάζοντας τον εθελοντισμό με τις μη κερδοσκοπικές επιχειρηματικές δραστηριότητες. Η ανάγκη για δικτύωση μεταξύ των ατόμων, όπως και η ανάγκη για δικτύωση μεταξύ των εθελοντικών οργανώσεων, αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επίτευξη των στόχων των δράσεών τους καθώς και για τη βιωσιμότητά τους. Χωρίς τη δικτύωση θα ήταν αδύνατον, όχι μόνο να πραγματοποιήσουν τους στόχους τους, αλλά και να επιβιώσουν μικρές ή μεγάλες οργανώσεις, εφόσον απαιτούν τόσο ανθρώπινο κεφάλαιο, όσο και οικονομικούς πόρους.⁵⁰

Η ύπαρξη των τοπικών ή περιφερειακών δικτύων ενισχύει την ανάπτυξη των πρωτοβουλιών απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο, εξαιτίας πρωτίστως της γνώσης που διαθέτουν οι εμπλεκόμενοι φορείς για την τοπική κοινωνία και δευτερευόντως για την επιθυμία ανάπτυξής της. Με την αποκέντρωση των υπηρεσιών του κεντρικού κράτους, τα προαναφερόμενα δίκτυα ενισχύονται και κατά συνέπεια περιορίζεται η γραφειοκρατία και η κρατική παρέμβαση, στο επίπεδο των τοπικών δραστηριοτήτων. Η δικτύωση που απαιτεί η κοινωνική οικονομία, δραστηριοποιεί πολιτικά τα άτομα μιας κοινωνίας και ενισχύει σε μεγάλο βαθμό την κοινωνική συνοχή, γιατί με την επίτευξη των κοινωνικών, πολιτικών και πολιτιστικών στόχων, περιορίζεται ο απομονωτισμός ή ατομικισμός, ενδυναμώνονται οι κοινωνικές αξίες και περιορίζονται οι πιθανότητες αποτυχίας των συλλογικών προσπαθειών.⁵¹

Οι περισσότερες εναλλακτικές προτάσεις, οι οποίες δημιουργούν τις συνθήκες για την εμφάνιση νέων δικτύων και υλοποιούνται κάποιες φορές μέσω συγκεκριμένων προγραμμάτων, στοχεύουν στη μείωση της αντίθεσης μεταξύ της εργασίας και του κεφαλαίου ή στη μείωση της αντίθεσης μεταξύ των καταναλωτών και των παραγωγών και προσανατολίζονται κυρίως:

στην ανάπτυξη της αλληλεγγύης και της συνεργασίας,

στην ενίσχυση της δημοκρατικής αυτοδιαχείρισης,

---

⁵⁰ Βασίλης Τακτικός, «Τα κοινωνικά δίκτυα απέναντι στη κρίση κοινωνικής εμπιστοσύνης», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.erymanthos.eu, (ημερομηνία πρόσβασης: 29/05/2014).

⁵¹ Σκεύος Παπαϊωάννου, *Συμβουλευτική και Δικτύωση για την Απασχόληση και τη Βιώσιμη Ανάπτυξη - Η περίπτωση του Σχεδίου Ολοκληρωμένης Παρέμβασης «ΕΡΓΑΝΗ»*, Ρέθυμνο, 2008, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ρεθύμνου – Διεύθυνση Πολιτισμού (ΝΕΛΕ), σελ. 103 – 104.

στην εδραίωση της ισότιμης κατανομής των εισοδημάτων,
στην ενθάρρυνση των συλλογικών μορφών ιδιοκτησίας,
στην εναλλαγή θέσεων εργασίας στην παραγωγική διαδικασία,
στην ανάπτυξη ενός οικολογικού τρόπου ζωής και εργασίας.⁵²

Για να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι θα πρέπει:

1. να εξαλειφθεί ο αυστηρός και απόλυτος κοινωνικός κρατισμός, δηλαδή η ιδεολογία ή η πολιτική κουλτούρας που ενισχύει την πλήρη εξάρτηση από το κράτος και το κέντρο.
2. να είναι δυνατή η διαφοροποίηση του χώρου και να υπάρξει διαίρεση σε μικρές ενότητες δράσης, ώστε να ξεπεραστεί ο διαχωρισμός κέντρου και περιφέρειας.⁵³

Στο πλαίσιο της ελληνικής πολιτικής, η προώθηση των όποιων εναλλακτικών προτάσεων στο κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, προέρχεται κυρίως από μικρές κοινωνικές ομάδες ή συλλογικές πρωτοβουλίες, οι οποίες επιδιώκουν την ενθάρρυνση και ανάπτυξη των προγραμμάτων αυτοβοήθειας, την ενίσχυση της αλληλεγγύης, της δημοκρατικής αυτοδιοίκησης, της συλλογικότητας, της μικρής κλίμακας παραγωγής, της προστασίας και του σεβασμού προς το περιβάλλον, τη μείωση της εργασιακής εκμετάλλευσης, κ.ά.. Βέβαια, καλό θα ήταν οι προσπάθειες του παραπάνω τύπου, να οργανώνονται ως κοινωνικο-μαθησιακές διαδικασίες ή προκλήσεις και επιπλέον να συμπληρώνονται από πρωτοβουλίες εκπαιδευτικής, επιμορφωτικής και πολιτιστικής κατεύθυνσης, ώστε να δημιουργηθούν οι κατάλληλες υποδομές, οι οποίες θα ενισχύσουν τις συγκεκριμένες δυναμικές, αλλά και το δημόσιο διάλογο στο εσωτερικό των κοινωνιών. Ιδιαίτερα στο εσωτερικό των τοπικών κοινωνιών, θα πρέπει να διαμορφωθούν οι συνθήκες εκείνες, οι οποίες θα διατηρήσουν το κοινωνικό κεφάλαιό τους, θα εξασφαλίσουν στους κατοίκους τους αξιοπρεπή διαβίωση και θα ενισχυθεί η κοινωνική συμμετοχή και ανάπτυξη.⁵⁴

Τα δίκτυα της κοινωνικής οικονομίας ενθαρρύνονται από τις οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών και μέσα από συγκεκριμένες δράσεις, όπως για τη προστασία του περιβάλλοντος ή την ενίσχυση της κοινωνικής αλληλεγγύης, συμβάλλουν στη δημιουργία κοινωνικού κεφαλαίου. Είναι γεγονός πως για να υπάρξει αλληλεπίδραση

---

⁵² Κ.Π.Ε.Ο.Κ.Ο. Κεφάλου «Ζηνή», «Κοινωνιολογική και οικονομική έρευνα δράσης στην Κεφαλο της Κω του Δήμου Ηρακλειδών – Πρόταση για την αξιοποίηση των μεταλλουργικών εγκαταστάσεων στην ανατολική πλαγιά του Ζηνιού», Επιστημονικός Υπεύθυνος: Σκεύος Παπαϊωάννου, Κεφαλος Κω / Ρέθυμνο, 2008, σελ. 40 – 42.

⁵³ Όπως παραπάνω, σελ. 43 – 44.

⁵⁴ Όπως παραπάνω, σελ. 45 – 48.

μεταξύ κοινωνίας και κοινωνικού κεφαλαίου, ώστε να εμπλουτιστεί ή πολλαπλασιαστεί, θα πρέπει να υπάρξει συμμετοχή των πολιτών στα κοινά, αλλά και συμμετοχή στις παραγωγικές ή οικονομικές λειτουργίες της κοινωνίας, πράγμα που εξασφαλίζεται μέσω της εμπλοκής των ατόμων στα κοινωνικά δίκτυα. Έτσι, σ' αυτό το πλαίσιο, τα επενδυτικά σχέδια για την οικονομία μπορούν να επιβιώσουν και να φέρουν θετικά αποτελέσματα.

2.4. Για μία τυπολογία της Κοινωνικής Οικονομίας

Ιστορικά οι επιχειρήσεις ή οργανισμοί της κοινωνικής οικονομίας ταξινομούνται σε τέσσερις κύριες κατηγορίες: 1) στις συνεταιριστικές επιχειρήσεις, 2) στις αλληλασφαλιστικές εταιρείες, 3) στις ενώσεις και 4) στα ιδρύματα ή λοιπούς οργανισμούς, με νομικές μορφές που μπορεί να διαφέρουν σημαντικά από χώρα σε χώρα.⁵⁵

Σήμερα, εξαιτίας της κρίσης που δημιούργησαν οι κοινωνικο – οικονομικο – πολιτικές συνθήκες, έχουν αναδυθεί νέες πρωτοβουλίες, οι οποίες προωθούν δράσεις για την καταπολέμηση της ανεργίας, της περιθωριοποίησης και του κοινωνικού αποκλεισμού, για την ενίσχυση της τοπικής ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής και που διαφοροποιούνται από τις προαναφερόμενες κατηγορίες. Έτσι, στα σημερινά δίκτυα κοινωνικής οικονομίας και αλληλεγγύης συμπεριλαμβάνονται κοινωνικές επιχειρήσεις, δίκτυα τοπικών ανταλλαγών, δίκτυα αλληλέγγυας οικονομίας, κοινωνικά παντοπωλεία, ιατρεία αλληλεγγύης, δίκτυα βιοκαλλιεργητών και χειροτεχνών, καταναλωτικοί συνεταιρισμοί χωρίς μεσάζοντες, κοινοτικά καφενεία, κ.ά. Όλες αυτές οι συλλογικότητες εφαρμόζουν πρακτικές, οι οποίες δεν ακολουθούν τη λογική της κατανάλωσης και θέτουν ζητήματα αλληλεγγύης, αυτό-οργάνωσης, αυτονομίας και συμμετοχικής δημοκρατίας.⁵⁶

Στο σημείο αυτό ας αναφέρουμε λίγα λόγια για τους παραπάνω τύπους των επιχειρήσεων ή οργανώσεων κοινωνικής οικονομίας:

---

⁵⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Δ/ση Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων & Κοινωνικής Ένταξης, «Οδηγός για την Κοινωνική Ευρώπη» - Τεύχος 4, σελ. 21 – 22.

⁵⁶ Γιάννης Ζαϊμάκης, «Κοινωνική οικονομία και κρίση: Ανάμεσα στην ενσωμάτωση στο βιοπολιτικό καπιταλισμό και τις ουτοπίες μιας μετακαπιταλιστικής κοινωνίας», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.diktyoantallagisirakleiou.espiov.net, (ημερομηνία πρόσβασης: 10/02/2014), σελ. 1 – 2.

1. Συνεταιριστικές επιχειρήσεις

Ο συνεταιρισμός, σύμφωνα με τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας, αποτελεί μία *«αυτόνομη ένωση προσώπων, τα οποία συνεταιρίζονται οικειοθελώς, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις κοινές τους κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές ανάγκες μέσω μιας συνιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης»* (σύσταση 193/2002 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας – ΔΟΕ).⁵⁷

Στο πλαίσιο των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, έχει αποδειχθεί, πως μέσω των συνεταιρισμών μπορούν να ξεπεραστούν κοινωνικές και οικονομικές δυσκολίες. Στην πραγματικότητα, κατά διαφορετικές ιστορικά περιόδους, οι συνεταιρισμοί μπόρεσαν να προστατεύσουν τα συμφέροντα των κοινωνικά μειονεκτικών ομάδων, να ενδυναμώσουν τις ικανότητες και τα προσόντα τους, προσφέροντας βοήθεια έξω από την οικογένεια, σε ζητήματα πρόσβασης σε βασικά αγαθά ή υπηρεσίες. Στους συνεταιρισμούς, τα δικαιώματα ιδιοκτησίας διατίθενται σε ομάδες παραγόντων, είτε είναι εργαζόμενοι, καταναλωτές, παραγωγοί, κ.ά., σε αντίθεση με τις κεφαλαιουχικές εταιρείες, όπου τα δικαιώματα ιδιοκτησίας ανήκουν κατά κύριο λόγο στους επενδυτές.⁵⁸

Σήμερα, οι συνεταιρισμοί συνεχίζουν να διαδραματίζουν σημαντικότατο ρόλο στην κοινωνικο – οικονομική ανάπτυξη, να στηρίζουν την αύξηση της απασχόλησης και να συντηρούν μία ισορροπημένη κατανομή του πλούτου.

2. Αλληλασφαλιστικές εταιρείες

Η αλληλασφαλιστική εταιρεία ή εταιρεία αλληλοβοήθειας, μπορεί να οριστεί ως η ένωση που προσφέρει ασφαλιστικές υπηρεσίες προς όφελος των μελών της. Οι αλληλασφαλιστικές εταιρείες βασίζονται σε αμοιβαίες συμβάσεις και προϋποθέτουν ότι τα μέλη λαμβάνουν παροχές, ως απόρροια της συμμετοχής τους. Οι εταιρείες αυτού του τύπου υπήρξαν μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα και δημιουργήθηκαν προκειμένου να εξασφαλίσουν τους εργαζομένους, σε περιπτώσεις ασθενειών, ανικανότητας ή γηρατειών. Σε ορισμένες χώρες, όπως στη Γαλλία και τη Γερμανία, συμπεριλήφθηκαν στα συστήματα δημόσιας ασφάλισης. Αυτό συνεπάγεται, πως οι εταιρείες αυτές μπορούν να συσταθούν, για να καλύψουν ένα ευρύ φάσμα κινδύνων, όπως διαφόρων ασθενειών.⁵⁹

---

⁵⁷ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Δ/ση Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων & Κοινωνικής Ένταξης, «Οδηγός για την Κοινωνική Ευρώπη» - Τεύχος 4, σελ. 22.

⁵⁸ Όπως παραπάνω, σελ. 22.

⁵⁹ Όπως παραπάνω σελ. 23 – 24.

3. Ενώσεις

Οι ενώσεις στην πραγματικότητα είναι συμπράξεις ανθρώπινων ομάδων, για να εξυπηρετήσουν συγκεκριμένους σκοπούς (κοινωνικής, οικονομικής ή πολιτιστικής φύσης), μπορούν να είναι τυπικές, να έχουν εσωτερικό κανονισμό και καταστατικό ή να είναι απλώς άτυπες συσσωματώσεις χωρίς προσδιορισμένη δομή. Οι ενώσεις, αποτελούν ίσως την παλαιότερη μορφή οργανισμού κοινωνικής οικονομίας, οι οποίες άρχισαν να εμφανίζονται αρχικά στην Ευρώπη, μετά την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας και με το έργο τους συνέβαλαν στη βελτίωση των συστημάτων πρόνοιας. Στις ενώσεις, συμπεριλαμβάνονται οι οργανώσεις υπεράσπισης των ανθρώπων και των ομάδων που λειτουργούν με βάση κάποιο κοινό συμφέρον. Κάποιες μπορεί να στραφούν στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών, χωρίς να αποσκοπούν αποκλειστικά στο κέρδος. Επίσης, οι ενώσεις μπορούν να είναι οργανισμοί αμοιβαίου συμφέροντος, όπου η αλληλεγγύη αποτελεί την βασική αρχή σύστασής τους ή γενικού συμφέροντος, όπου υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ των δικαιούχων και των υπευθύνων. Τέλος, ανάλογα με το εθνικό πλαίσιο οι ενώσεις μπορεί να ονομάζονται εθελοντικές οργανώσεις, μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, μη κυβερνητικές οργανώσεις, κ.ά..⁶⁰

4. Ιδρύματα και λοιποί οργανισμοί

Τα ιδρύματα αποτελούν νομικές οντότητες, οι οποίες συστήνονται για να ικανοποιήσουν συγκεκριμένους σκοπούς, προς όφελος, είτε της κοινότητας, είτε συγκεκριμένων ομάδων, με τη χρήση κληροδοτημάτων ή μέσα από συστηματικές προσπάθειες συγκέντρωσης άλλων χρηματικών πόρων. Οι οργανισμοί αυτοί προσανατολίζονται κυρίως στη προώθηση εκπαιδευτικών, θρησκευτικών, κοινωνικών ή διάφορων γενικού συμφέροντος δραστηριοτήτων, όπως ορίζει η διαθήκη του κληροδότη. Στην Ευρώπη, τα ιδρύματα μπορούν να συμμετέχουν άμεσα στην παροχή αγαθών και υπηρεσιών ή ακόμη να προσφέρουν χρηματοδότηση σε συγκεκριμένες δραστηριότητες ή κοινωνικές ομάδες.

Τελευταία, έχει παρατηρηθεί μία ραγδαία αύξηση των ιδρυμάτων, εξαιτίας ιδιωτικών κυρίως πρωτοβουλιών από εύπορους και με τον τρόπο αυτό στηρίζουν κοινωνικές δράσεις και οργανώσεις. Στους οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας εντάσσονται και

---

⁶⁰ Όπως παραπάνω, σελ. 24 – 25.

οι εθελοντικές ενώσεις, οι οποίες ελέγχουν ένα ίδρυμα ή ιδρύματα που ελέγχουν ενώσεις ή άλλους οργανισμούς.⁶¹

5. Κοινωνικές επιχειρήσεις

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις στοχεύουν στην ικανοποίηση των αναγκών όχι μόνο των μελών τους, αλλά του συνόλου της κοινότητας και των ευπαθών κυρίως τμημάτων της, δίνοντας έμφαση στη διάσταση του γενικού συμφέροντος παρά σε καθαρά αλληλοβοηθητικούς σκοπούς. Σύμφωνα με τα κείμενα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, *«η καινοτομία τους βασίζεται στην ικανότητά τους να κομίζουν μία επιχειρηματική και εμπορική διάσταση στην παροχή υπηρεσιών γενικού συμφέροντος και την επίλυση κοινωνικών προβλημάτων»*.

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις, εξαιτίας του χαρακτήρα της κοινωνικής αποστολής τους και ανεξάρτητα από τη νομική τους μορφή (κερδοσκοπική ή μη κερδοσκοπική), επανεπενδύουν τα κέρδη τους στον οργανισμό και τα χρησιμοποιούν για την εκπλήρωση της αποστολής τους. Ανάλογα με την ανάπτυξη των δημόσιων πολιτικών, του συστήματος πρόνοιας, της κοινωνίας των πολιτών και της κοινωνικής χρηματοπιστωτικής αγοράς κάθε χώρας, οι κοινωνικές επιχειρήσεις διαφέρουν σημαντικά ως προς το προβάδισμα των δραστηριοτήτων τους σε συγκεκριμένους τομείς.⁶²

2.5. Η Κοινωνική Οικονομία στην Ευρώπη

Η Επιτροπή της ΕΟΚ χρησιμοποιεί τον όρο κοινωνική οικονομία, για να προσδιορίσει ένα σύνολο συνεταιριστικών και συλλογικών επιχειρήσεων, οι οποίες λειτουργούν με βάση την αλληλεγγύη, την αυτονομία και την ισότιμη συμμετοχή των μελών, καταναλωτών, παραγωγών ή χρηστών. Οι επιχειρήσεις αυτές ασκούν παραγωγικές δραστηριότητες και αποσκοπούν στη διάθεση πόρων, για την ικανοποίηση αναγκών. Με λίγα λόγια, παράγουν αγαθά, των οποίων η τιμή πώλησης οφείλει να καλύπτει τουλάχιστον το κόστος παραγωγής, αλλά πολλές φορές προσφέρουν και μη εμπορευματικές υπηρεσίες, λειτουργώντας ανταγωνιστικά στις παραδοσιακές μορφές επιχειρήσεων.⁶³

---

⁶¹ Όπως παραπάνω, σελ. 26 – 28.

⁶² Όπως παραπάνω, σελ. 31 – 36.

⁶³ Claude Vienney, *Η κοινωνική οικονομία*, Αθήνα, 2008, Εκδόσεις: Πολύτροπον, (μετάφραση από τα Γαλλικά: Γιάννης Καύκιας), σελ. 14 – 16.

Σήμερα η Ευρωπαϊκή Ένωση βρίσκεται στη πρώτη θέση ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας. Οι συνεταιριστικές ή κοινωνικές επιχειρήσεις σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία, αποτελούν το 10% των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων και απασχολούν περισσότερα από έντεκα (11) εκατομμύρια εργαζομένους και ένα μεγάλο μέρος από αυτοαπασχολούμενους, προσφέροντας περισσότερες θέσεις εργασίας από τις πολυεθνικές. Αυτό στατιστικά οδηγεί στο συμπέρασμα, πως σχεδόν το ¼ του πληθυσμού της Ευρώπης εμπλέκεται σε κάποιον φορέα της κοινωνικής ή αλληλέγγυας οικονομίας. Τα επιτυχημένα παραδείγματα σε διάφορους τομείς της οικονομίας αποδεικνύουν τις εξαιρετικές δυνατότητες της κοινωνικής οικονομίας. Στις χώρες όπου έχει αναπτυχθεί έντονα η συνεταιριστική δράση, όπως είναι η Φινλανδία, η Σουηδία, ο Καναδάς και η Ισπανία, για να διαδοθούν και εξαπλωθούν οι δράσεις της κοινωνικής οικονομίας, έχουν θεσπιστεί κέντρα ενημέρωσης και εκπαίδευσης των υποψήφιων κοινωνικών επιχειρηματιών.⁶⁴

Επίσης, να αναφέρουμε πως οι επιχειρηματικές δραστηριότητες της κοινωνικής οικονομίας στη Δυτική και Βόρεια Ευρώπη, προωθούν σημαντικά όχι μόνο την απασχόληση, αλλά και την ενσωμάτωση των ατόμων που ανήκουν σε ευπαθείς κοινωνικά ομάδες. Πρώτη η Ιταλία στις αρχές του 1990, ανέπτυξε ειδική νομοθεσία για την ένταξη των ατόμων με φυσικές ιδιαιτερότητες στην αγορά εργασίας, το 1995 ακολούθησε το Βέλγιο και στη συνέχεια ακολούθησαν η Γαλλία, η Πορτογαλία, η Φινλανδία και η Λιθουανία. Στη Γερμανία θεσπίστηκε νόμος για τις επιχειρήσεις, οι οποίες απασχολούσαν άτομα με σοβαρές αναπηρίες. Σε άλλες χώρες, όπως στην Αγγλία, διεξάγεται ακόμα σχετικός διάλογος, ως προς τη δυνατότητα θεσμοθέτησης της κοινωνικής οικονομίας.⁶⁵

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, φαίνεται πως οι χώρες που στηρίζονται στη συνεταιριστική οικονομία, παρουσιάζουν σταθερή ανάπτυξη και μπορούν να επιβιώσουν, σε περιόδους κρίσης. Για παράδειγμα, οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις στη Γαλλία, στη Γερμανία, στην Ιταλία και στην Ισπανία παρουσιάζουν υψηλότερες επιδόσεις από άλλες μορφές επιχειρήσεων.⁶⁶

---

⁶⁴ Βασίλης Τακτικός, *Θεσμοί και Εφαρμογές της Κοινωνικής Οικονομίας, Η οργανωμένη κοινωνία των πολιτών είναι το «μέσον», Ο συνεργατισμός το «μήνυμα» και η ελπίδα του κόσμου*, Αθήνα, 2014, Εκδόσεις: Ερύμανθος, σελ. 48 – 49.

⁶⁵ ΟΚΕ, «Η Κοινωνική Οικονομία και η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.oke.gr>, (ημερομηνία πρόσβασης: 18/11/2013).

⁶⁶ Βασίλης Τακτικός, *Θεσμοί και Εφαρμογές της Κοινωνικής Οικονομίας, Η οργανωμένη κοινωνία των πολιτών είναι το «μέσον», Ο συνεργατισμός το «μήνυμα» και η ελπίδα του κόσμου*, Αθήνα, 2014, Εκδόσεις: Ερύμανθος, σελ. 49.

Από μία γρήγορη επισκόπηση σε επίπεδο χώρας, διαπιστώνεται ότι, στην Αγγλία συναντιούνται κοινωνικές επιχειρήσεις κυρίως στον τομέα παραγωγής βιολογικών προϊόντων, προστασίας του περιβάλλοντος, με στόχο την καταπολέμηση της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού, με κέντρο αναφοράς τις τοπικές κοινότητες.⁶⁷

Με βάση τα στοιχεία του 2010, υπάρχουν 5.450 συνεταιρισμοί, 105 αμοιβαίες ενώσεις και 870.000 ενώσεις, στις οποίες δραστηριοποιούνται περίπου 10.600.000 εθελοντές. Το ποσοστό της απασχόλησης στην κοινωνική οικονομία, ανέρχεται στο 5,64%, σε σχέση με τη συνολική απασχόληση της Αγγλικής οικονομίας. Να προσθέσουμε πως από την Αγγλία ξεκίνησε το σύστημα των τοπικών μη χρηματικών ανταλλαγών, τα ονομαζόμενα LETS (Local Exchange Trading Systems), από την περίοδο της απόβιομηχανοποίησης. Πρόκειται για μια μορφή συναλλαγής, η οποία δεν τοκίζεται και δεν παράγει κέρδος, αλλά βοηθάει τις τοπικές κυρίως κοινωνίες, να επιβιώσουν και να αναπτυχθούν σε δύσκολες οικονομικά εποχές.⁶⁸

Στην Ολλανδία, συστήνονται συνοικιακές αναπτυξιακές επιχειρήσεις ή συμπράξεις, με στόχο τη προστασία του περιβάλλοντος και την ποιότητα ζωής των πολιτών, ενώ στη χώρα λειτουργεί από το 1980 μία από τις πρώτες «Ηθικές Τράπεζες» κοινωνικής οικονομίας, η ονομαζόμενη “Triodos Bank”. Αντίστοιχα, στις Σκανδιναβικές χώρες δημιουργήθηκαν εργατικοί συνεταιρισμοί, με σκοπό την παροχή υπηρεσιών κατάρτισης και ένταξης κοινωνικά αποκλεισμένων ατόμων στην αγορά εργασίας.⁶⁹

Στη Γερμανία, οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις εστιάζονται κυρίως στο χώρο της υγειονομικής περίθαλψης. Μέχρι σήμερα υπάρχουν 7.415 συνεταιρισμοί, 328 αμοιβαίες ενώσεις και 505.984 ενώσεις με 3.000.000 περίπου εθελοντές. Το ποσοστό της απασχόλησης στην κοινωνική οικονομία σε σχέση με τη συνολική απασχόληση της χώρας, αντιστοιχεί στο 6,35%.⁷⁰

Στην Αυστρία, υπάρχουν επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας, οι οποίες παρέχουν κοινωνικές υπηρεσίες, όπως η φροντίδα των παιδιών στο σπίτι από άτομα ευπαθών

---

⁶⁷ ΟΚΕ, «Η Κοινωνική Οικονομία και η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.oke.gr>, (ημερομηνία πρόσβασης: 18/11/2013).

⁶⁸ Βασίλης Τακτικός, *Θεσμοί και Εφαρμογές της Κοινωνικής Οικονομίας, Η οργανωμένη κοινωνία των πολιτών είναι το «μέσον», Ο συνεργατισμός το «μήνυμα» και η ελπίδα του κόσμου*, Αθήνα, 2014, Εκδόσεις: Ερύμανθος, σελ. 50 – 51.

⁶⁹ ΟΚΕ, «Η Κοινωνική Οικονομία και η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.oke.gr>, (ημερομηνία πρόσβασης: 18/11/2013).

⁷⁰ Βασίλης Τακτικός, *Θεσμοί και Εφαρμογές της Κοινωνικής Οικονομίας, Η οργανωμένη κοινωνία των πολιτών είναι το «μέσον», Ο συνεργατισμός το «μήνυμα» και η ελπίδα του κόσμου*, Αθήνα, 2014, Εκδόσεις: Ερύμανθος, σελ. 50.

κοινωνικά ομάδων. Μέχρι το 2010 υπήρχαν 1.860 συνεταιρισμοί, 59 αμοιβαίες ενώσεις και 116.556 ενώσεις με ενεργό συμμετοχή 4.760.000 εθελοντών.⁷¹

Στην Ιρλανδία, έχουν συσταθεί αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί και συνεταιρισμοί για άτομα με ψυχοκοινωνικά προβλήματα. Στο Λουξεμβούργο, έχουν δημιουργηθεί οργανισμοί ενσωμάτωσης με συγκεκριμένες οικονομικές δραστηριότητες, στοχεύοντας στην ένταξη των γυναικών και των μακροχρόνια ανέργων στην αγορά εργασίας.⁷²

Στη Γαλλία, ιδρύθηκε το 1997 η “Caisse Solidaire”, με βασικό σκοπό την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, μέσα από τη χρηματοδότηση προγραμμάτων για νέους αγρότες, μικρές επιχειρήσεις και άλλες μη κερδοσκοπικές οργανώσεις. Μέχρι και το 2010 υπήρχαν περίπου 24.870 συνεταιρισμοί, 6.743 αμοιβαίες ενώσεις και 160.884 ενώσεις αντιπροσωπεύοντας το 9,02% ποσοστού της απασχόλησης στην κοινωνική οικονομία. Ο αριθμός των εθελοντών, ανερχόταν τότε στα 14.000.000.⁷³

Σήμερα στη γειτονική Ιταλία δραστηριοποιούνται 71.578 συνεταιρισμοί και 26.121 ενώσεις με 899.309 εθελοντές. Το ποσοστό της απασχόλησης στην κοινωνική οικονομία σε σχέση με τη συνολική απασχόληση της χώρας ανέρχεται στο 9,74%. Στη Φινλανδία υπάρχουν 4.384 συνεταιρισμοί, 106 αμοιβαίες ενώσεις και 130.000 ενώσεις, προσφέροντας 84.600 θέσεις εργασίας και αντιπροσωπεύοντας το 7,65% της απασχόλησης στην κοινωνική οικονομία. Αντίστοιχα, στη Σουηδία υπάρχουν 12.162 συνεταιρισμοί, 128 αμοιβαίες ενώσεις και 18.872 ενώσεις προσφέροντας 314.568 θέσεις εργασίας και αντιπροσωπεύοντας το 11,16% ποσοστό απασχόλησης στον συγκεκριμένο τομέα.⁷⁴

Μέχρι τώρα η κοινωνική οικονομία σε ευρωπαϊκό επίπεδο, φαίνεται να συσπειρώνει ένα πλήθος οργανώσεων, οι οποίες ακολουθούν μία πορεία μετασχηματισμού και προσπαθούν να εντοπίσουν νέους συμβιβαστικούς τρόπους λειτουργίας, μεταξύ των δημόσιων δεσμεύσεων, των εμπορικών ανταλλαγών ή των διαφόρων δωρεών – χορηγιών. Όπως δείχνει η διεθνής εμπειρία, αναπτύχθηκαν δράσεις, που δεν

---

⁷¹ Βασίλης Τακτικός, *Θεσμοί και Εφαρμογές της Κοινωνικής Οικονομίας, Η οργανωμένη κοινωνία των πολιτών είναι το «μέσον», Ο συνεργατισμός το «μήνυμα» και η ελπίδα του κόσμου*, Αθήνα, 2014, Εκδόσεις: Ερύμανθος, σελ. 53.

⁷² ΟΚΕ, «Η Κοινωνική Οικονομία και η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.oke.gr> (ημερομηνία πρόσβασης: 18/11/2013).

⁷³ Βασίλης Τακτικός, *Θεσμοί και Εφαρμογές της Κοινωνικής Οικονομίας, Η οργανωμένη κοινωνία των πολιτών είναι το «μέσον», Ο συνεργατισμός το «μήνυμα» και η ελπίδα του κόσμου*, Αθήνα, 2014, Εκδόσεις: Ερύμανθος, σελ. 52.

⁷⁴ Όπως παραπάνω, σελ. 51 – 54.

διαμεσολαβήθηκαν από χρηματικές ροές. Παραδείγματα τέτοιων δράσεων, αποτελούν τα δίκτυα και οι χώροι δωρεάν ανταλλαγής αντικειμένων, τα δίκτυα ανταλλαγής δωρεάν κοινωνικών υπηρεσιών, τα σημεία δωρεάν επισκευής χρηστικών αντικειμένων και οι δραστηριότητες αυτοκατανάλωσης και μικρών γεωργικών καλλιεργειών.⁷⁵

Οι όροι λειτουργίας των επιχειρήσεων ή συνεταιρισμών, στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας, βασίζονται στις αρχές, που αναφέρθηκαν σε προηγούμενη ενότητα και τα καταστατικά οργάνωσης και λειτουργίας τους, δηλώνουν τους βασικούς λόγους, για τους οποίους, τα άτομα συσπειρώνονται και συνεταιρίζονται. Δηλαδή, με κάποια παραδείγματα:

1. οι μη χρηματιστικοί συνεταιρισμοί ή συνεταιρισμοί κατανάλωσης, οι οποίοι παράγουν εμπορικά αγαθά και προσφέρουν υπηρεσίες, που έχουν ανάγκη τα μέλη τους, τα οποία στην πραγματικότητα είναι οι τελικοί πελάτες – χρήστες των αγαθών και υπηρεσιών,
2. οι οργανισμοί αλληλοβοήθειας, που στόχος τους είναι η προσφορά κοινωνικής προστασίας, υγειονομικής ασφάλισης και κάλυψης,
3. οι πιστωτικοί οργανισμοί, που παρέχουν χρηματιστικά προϊόντα και τραπεζικές υπηρεσίες.⁷⁶

Σήμερα οι μεγαλύτερες κατηγορίες συνεταιρισμών ή δίκτυα συλλόγων στην Ευρώπη, αποτελούν:

1. οι συνεταιρισμοί καταναλωτών, όπως οι αλυσίδες σούπερ-μάρκετ, τα καταστήματα εμπορικών και καταναλωτικών προϊόντων,
2. οι εργατικοί συνεταιρισμοί παραγωγής, κυρίως στους τομείς της μηχανουργίας, της τυπογραφίας και των υπηρεσιών,
3. οι συνεταιρισμοί ατομικών επιχειρηματιών, όπως των αγροτών, των βιοτεχνών, των εμπόρων λιανικής πώλησης και των ψαράδων αντίστοιχα,
4. οι σύλλογοι κοινωνικής ενσωμάτωσης, για τη διευκόλυνση των ατόμων με φυσικές αδυναμίες και την ενσωμάτωσή τους στις παραγωγικές διαδικασίες.⁷⁷

Πολλοί από τους παραπάνω συνεταιρισμούς ή συλλόγους αντιμετωπίζουν προβλήματα, τόσο άσκησης των δικαιωμάτων των μελών τους, όσο και

---

⁷⁵ «Κοινωνική Οικονομία και Οικονομία της Αλληλεγγύης», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://politicalreviewgr.blogspot.gr/2011/02/blog-post_28.html, (ημερομηνία δημοσίευσης: 26/02/2011, ημερομηνία πρόσβασης: 30/10/2012).

⁷⁶ Claude Vienney, *Η κοινωνική οικονομία*, Αθήνα, 2008, Εκδόσεις: Πολύτροπον, (μετάφραση από τα Γαλλικά: Γιάννης Καύκιος), σελ. σελ. 20 – 26.

⁷⁷ Όπως παραπάνω, σελ. 30 – 42.

χρηματοδότησης. Ιδιαίτερα, όταν οι δραστηριότητές τους καθίστανται πιο σύνθετες, τότε διαφεύγουν από τον έλεγχο των χρηστών τους, οι οποίοι πολλές φορές, για να αποφύγουν τον ανταγωνισμό που δημιουργείται ανάμεσα στους συνεταιρισμούς και τους άλλους τύπους επιχειρήσεων, αναγκάζονται να στραφούν σε εξωτερικούς εταίρους.⁷⁸

Σε γενικές γραμμές, τα προβλήματα αυτά, είναι κοινά σε όλες τις οργανώσεις της κοινωνικής οικονομίας και απορρέουν κατά κύριο λόγο από τους έντονους ρυθμούς της εμπορευματοποίησης και τελικά, το ερώτημα ζωτικής σημασίας είναι, το κατά πόσο και πως οι οργανώσεις αυτές θα συνεχίσουν να επιτυγχάνουν κοινωνικούς σκοπούς κάτω από τον οικονομικό καταναγκασμό των σημερινών οικονομικών συνθηκών.⁷⁹

Το μοντέλο οργάνωσης, ιδιαίτερα των νέων μορφών κοινωνικής οικονομίας, όπως είναι οι υπηρεσίες για ηλικιωμένους, για μετανάστες, για μητέρες, για παιδιά, για το περιβάλλον και τον πολιτισμό, έχει δημιουργήσει τα τελευταία χρόνια στην Ευρώπη, νέες συνθήκες στη λειτουργία της αγοράς εργασίας, αλλά και του κεφαλαίου, συνθήκες οι οποίες, παράγουν πλέον άμεσο κοινωνικό όφελος, όπως είναι η βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος και η μείωση του κόστους των υπηρεσιών.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η κοινωνική οικονομία αποτελεί μια σημαντική θεσμικά διακριτή σφαίρα άσκησης κοινωνικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η οικονομική βιωσιμότητα είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την κοινωνική βιωσιμότητα, δηλαδή την ένταξη και την ενσωμάτωση του πολίτη, μέσω της εργασίας στην κοινότητα. Η σημερινή ευρωπαϊκή πολιτική κοινωνικής ενσωμάτωσης, έχει σκοπό να μοιράσει τις ευκαιρίες και να στηρίξει ένα σύστημα διανομής αυτών των ευκαιριών, ως μόνιμες υπηρεσίες για όλους τους πολίτες.

2.6. Η Κοινωνική Οικονομία στην Ελλάδα

Η κοινωνική οικονομία στη χώρα μας παρέχει υπηρεσίες κοινωνικής προστασίας, κυρίως στους τομείς της ασφάλισης, της πρόνοιας και της υγείας και αποτελεί το βασικότερο μέσο για το πέρασμα από τις παθητικές στις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης, μέσω της υλοποίησης προγραμμάτων κατάρτισης και προώθησης στην απασχόληση ή συμβουλευτικής στήριξης. Έτσι, συχνά εμπλέκεται στις συζητήσεις για

---

⁷⁸ Όπως παραπάνω, σελ. 44 – 45.

⁷⁹ Όπως παραπάνω, σελ. 86.

την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας, εξαιτίας της συνάρθρωσής της με τις πολιτικές του κράτους – πρόνοιας, του οποίου εν μέρει υποκαθιστά λειτουργίες του.⁸⁰

Μέσα από το συνδυασμό των κοινωνικών στόχων του δημόσιου τομέα, του μεγαλύτερου εργοδότη της χώρας μας, που με την επικράτηση του νεοφιλελευθερισμού συνεχώς συρρικνώνεται με μορφές οργάνωσης του ιδιωτικού τομέα, με βασικό χαρακτηριστικό την εργασιακή και παραγωγική δημοκρατία και όχι την επίτευξη του μεγαλύτερου δυνατού κέρδους με το μικρότερο δυνατό κόστος, εμφανίζεται το μοντέλο της κοινωνικής οικονομίας, του ονομαζόμενου τρίτου τομέα της τοπικής οικονομίας.

Όπως παρουσιάστηκε σε προηγούμενη ενότητα, η έννοια του τρίτου τομέα προέκυψε από τη στιγμή που τόσο η ιδιωτική οικονομία, όσο και ο δημόσιος τομέας, δεν μπόρεσαν να συμπεριλάβουν διαφορετικές μορφές δραστηριοτήτων και να ικανοποιήσουν βασικές ανθρώπινες ανάγκες. Η κοινωνική οικονομία, αφορά την κοινωνική επιχείρηση, η οποία παράγει αγαθά και υπηρεσίες που απευθύνονται στην αγορά και στο κοινωνικό σύνολο. Τα κέρδη επενδύονται, τόσο στην επιχείρηση και χρησιμοποιούνται κυρίως για την εκπαίδευση των εργαζομένων, όσο και στην τοπική κοινωνία, όπου λειτουργεί η επιχείρηση, μέσω της ανάπτυξης μιας κοινωνικής και παράλληλα πολιτιστικής πολιτικής προς τους εργαζομένους.

Οι συνεταιρισμοί συγκαταλέγονται στις δομές της κοινωνικής οικονομίας, όμως η πορεία τους στη χώρα μας δεν είχε θετική εξέλιξη, διότι το ελληνικό κράτος τους χρησιμοποίησε ως μέσο άσκησης κοινωνικής πολιτικής. Συγκεκριμένα, οι πρώτοι συνεταιρισμοί που άρχισαν να ιδρύονται στις αρχές του 20ου αιώνα, ήταν οι γεωργικοί συνεταιρισμοί, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τον Μετοχικό Γεωργικό Συνεταιρισμό Αλμυρού. Η τότε ισχύουσα νομοθεσία για τους συνεταιρισμούς (Ν. 602/1915), έδωσε μία ισχυρή ώθηση στην ανάπτυξή τους, σε σημείο να θεωρούνται βασικό συστατικό στοιχείο της αγροτικής παραγωγής. Κατά συνέπεια, δεν μπορούσαν να καλύψουν τα έξοδα, που είχε δημιουργήσει η υπεράριθμη στελέχωσή τους σε προσωπικό και εξαιτίας της λειτουργίας τους ως δίαυλοι διανομής των αγροτικών

---

⁸⁰ Σοφία Αδάμ και Χρίστος Παπαθεοδώρου, *Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνικός Αποκλεισμός – Μία κριτική προσέγγιση*, ΙΝΕ – ΓΣΕΕ, Αθήνα, 2010, Παρατηρητήριο Κοινωνικών, Οικονομικών / Δημοσιονομικών Εξελίξεων, Φτώχειας και Ανισοτήτων, σελ. 11 – 12.

επιχορηγήσεων, δεν κατάφεραν να ενισχύσουν την αγροτική παραγωγή, που ήταν ο πρωταρχικός στόχος του έργου τους.⁸¹

Την ίδια κατάληξη με τους αγροτικούς συνεταιρισμούς είχαν και οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί, οι οποίοι δημιουργήθηκαν με βάση τον Ν. 1667/86. Έτσι, και σ' αυτή την περίπτωση, οι δαπάνες για τον παράλογο αριθμό των στελεχών τους και η μη σωστή χρηματοοικονομική διαχείρισή τους, οδήγησε στη σταδιακή αποδιοργάνωση και παύση της λειτουργίας τους. Αντίθετα, σταθερή πορεία παρουσίασαν τα συνεταιριστικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, που με τη βοήθεια του νομικού πλαισίου (Ν. 2076/92), ενίσχυσαν τα κεφάλαιά τους με τις κρατικές επιχορηγήσεις καθώς και οι προμηθευτικοί συνεταιρισμοί, που σχετίζονται με το Δημόσιο και τις μεγάλες ιδιωτικές επιχειρήσεις.⁸²

Στην Ελλάδα, ο νόμος Ν. 4019/11 για την Κοινωνική Οικονομία και την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα (ΦΕΚ Α' 216/11), ορίζει στο άρθρο 2.2, πως ανάλογα με τον ειδικότερο σκοπό τους, οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας διακρίνονται σε:

1) Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Ένταξης, οι οποίες στοχεύουν στην κοινωνική και οικονομική ένταξη των ευάλωτων κοινωνικά ομάδων. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν και οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (ΚοιΣ.Π.Ε.).

2) Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Κοινωνικής Φροντίδας, που παρέχουν προϊόντα ή υπηρεσίες κοινωνικού χαρακτήρα σε συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού, όπως οι ηλικιωμένοι, οι χρόνια ασθενείς, τα παιδιά, τα άτομα με φυσικές αδυναμίες, κ.ά..

3) Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Συλλογικού και Παραγωγικού Σκοπού, οι οποίες προάγουν την απασχόληση, την κοινωνική συνοχή και την περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη, παρέχοντας υπηρεσίες, για την κάλυψη των αναγκών της συλλογικότητας, σε τομείς, όπως η εκπαίδευση, το περιβάλλον, ο πολιτισμός, κ.ά..⁸³

Επιπλέον, με τη ψήφιση του ίδιου νόμου (Ν. 4019/11) θεσμοθετήθηκε η Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση, με βασικό στόχο την προώθηση της απασχόλησης των ευάλωτων κοινωνικά ατόμων ή ομάδων του πληθυσμού. Η σύσταση του Τμήματος Μητρώου Κοινωνικής Οικονομίας στη Διεύθυνση Κοινωνικής Προστασίας του Υπουργείου Εργασίας, οδήγησε με την Υπουργική Απόφαση που ακολούθησε (ΦΕΚ

---

⁸¹ ΟΚΕ, «Η Κοινωνική Οικονομία και η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.oke.gr>, (ημερομηνία πρόσβασης: 18/11/2013).

⁸² Όπως παραπάνω.

⁸³ Όπως παραπάνω.

221/12), στη τήρηση και λειτουργία του Γενικού Μητρώου Κοινωνικής Οικονομίας στο συγκεκριμένο υπουργείο, σηματοδοτώντας τη δημιουργία θεσμικής υποδομής, για την έναρξη λειτουργίας των κοινωνικών επιχειρήσεων. Κατά συνέπεια, οι φορείς κοινωνικής οικονομίας που εγγράφονται στο προαναφερθέν μητρώο, μπορούν να χρηματοδοτούνται από το Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης και να επωφελούνται από ευνοϊκά κίνητρα και ευνοϊκές παραμέτρους.⁸⁴

Επίσης, από το συγκεκριμένο υπουργείο εξετάζεται η δυνατότητα δημιουργίας ενός νομοθετικού πλαισίου για τις εναλλακτικές πιστώσεις, η σύσταση ειδικού ταμείου κοινωνικής οικονομίας για δάνεια και εγγυήσεις, η δημιουργία Κοινωνικού Επιχειρηματικού Κεφαλαίου (Social Venture Capital), για τη συμμετοχή σε επιλεγμένες επιχειρήσεις του κοινωνικού τομέα καθώς και η προσαρμογή του νομοθετικού πλαισίου που διέπει το Ταμείο Εγγυοδοσίας Μικρών και πολύ Μικρών Επιχειρήσεων, ώστε να είναι δυνατή η πλήρης κάλυψη της εγγύησης δανείων που συνάπτουν οι κοινωνικές επιχειρήσεις. Εκτός της δημιουργίας εργαλείων χρηματοδότησης των κοινωνικών επιχειρήσεων, σχεδιάζεται ο προσδιορισμός των κριτηρίων καθορισμού τους, ο έλεγχος αυτών και ο τρόπος δικτύωσής τους με το δημόσιο, τον ιδιωτικό τομέα και τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης.⁸⁵

Στη χώρα μας, η πρόκληση της κοινωνικής οικονομίας, έχει να κάνει με μία νέα οργάνωση της διακυβέρνησης της κοινωνίας των πολιτών, σε συγκεκριμένη και όχι μόνο δεοντολογική ή συμβολική τροχιά. Είναι γεγονός πως η κοινωνική οικονομία, αποτελεί τη βασική προϋπόθεση για την καλή λειτουργία της κοινωνίας των πολιτών. Ακόμη, στην ελληνική αγορά, με τη μεγάλη άτυπη οικονομία της «επιβίωσης», η κοινωνική οικονομία αποτελεί τη βιώσιμη απάντηση της κοινωνικής πολιτικής και ένα αναγκαίο πλαίσιο εφαρμογής προγραμμάτων, όπως το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς 2007 – 2013 ή τα προγράμματα του Ε.Σ.Π.Α. με πολλαπλά κοινωνικά και οικονομικά οφέλη, εφόσον χρηματοδοτούν τις ολοκληρωμένες πρωτοβουλίες κοινωνικής οικονομίας, στοχεύοντας βασικά στην προώθηση των ευάλωτων κοινωνικά ομάδων στην αγορά εργασίας και στην κάλυψη των τοπικών αναγκών με μειωμένο κόστος μέσω της διάδοσης του εθελοντισμού.⁸⁶

---

⁸⁴ ΟΚΕ, «Η Κοινωνική Οικονομία και η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.oke.gr>, (ημερομηνία πρόσβασης: 18/11/2013).

⁸⁵ Ρούλα Σαλούρου, «Στροφή προς την Κοινωνική Οικονομία», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.oneearth.gr>, (ημερομηνία πρόσβασης: 13/12/2013).

⁸⁶ Όπως παραπάνω.

Δύο σημαντικά βήματα δημόσιας πολιτικής, αποτέλεσαν ο νόμος Ν. 2646/1998 για την «Ανάπτυξη του Εθνικού Συστήματος Κοινωνικής Φροντίδας», ο οποίος στην πραγματικότητα οδήγησε στη θέσπιση Μητρώου του ελληνικού Υπουργείου Υγείας, για την πιστοποίηση οργανώσεων στο χώρο της πρόνοιας και υγείας και ο νόμος Ν. 2731/1999 για τη «Ρύθμιση Θεμάτων Διμερούς Κρατικής Αναπτυξιακής Συνεργασίας και Βοήθειας και τη Ρύθμιση Θεμάτων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων», ο οποίος θέσπισε τη δημιουργία Μητρώου στο αντίστοιχο ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, για τις ΜΚΟ που ασχολούνται με τα ανθρώπινα δικαιώματα ή σχετικά ανθρωπιστικά ζητήματα.⁸⁷

Τα προγράμματα του ελληνικού Υπουργείου Υγείας σε συνεργασία με τις Αρχές Τοπικής Αυτοδιοίκησης, σε όλη την Περιφέρεια της χώρας, για τη δημιουργία γραφείων παροχής Κοινωνικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών, τα οποία θα εποπτεύει ο κάθε Δήμος, με στόχο τη συμβουλευτική υποστήριξη και όχι μόνο, των ευπαθών κοινωνικά ομάδων, τα Κέντρα Ανοιχτής Φροντίδας Ηλικιωμένων ή το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι», αποτελούν μερικά παραδείγματα λειτουργίας των υπαρχουσών κοινωνικών δομών. Στην ίδια κατεύθυνση, κινούνται και οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας, οι οποίες στοχεύουν στη δημιουργία ποιοτικών θέσεων εργασίας καθώς και στην εργασιακή αποκατάσταση των κοινωνικά αποκλεισμένων, μειώνοντας κατά κάποιο τρόπο τις ανισορροπίες στην αγορά εργασίας, μέσω της ενθάρρυνσης της κοινωνικής ένταξής τους.⁸⁸

Ακόμη και σήμερα, το θεσμικό και νομικό ελληνικό πλαίσιο εμφανίζει αδυναμίες, ως προς τον προσδιορισμό των φορέων κοινωνικής οικονομίας, ωστόσο γίνονται προσπάθειες για την ανάπτυξη και βελτίωση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Το χαμηλό ελληνικό κοινωνικό κεφάλαιο, ο σχεδόν ανύπαρκτος εθελοντισμός, η αδύναμη κοινωνία των πολιτών, η μη αποτελεσματική αναδιανεμητική λειτουργία του κράτους – πρόνοιας, αποτελούν ουσιαστικά εμπόδια, για την καλύτερη ανάπτυξη και διεύρυνση των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας.⁸⁹

---

⁸⁷ Equal, Αναπτυξιακή Σύμπραξη Α.Σ. Κένταυρος, Κοινωνική – Αλληλέγγυα Οικονομία & Επιχειρηματικότητα – Τοπική Κοινωνία: Ολοκληρωμένη Υποστήριξη, Δράση 4, «Μελέτη για τη διαμόρφωση του θεσμικού και νομικού πλαισίου στην Κοινωνική Οικονομία», Εταίρος Υλοποίησης: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Πολιτικής – Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής, Μάρτιος, 2007.

⁸⁸ Σοφία Αδάμ και Χρίστος Παπαθεοδώρου, *Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνικός Αποκλεισμός – Μία κριτική προσέγγιση*, ΙΝΕ – ΓΣΕΕ, Αθήνα, 2010, Παρατηρητήριο Κοινωνικών, Οικονομικών / Δημοσιονομικών Εξελίξεων, Φτώχειας και Ανισοτήτων, σελ. 26 – 28.

⁸⁹ Όπως παραπάνω, σελ. 29 – 31.

α. Το πλαίσιο εφαρμογής των πολιτικών κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα

Στο πλαίσιο συνεργασίας της χώρας μας με την Ευρωπαϊκή Ένωση, έχουν υλοποιηθεί κατά καιρούς διαφορετικά προγράμματα και πρωτοβουλίες, με στόχο την καταπολέμηση της ανεργίας, την κατάρτιση των εργαζομένων, την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού, την προώθηση της νεανικής επιχειρηματικότητας, κ.ά.. Ένα τέτοιο παράδειγμα κοινωνικής πολιτικής, αποτελεί η εφαρμογή της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL, η οποία εντάσσεται στη στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας ή ηλικίας. Με επίκεντρο την αγορά εργασίας, η συγκεκριμένη κοινοτική πρωτοβουλία στηρίζει τις προσπάθειες, για την καταπολέμηση των διακρίσεων για όλους τους παραπάνω λόγους, προωθεί τη δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων απασχόλησης και προσπαθεί να εξασφαλίσει τη δυνατότητα όλων, να έχουν πρόσβαση στις θέσεις αυτές. Διαφέρει από τα συνήθη προγράμματα του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, γιατί προσπαθεί να εφαρμόσει και να διαδώσει νέους τρόπους καταπολέμησης των διακρίσεων και της ανισότητας στον τομέα της απασχόλησης, ολοκληρώνοντας παράλληλα τις εμπειρίες που αποκτήθηκαν από προηγούμενες παρόμοιες πρωτοβουλίες, όπως π.χ. ADAPT & EMPLOYMENT.⁹⁰

Σήμερα, τα έργα της EQUAL υλοποιούνται μέσω εταιρικών σχέσεων, οι οποίες ονομάζονται Αναπτυξιακές Συμπράξεις. Στις Αναπτυξιακές Συμπράξεις μπορούν να συμμετέχουν δημόσιες αρχές, Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς απασχόλησης, εκπαιδευτικά ιδρύματα, επιχειρήσεις, κ.α.. Συγκεκριμένα, στην Ελλάδα, για τον 2ο κύκλο υλοποίησης της εν λόγω πρωτοβουλίας, έχουν επιλεγεί 64 Αναπτυξιακές Συμπράξεις, των οποίων τα έργα στοχεύουν κυρίως στη βελτίωση της απασχολησιμότητας, στην ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος, στην ενθάρρυνση της προσαρμοστικότητας των απασχολουμένων καθώς και των επιχειρήσεων, στην ενίσχυση των πολιτικών ίσων ευκαιριών για άνδρες και γυναίκες και στην υποστήριξη της κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης των αιτούντων άσυλο.⁹¹

⁹⁰ ΚΠ Equal, «Κοινοτική Πρωτοβουλία Equal », διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.equal-krikos.gr/content/view/18/33/>, (ημερομηνία πρόσβασης: 25/10/2012).

⁹¹ Όπως παραπάνω.

Οι κύριες δραστηριότητες των μέχρι τώρα επιχειρήσεων, που έχουν δημιουργηθεί και κινούνται στο χώρο της κοινωνικής οικονομίας στη χώρα μας, προσανατολίζονται κυρίως:

- 1) στην παροχή στέγης και στην κοινωνική και πολιτική υποστήριξη των ευπαθών κοινωνικών ομάδων, με την αξιοποίηση και χρήση των μη εκμεταλλεύσιμων διαμερισμάτων των Δήμων και της Εκκλησίας ή με την εφαρμογή των προγραμμάτων εργατικής κατοικίας,
- 2) στη συνεργασία με Μη Κερδοσκοπικές Οργανώσεις, για την οικονομική στήριξη των φτωχών ή την ψυχολογική υποστήριξη ατόμων, όπως οι πρόην ναρκομανείς, οι αποφυλακισμένοι, οι ανύπαντρες μητέρες, κ.ά.,
- 3) στην ενίσχυση του εισοδήματος και της νεανικής επιχειρηματικότητας, μέσω της δημιουργίας Ηθικών Τραπεζών, οι οποίες θα χρηματοδοτούν την νεανική επιχειρηματικότητα και θα υποστηρίζουν την επανέναρξη εργασίας των ανέργων,
- 4) στην ενθάρρυνση ίδρυσης και λειτουργίας γυναικείων συνεταιρισμών,
- 5) στην προώθηση των παραγωγών βιολογικών προϊόντων.⁹²

Στην Ελλάδα σήμερα, όπως έχει σημειωθεί και παραπάνω, οι δραστηριότητες του τομέα της κοινωνικής οικονομίας δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένες και οι οποιοσδήποτε προσπάθειες που γίνονται τα τελευταία χρόνια από διάφορους φορείς, προσκρούουν, μεταξύ άλλων, στην έλλειψη ενός ευέλικτου και κατάλληλου πλαισίου για τη διοικητική, θεσμική και χρηματοδοτική στήριξη των πρωτοβουλιών, που αναλαμβάνονται στον τομέα αυτό. Είναι χαρακτηριστικό, ότι οι διάφορες πρωτοβουλίες, κυρίως μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που αναπτύσσονται συνιστούν ένα διακριτό τομέα, με την έννοια της απόδοσης σ' αυτές, του φιλανθρωπικού στοιχείου.⁹³

Είναι γεγονός, πως μέχρι σήμερα στη χώρα μας οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας ταυτίζονται συνήθως με τη φιλανθρωπική δράση και την ευεργεσία. Βέβαια, κάποια στερεότυπα έχουν προκύψει από την αναποτελεσματική ανάπτυξη κάποιων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στο χώρο αυτό και κυρίως από την κακοδιαχείριση

---

⁹²«Αυτοδιοίκηση: Μεταρρύθμιση και Δημοκρατική Ανασυγκρότηση», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://politicalreviewgr.blogspot.gr/2011/02/blog-post_28.html, (ημερομηνία δημοσίευσης: 26/02/11, ημερομηνία πρόσβασης: 30/10/2012).

⁹³ Βανέσα Κριασιώτη, «Κοινωνική Οικονομία & Οικονομία της Αλληλεγγύης», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.diktio-kapa.dos.gr/keimena/GSEESocialEconomy.pdf>, (ημερομηνία πρόσβασης: 01/11/2012).

των αγροτικών συνεταιρισμών, έχοντας κατασκευάσει ένα αναποτελεσματικό προφίλ για τους φορείς της κοινωνικής οικονομίας, εμποδίζοντας τη σωστή προβολή του τομέα, όπως και τη συνεργασία με ιδιωτικούς φορείς.⁹⁴

Η αλήθεια είναι πως αρκετές επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας λειτουργούν ως ένα είδος φιλανθρωπικών οργανώσεων. Τα κοινωνικά ιατρεία που καλύπτουν ανάγκες πρωτοβάθμιας περίθαλψης ανασφάλιστων μεταναστών ή ελλήνων εργαζομένων, η υποστήριξη ανέργων ή αστέγων σε θέματα σίτισης ή στέγασης, η οργάνωση προσφοράς αγροτικών προϊόντων «χωρίς μεσάζοντες» που προσφέρουν προϊόντα σε κατηγορίες του πληθυσμού, οι οποίες αδυνατούν να καλύψουν βασικές ανάγκες, αποτελούν παραδείγματα δομών κοινωνικής οικονομίας με φιλανθρωπικό προσανατολισμό. Αντίστοιχα και τα προγράμματα των δομών της κοινωνικής οικονομίας στοχεύουν στη βελτίωση των σημερινών συνθηκών διαβίωσης και εργασίας, να δώσουν λύση σε σοβαρά κοινωνικά προβλήματα και να προωθήσουν δράσεις στη λογική της αλληλεγγύης, της αλληλοβοήθειας, της δικαιοσύνης, της ισοτιμίας, με σεβασμό στο περιβάλλον και στην όποια διαφορετικότητα.

Τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μέχρι σήμερα ελληνικές κοινωνικές επιχειρήσεις, εστιάζονται αρχικά στην απουσία ενός θεσμικού και υποστηρικτικού πλαισίου. Εξάιρεση αποτελεί ο Ν. 2716/99, ο οποίος απευθύνεται στους κοινωνικούς συνεταιρισμούς περιορισμένης ευθύνης και προβλέπει μια σειρά ρυθμίσεων, όπως: αφορολόγητο, προνομιακό καθεστώς συμβάσεων, προνομιακό καθεστώς απασχόλησης των ευπαθών ομάδων, κ.ά.. Κατά συνέπεια, εξαιτίας της έλλειψης γενικού θεσμικού πλαισίου είναι η έλλειψη πηγών χρηματοδότησης και χρηματοδοτικής ενίσχυσης, επίσημων συνεργασιών με το κράτος καθώς και δημόσιας αναγνώρισης. Η απουσία υποστήριξης και συμβουλευτικής των φορέων της κοινωνικής οικονομίας, το πρόβλημα της δικτύωσης και της ενθάρρυνσης συμμαχιών στο εσωτερικό του τομέα ή ευρύτερα, η έλλειψη έμπειρων και εξειδικευμένων στελεχών, αποτελούν κομβικής σημασίας ζητήματα για την ενίσχυση, την περαιτέρω ανάπτυξη και αναβάθμιση των ήδη υπαρχόντων φορέων της.⁹⁵

Για τους παραπάνω λόγους, απαιτείται συνεκτική προσπάθεια προκειμένου η κοινωνική οικονομία στη χώρα μας να βγει από το περιθώριο και να τοποθετηθεί στο

---

⁹⁴ Δημήτρης Ζιώμας, «Προσεγγίζοντας τον Τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα: Υφιστάμενη κατάσταση, Τάσεις και Προοπτικές», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.eetaa.gr/equal_projects/kentavros, (ημερομηνία πρόσβασης: 28/05/2014).

⁹⁵ Όπως παραπάνω.

επίκεντρο των πολιτικών για την προώθηση της απασχόλησης και της κοινωνικής συνοχής.

β. Μορφές της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας στην Ελλάδα

Μιλήσαμε παραπάνω για κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία και πριν αναφερθούμε στις μορφές αυτού του τύπου της οικονομίας στη χώρα μας, καλό θα ήταν να προσδιορίσουμε τη διαφορά των δύο όρων που έχουν επικρατήσει τελευταία. Η κοινωνική οικονομία αφορά κυρίως δραστηριότητες με κοινωνικούς στόχους, χωρίς να επιδιώκουν ρήξη με το καπιταλιστικό περιβάλλον, ενώ αντίθετα η αλληλέγγυα οικονομία επιλέγει τις δραστηριότητες και τις μεθόδους της, επιδιώκοντας ρήξη με αυτό το περιβάλλον. Η αλήθεια είναι ότι υπάρχει ένας ορατός διαχωρισμός σε Ευρώπη και Ελλάδα, γιατί από τη μία μεριά υπάρχουν οργανώσεις με κοινωνικό σκοπό που δραστηριοποιούνται συμπληρωματικά ως προς τις δημόσιες ή κοινωνικές υπηρεσίες, χωρίς να επιδιώκουν κάτι παραπάνω, ενώ από την άλλη υπάρχουν οργανώσεις ή πρωτοβουλίες που γεννήθηκαν εξαιτίας της κοινωνικο – οικονομικής κρίσης, οι οποίες εντάσσονται σε λογικές ρήξης με το καπιταλιστικό περιβάλλον.⁹⁶

Πέραν όμως αυτής της διαφοροποίησης μεταξύ των δύο παραπάνω τύπων, πρόκειται για έναν ενιαίο χώρο, από την άποψη πως υπάρχουν άνθρωποι με τη διάθεση να παρέμβουν στον κοινωνικό τομέα, στον τομέα του περιβάλλοντος, κτλ., έχουν την πρόθεση και την πρακτική ικανότητα να οργανώσουν δράσεις στη λογική της κοινωνικής αλληλεγγύης.⁹⁷

Οι εκφάνσεις της κοινωνικής οικονομίας στη χώρα μας, όπως σχολιάστηκε και στην προηγούμενη ενότητα, πήραν κατά κύριο λόγο τη μορφή γυναικείων συνεταιρισμών, αγροτικών συνεταιρισμών ή κοινωνικών συνεταιρισμών περιορισμένης ευθύνης που απευθύνονται σε άτομα με ψυχοκοινωνικά προβλήματα και διέπονται από το νόμο Ν. 2716 / 1999, αστικών συνεταιρισμών με τη συμμετοχή ατόμων ειδικών κοινωνικών κατηγοριών, όπως άνεργοι, άτομα με φυσικές αδυναμίες, μετανάστες, κτλ., οικολογικές – περιβαλλοντικές οργανώσεις και πολιτιστικοί σύλλογοι. Μάλιστα, τις δύο τελευταίες δεκαετίες, εκτός από τις παραδοσιακές συνεταιριστικές δραστηριότητες, αναπτύσσονται Μη Κερδοσκοπικές Οργανώσεις (ΜΚΟ), ειδικότερα εθελοντικές ενώσεις καθώς και ενώσεις της κοινωνίας των πολιτών, στις οποίες

---

⁹⁶ Πέτρος Λινάρδος Ρυλμόν, «Η Αλληλέγγυα Οικονομία και ο χαρακτήρας της ανατροπής», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.rnbnet.gr, (ημερομηνία πρόσβασης: 29/05/2014).

⁹⁷ Όπως παραπάνω.

προέχει κατά κανόνα ο κοινωνικός σκοπός, χωρίς αυτό να υποδηλώνει την απουσία του οικονομικού στοιχείου από τις προαναφερόμενες δραστηριότητες.

Πιο συγκεκριμένα, σήμερα αναπτύσσονται και δραστηριοποιούνται στη χώρα μας:

- 1) **Εθελοντικές οργανώσεις**, οι οποίες περιλαμβάνουν δραστηριότητες που αναπτύσσονται είτε από μεμονωμένους πολίτες, χωρίς να αποσκοπούν στο ατομικό κέρδος, είτε από αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρείες, όπου και εκεί δίνεται προτεραιότητα στο συμφέρον της ομάδας, στοχεύοντας στην αντιμετώπιση κοινωνικών αναγκών καθώς και στην επίλυση ουσιαστικών κοινωνικών προβλημάτων με βάση την αρχή της αλληλεγγύης.
- 2) **Οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών**, που περιλαμβάνουν δημόσιες δραστηριότητες ή κοινωνικές ενώσεις στο χώρο του νοικοκυριού και του κράτους, αποσκοπώντας στη δημιουργία δημόσιου διαλόγου μεταξύ των αντίθετων μερών και στην ανάπτυξη κοινωνικής και πολιτικής δράσης.
- 3) **Μικτές οργανώσεις**, οι οποίες περιλαμβάνουν δραστηριότητες, με στόχο την υποστήριξη ευπαθών κοινωνικά ατόμων ή ομάδων, μέσα από την ενεργοποίηση της κοινότητάς τους. Με λίγα λόγια, προστατεύουν τα δικαιώματα των ατόμων ή των ομάδων που αποκλείονται και στιγματίζονται, χωρίς να περιορίζονται μόνο στην προσφορά νομικής βοήθειας, αλλά επιδιώκουν και την ενεργή ένταξή τους στην ευρύτερη κοινωνία.⁹⁸

Οι παραπάνω οργανώσεις έχουν τη νομική μορφή των αστικών μη κερδοσκοπικών εταιρειών ή των φιλανθρωπικών ιδρυμάτων – σωματείων. Οι περισσότερες από αυτές, υποστηρίζουν τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και δραστηριοποιούνται στον τομέα της κοινωνικής προστασίας, της υγείας, του περιβάλλοντος, κτλ., καλύπτοντας τις αδυναμίες και τα κενά του ελληνικού κοινωνικού κράτους στους συγκεκριμένους τομείς.

Σήμερα, υπολογίζεται πως στην Ελλάδα δραστηριοποιούνται περίπου 71 γυναικείοι συνεταιρισμοί με αντικείμενο τη λειτουργία τουριστικών επιχειρήσεων ή την παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων και τροφίμων, 68 συνεταιριστικές θεραπευτικές μονάδες στα ψυχιατρικά νοσοκομεία και 15 Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης

---

⁹⁸ Equal, Αναπτυξιακή Σύμπραξη Α.Σ. Κένταυρος, Κοινωνική – Αλληλέγγυα Οικονομία & Επιχειρηματικότητα – Τοπική Κοινωνία: Ολοκληρωμένη Υποστήριξη, Δράση 4, «Μελέτη για τη διαμόρφωση του θεσμικού και νομικού πλαισίου στην Κοινωνική Οικονομία», Εταίρος Υλοποίησης: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Πολιτικής – Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής, Μάρτιος, 2007.

Ευθύνης, με στόχο την ένταξη των ψυχικά ασθενών στην αγορά εργασίας, αλλά και την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών.⁹⁹

Να προσθέσουμε επίσης, πως στο χώρο της κοινωνικής οικονομίας, εντάσσονται και τα γνωστά Τοπικά Σύμφωνα Ανάπτυξης, όπως και οι οργανώσεις εκείνες, οι οποίες προέκυψαν από την υλοποίηση συγκεκριμένων προγραμμάτων, έχουν οικονομικό αντικείμενο και σχετίζονται με δραστηριότητες ένταξης των γεωγραφικά μειονεκτικών και κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων του πληθυσμού στην αγορά εργασίας.

---

⁹⁹ Όπως παραπάνω.

3^ο Κεφάλαιο:

Τοπικές κοινωνικές επιχειρήσεις

3^ο Κεφάλαιο: Τοπικές κοινωνικές επιχειρήσεις

3.1. Διαδικασία συγκέντρωσης πληροφοριών

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε κάποιους φορείς κοινωνικής οικονομίας, οι οποίοι δραστηριοποιούνται στην Περιφέρεια Κρήτης και προσφέρουν τις υπηρεσίες τους ή τα προϊόντα τους κυρίως σε τοπικό επίπεδο. Στόχος αυτής της διαδικασίας είναι να κατανοήσουμε το πλαίσιο λειτουργίας τους, για ποιους λόγους έχουν συσταθεί αυτού του τύπου οι δομές, που αποσκοπούν και τι επιδιώκουν με το έργο τους, ώστε να μπορέσουμε να εντοπίσουμε διαφοροποιήσεις ή μη με τα θεωρητικά ζητήματα ή τάσεις που εμφανίζονται στο χώρο της κοινωνικής οικονομίας μέχρι σήμερα.

Όπως θα σχολιαστεί και παρακάτω επιλέχθηκαν έξι (6) φορείς κοινωνικής οικονομίας, εκ των οποίων οι τρεις (3) δραστηριοποιούνται στον Νομό Ηρακλείου, ένας (1) στον Νομό Χανίων και δύο (2) στον Νομό Ρεθύμνου.

Αρχικά εντοπίστηκαν οι δομές ή φορείς κοινωνικής οικονομίας που δραστηριοποιούνται στην Περιφέρεια Κρήτης, μέσω του διαδικτυακού συνδέσμου www.equal-krikos.gr, όπου εκεί καταγράφονται οι δράσεις τους. Στη συνέχεια, επιλέχθηκαν οι δομές εκείνες, με διαφορετικό προσανατολισμό και έργο, ώστε να υπάρξει μία πολύπλευρη εικόνα για τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας τους. Επίσης, στο 20^ο Πανελλήνιο Σεμινάριο – Συνέδριο με τίτλο: «Ζητήματα Μεθοδολογίας της Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες» και θέμα: «Κρίση και Κοινωνική Οικονομία: Εναλλακτικές στρατηγικές υπέρβασης της κρίσης», που διοργάνωσε το Τμήμα Κοινωνιολογίας της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Κρήτης και το Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής Έρευνας, που πραγματοποιήθηκε στις 23/11/2013 στην πόλη του Ρεθύμνου, δόθηκε ευκαιρία για τη γνωριμία και επαφή με άλλες δομές κοινωνικής οικονομίας από τους νομούς Ηρακλείου, Ρεθύμνου και Χανίων, των οποίων το έργο ή οι δράσεις δεν συγκαταλέγονται στον προαναφερόμενο δικτυακό τόπο.

Μετά από προσπάθειες τηλεφωνικής επικοινωνίας, προέκυψε ένας κατάλογος με έξι (6) φορείς, οι οποίοι δέχτηκαν να δώσουν πληροφορίες.

Στη συνέχεια βάσει προβληματισμών και υποθέσεων, σχεδιάστηκε μία πορεία για το τι και γιατί θα ερωτηθούν τα άτομα (οι υπεύθυνοι επικοινωνίας) του δείγματος. Ο οδηγός συνέντευξης ή «θεματικός πιλότος», ο οποίος παρουσιάζεται στο Παράρτημα

της εργασίας, αποτελείται από θεματικούς άξονες που αναφέρονται στο προφίλ της κάθε δομής, στο ιστορικό τους, στον τρόπο λειτουργίας τους, στις σοβαρότερες δυσκολίες που αντιμετώπισαν κατά τη διάρκεια των δράσεών τους, στη στάση της ευρύτερης κοινωνίας ως προς το έργο ή τις υπηρεσίες που προσφέρουν και στις προοπτικές εξέλιξής τους. Τα ερωτήματα στοχεύουν στο να παρουσιάσουν τι συμβαίνει με το έργο των φορέων αυτών, να προσδιορίσουν το πως και γιατί ξεκίνησε η δράση τους και να φωτιστούν ενδεικτικά κάποιες τάσεις ή ζητήματα που έχουν παρουσιαστεί στο θεωρητικό μέρος της εργασίας. Δηλαδή αν:

- 1) η οικονομική κρίση που αντιμετωπίζει η χώρα μας τα τελευταία χρόνια καθώς και άλλες ευρωπαϊκές χώρες, οδηγεί στην αναζήτηση και εμφάνιση εναλλακτικών οικονομικών δραστηριοτήτων, όπως αυτές της κοινωνικής οικονομίας, οι οποίες μπορούν να οδηγήσουν σε μία διαφορετική αντιμετώπισή της,
- 2) το θεσμικό πλαίσιο και η κρατική ή όποια άλλη οικονομική ενίσχυση, παίζει καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη των δράσεων της κοινωνικής οικονομίας, ώστε να επιτευχθούν συγκεκριμένοι στόχοι,
- 3) οι δράσεις και το έργο των φορέων κοινωνικής οικονομίας, εκτός τον έντονα δημοκρατικό τρόπο λειτουργίας τους, προσανατολίζονται στη μετάδοση του δημοκρατικού και δίκαιου διαλόγου σε όλα τα επίπεδα της καθημερινότητας των ανθρώπων καθώς και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους.

Στην πορεία πραγματοποιήθηκαν οι πρώτες συνεντεύξεις, οι οποίες δεν μαγνητοφωνήθηκαν, αλλά οι πληροφορίες σημειώθηκαν στενογραφικά.

Οι δεκαπέντε (15) συνολικά κύριες ερωτήσεις που συμπεριλήφθηκαν στον οδηγό συνέντευξης, προσανατολίζονται στην ποιοτική προσέγγιση του θέματος και στοχεύουν στο να ερμηνεύσουν προβληματισμούς που σχετίζονται με:

- 1) το πλαίσιο και τις συνθήκες που οδηγούν στην εμφάνιση και ανάπτυξη των φορέων της κοινωνικής οικονομίας,
- 2) τις κινητήριες δυνάμεις ή ανάγκες που ενθαρρύνουν την εμφάνιση των δομών κοινωνικής οικονομίας,
- 3) το πλαίσιο λειτουργίας, τα κύρια προβλήματα και τις προοπτικές ανάπτυξης των δράσεων των παραπάνω δομών,
- 4) το αν η ύπαρξη κρατικών ή μη χρηματοδοτήσεων, επηρεάζει την εμφάνιση και επιβίωση των επιχειρηματικών πρωτοβουλιών της κοινωνικής οικονομίας στη χώρα μας.

Στην επόμενη ενότητα ακολουθεί η συνοπτική παρουσίαση του προφίλ των φορέων που ερωτήθηκαν, ώστε με βάση τις πληροφορίες τους να καταλήξουμε σε συμπεράσματα.

3.2. Συνοπτική παρουσίαση του προφίλ των ερωτώμενων φορέων

Ξεκινώντας με την πρώτη ερωτώμενη δομή, η οποία αποτελεί ένα φιλανθρωπικό σωματείο μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ιδιωτικού δικαίου, που εδρεύει στην περιοχή Κρουσώνα, του Νομού Ηρακλείου και λειτουργεί για περίπου 38 χρόνια, φαίνεται πως αποτελεί μία ιδέα της κοινωνικής οικονομίας, που εφαρμόστηκε από φιλανθρωπικούς κύκλους των μεσαίων στρωμάτων εκείνης της εποχής (πρωτεργάτης και κύριος ιδρυτής του συγκεκριμένου φορέα ήταν ένας ιερέας), ακολουθώντας το ευρωπαϊκό μοντέλο ή πρότυπο κοινωνικής οικονομίας, με στόχο τη διαπαιδαγώγηση ειδικών ή ευπαθών κοινωνικών ομάδων, όπως τα άτομα με φυσικές ιδιαιτερότητες και την ένταξή τους στην αγορά εργασίας. Η συγκεκριμένη δομή αποσκοπεί στην εκπαίδευση των παιδιών με νοητική στέρηση ή άλλη φυσική ιδιαιτερότητα καθώς και στην μελλοντική ένταξή τους στην αγορά εργασίας.

Η οικονομική κρατική ενίσχυση και η ευρωπαϊκή χρηματοδότηση (μερική χρηματοδότηση από τον περιφερειακό προϋπολογισμό του Υπουργείου Εργασίας και από τη συμμετοχή σε διάφορα ευρωπαϊκά προγράμματα, όπως το Equal και το ΕΣΠΑ), αποτέλεσαν μία σημαντική βοήθεια για τη λειτουργία και την οργάνωση του έργου του συγκεκριμένου φορέα.

Η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για αρκετά χρόνια, κυρίως μετά την μεταπολεμική περίοδο, για την προώθηση της ιδέας μιας βιώσιμης ανάπτυξης επεδίωξε την προστασία των ευάλωτων κοινωνικά ομάδων, όπως τα άτομα με νοητική στέρηση ή άλλη φυσική αδυναμία. Τα προαναφερόμενα προγράμματα, τα οποία βοήθησαν τον συγκεκριμένο φορέα, κινούνται στη λογική της αποδοτικότητας και καινοτομίας της κοινωνικής πολιτικής, προέρχονται μέσα από ένα υποστηρικτικό πλαίσιο ανάπτυξης και έχουν συγκεκριμένους στόχους, όπως στην προκείμενη περίπτωση, την κοινωνική ένταξη κάποιων ευπαθών κοινωνικά ομάδων.

Ο τρόπος λειτουργίας και κατανομής των εργασιών της δομής αυτής, παραπέμπουν σε μία επιχείρηση, η οποία λειτουργεί με καθεστώς ιδιωτικού δικαίου. Παρά το γεγονός αυτό, τα εβδομήντα (70) μέχρι σήμερα ενεργά μέλη της επιδιώκουν και προσπαθούν

να διατηρήσουν ένα υγιές κλίμα συνεργασίας και αλληλοβοήθειας, αρχές στις οποίες στηρίζονται οι επιχειρήσεις ή οργανώσεις κοινωνικής οικονομίας.

Η επιπλέον κοινωνική αναγνώριση και πολλές φορές οικονομική υποστήριξη μέσω δωρεών, των υπηρεσιών του φορέα από εξωτερικούς φίλους, αποκαλύπτει την ανάγκη συνέχισης του έργου και προσφοράς των υπηρεσιών του στο κοινωνικό σύνολο. Επίσης, η στάση της ευρύτερης τοπικής κοινωνίας, όπως μας αναφέρει η υπεύθυνη επικοινωνίας του φορέα, αγκαλιάζει και ενθαρρύνει για τριάντα οχτώ (38) περίπου χρόνια τις δράσεις του, έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργεί ένα κλίμα αισιοδοξίας στο εσωτερικό του. Με λίγα λόγια υπάρχουν οι βασικές προϋποθέσεις για μελλοντική εξέλιξη και ανάπτυξη του συγκεκριμένου φορέα.

Η δεύτερη ερωτώμενη δομή κοινωνικής οικονομίας είναι ένας αγροτικός οικοτεχνικός αγροτουριστικός συνεταιρισμός γυναικών, που εδρεύει στο χωριό Μάραθος Τυλίσου, του Νομού Ηρακλείου και ιδρύθηκε το 2000 μέσω της παρότρυνσης μιας αναπτυξιακής εταιρείας, η οποία δραστηριοποιείται στον ίδιο νομό. Η ιδέα σύστασης του συγκεκριμένου συνεταιρισμού προήλθε από μία εταιρεία, η οποία υλοποιεί ευρωπαϊκά προγράμματα, με στόχους την αξιοποίηση των εθνικών ή κοινοτικών πόρων, την στήριξη των ΟΤΑ, την επιμόρφωση των κατοίκων, την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και του περιβάλλοντος, την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής, κ.ά.

Η ιδέα αυτή εντάσσεται στη λογική της κοινωνικής οικονομίας που αναπτύχθηκε στην Ευρώπη, μέσα από τις πιέσεις του ύστερου καπιταλισμού, στοχεύοντας στην εμφάνιση εκείνης της ανάπτυξης, η οποία θα σέβεται τον πολιτισμό, τις παραδόσεις, το περιβάλλον χωρίς να δημιουργούν εμπόδια στον ανταγωνισμό της αγοράς. Βασικός στόχος του συγκεκριμένου φορέα, είναι η προβολή και η προώθηση των τοπικών παραδοσιακών προϊόντων και εδεσμάτων.

Ο συνεταιρισμός μέσω της αρχικής κρατικής χρηματοδότησης, η οποία ήταν ιδιαίτερα σημαντική για την αρχή της σύστασής του, σύμφωνα με τα λεγόμενα της υπεύθυνης επικοινωνίας, αλλά και της μέχρι σήμερα παραχώρησης του χώρου στέγασής του από την τοπική αυτοδιοίκηση, καταφέρνει να λειτουργεί με δεκαέξι (16) συνολικά ενεργά μέλη, τα οποία σέβονται τον εσωτερικό κανονισμό του και επιδιώκουν με πνεύμα συνεργασίας και αλληλεγγύης να συνεχίσουν ή να επεκτείνουν το έργο τους, κάνοντας γνωστή την τοπική παράδοση, μέσα από την παραγωγή των προϊόντων τους και σε αγορές του εξωτερικού.

Παρά τις οικονομικές δυσκολίες ή τις δυσκολίες ως προς την πώληση των προϊόντων τους, η ερωτώμενη δηλώνει πως αναζητούν να αναβαθμίσουν την ποιότητα των παρασκευασμάτων τους με την εκπαίδευσή τους, μέσω ειδικών σεμιναρίων για νέες μεθόδους και τεχνικές παρασκευής αρτοσκευασμάτων, ώστε να καταφέρουν να αυξήσουν τον αριθμό των πωλήσεών τους.

Αξίζει να σημειωθεί πως και σ' αυτή την περίπτωση η ευρύτερη τοπική κοινωνία έχει ενθαρρύνει και υποστηρίζει το έργο του συγκεκριμένου συνεταιρισμού, γεγονός που μας παραπέμπει στην ολοένα και αυξανόμενη ευαισθητοποίηση των πολιτών και αποδοχή ανάλογων δράσεων ή οικονομικών πρωτοβουλιών.

Περνώντας στην τρίτη ερωτώμενη δομή, που είναι ένα κοινωνικό καφενείο με έδρα το Ηράκλειο και με μικρή χρονικά λειτουργία (έτος έναρξης λειτουργίας το 2010), διαπιστώνεται πως αποτελεί παράδειγμα της κοινωνικής οικονομίας που έρχεται από τα κάτω και συνδέεται με τη δράση διαφόρων κοινωνικών κινημάτων ή προέρχεται από οικονομικές δομές, οι οποίες ενθαρρύνουν την κοινωνική παραγωγή.

Στην περίπτωση αυτή, το συγκεκριμένο παράδειγμα είναι μία αστική μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα επιχείρηση, με στόχο την παρασκευή παραδοσιακών πιάτων και προβολή της κρητικής κουζίνας, που διαφοροποιείται από τις δράσεις αντίστοιχων ιδιωτικών, οι οποίες ακολουθούν τα καπιταλιστικά πρότυπα. Το γεγονός πως η ιδέα γεννήθηκε από μία αντίστοιχη επιχείρηση που δραστηριοποιείται μέχρι σήμερα στην Αθήνα, μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως διάφορες κοινωνικές ομάδες αναζητούν και αναλαμβάνουν νέες διαφορετικού τύπου οικονομικές πρωτοβουλίες ή στρέφονται σε νέες παραγωγικές δραστηριότητες, οι οποίες διαφέρουν ριζικά από τις καπιταλιστικές και τον κύριο προσανατολισμό τους στην απόκτηση κέρδους.

Παρότι δεν υπήρχε καμία κρατική ή άλλου είδους χρηματοδότηση, το συγκεκριμένο κοινωνικό καφενείο καταφέρνει να λειτουργεί με οχτώ (8) ενεργά μέλη, τα οποία παρά τις οικονομικές δυσκολίες αισιοδοξούν και ελπίζουν για το καλύτερο της επιχείρησής τους. Επίσης, η αποδοχή από όλα τα μέλη των κανόνων οργάνωσης και λειτουργίας του καφενείου, όπως και η ισότιμη αντιμετώπιση τους, παραπέμπει στις αρχές των οργανισμών ή φορέων της κοινωνικής οικονομίας.

Ακόμη, να αναφέρουμε πως και στη συγκεκριμένη περίπτωση η ευρύτερη κοινωνία έχει δείξει θετική στάση σ' αυτή την πρωτοβουλία, γεγονός που μας δείχνει τη γενικότερη στάση των πολιτών σε παρόμοιες δραστηριότητες.

Συνεχίζοντας με την τέταρτη ερωτώμενη δομή, η οποία δραστηριοποιείται από το 2008 στην πόλη των Χανίων και είναι μία αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία, με

στόχους την προώθηση των τοπικών προϊόντων, του καφέ των Ζαπατίστας και την προβολή του έργου συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων (φυλακισμένοι των Αγροτικών Φυλακών Αγιάς και ψυχοπαθείς του Ειδικού Κέντρου ΚΥΣΠΕ), φαίνεται να αποτελεί ένα παράδειγμα κοινωνικής οικονομίας από τα κάτω, όπως και το προηγούμενο παράδειγμα.

Η ιδέα σύστασης της ξεκίνησε από την παρακίνηση ατόμων που συμμετείχαν την περίοδο εκείνη, στην πρώτη ομάδα εναλλακτικού και αλληλέγγυου δικτύου «Συν Άλλοις» στην Αθήνα, στοχεύοντας σε μία διαφορετική από την αυστηρή καπιταλιστική οργάνωση και λειτουργία μιας οικονομικής επιχείρησης. Επιπλέον, είναι η πρώτη από τις παραπάνω ερωτώμενες δομές που επιδιώκει να ενταχθεί στο καθεστώς του Κοινωνικού Συνεταιρισμού Περιορισμένης Ευθύνης και να αποκομίσει τα όποια οφέλη από το θεσμικό πλαίσιο αυτού του τύπου κοινωνικής επιχείρησης.

Η απουσία κρατικής χρηματοδότησης φαίνεται πως δεν εμπόδισε το έργο του συγκεκριμένου φορέα κοινωνικής οικονομίας, που μέχρι σήμερα απαρτίζεται από δέκα ως δεκαπέντε (10 – 15) άτομα, τα οποία φιλοδοξούν και στοχεύουν στην υλοποίηση συγκεκριμένων προτάσεων για την επέκταση, βελτίωση και εξέλιξη των δράσεών τους, ακολουθώντας τις αρχές της άμεσης δημοκρατίας σε όλα τα επίπεδα της συνεργασίας τους.

Η πέμπτη ερωτώμενη δομή, είναι ένας αστικός συνεταιρισμός που εδρεύει στην πόλη του Ρεθύμνου, προσφέροντας έργο από το 2010 και διαπιστώνεται πως κινείται και αυτή στο πλαίσιο των οργανώσεων της κοινωνικής οικονομίας από τα κάτω, γιατί εκτός του ότι εμπνεύστηκε από παρόμοιες δραστηριότητες ευαισθητοποιημένων πολιτών, με στόχο την προώθηση των βιολογικών προϊόντων και των προϊόντων των τοπικών παραγωγών, επιδιώκει και αναζητά καλύτερες συνθήκες εργασίας, μέσα από τον τρόπο λειτουργίας και οργάνωσης των δραστηριοτήτων της.

Να επισημάνουμε, πως ανάλογα μηνύματα εμφανίζουν κάποια από τα εναλλακτικά μοντέλα κοινωνικής οικονομίας από τα κάτω, που μέσω της οργανωμένης δράσης της κοινωνίας των πολιτών, στοχεύουν σε μία δημοκρατική οικονομία, καλύτερες και δικαιότερες συνθήκες επιβίωσης για όλους, ενθάρρυνση των τοπικών αγορών και των τοπικών επενδύσεων, κ.ά., προκαλώντας με τον τρόπο αυτό τον κρατικό μηχανισμό να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις εκείνες που θα ανακουφίσουν την κοινωνία από αυστηρά μέτρα λιτότητας ή άλλα αρνητικά στοιχεία που έχει εδραιώσει ο ανταγωνισμός του καπιταλιστικού συστήματος.

Το γεγονός πως δεν δέχτηκε ποτέ κρατική βοήθεια ή κάποια άλλη χρηματοδότηση ο συγκεκριμένος φορέας, φαίνεται πως δεν εμπόδισε τη λειτουργία του, που σήμερα αποτελείται από οχτώ (8) ενεργά μέλη, τα οποία συνεργάζονται και παράγουν έργο με βάση τις αρχές της αλληλεγγύης και της ισότητας. Επίσης, τα οικονομικής φύσεως κυρίως προβλήματα που τους δυσκόλεψαν κατά καιρούς, όπως ανέφερε ο υπεύθυνος επικοινωνίας, δεν τους εμπόδισαν να συνεχίσουν τις δραστηριότητές τους και μάλιστα να τις βελτιώνουν προς όφελος της επιχείρησης, όπως κατάφεραν να δέχονται και ηλεκτρονικές παραγγελίες στην ιστοσελίδα τους στο διαδίκτυο.

Περνώντας στην έκτη και τελευταία ερωτώμενη δομή, η οποία εδρεύει στην πόλη του Ρεθύμνου και είναι και η νεότερη σε χρόνια λειτουργίας από τις προηγούμενες (ξεκίνησε να λειτουργεί το 2012), αποτελεί μία αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία, με στόχο την προώθηση των προϊόντων των τοπικών παραγωγών. Η ιδέα σύστασής της ξεκίνησε από την επίδραση του κινήματος της πατάτας από μία ομάδα ανθρώπων, γεγονός που μας παραπέμπει στο πλαίσιο των οργανώσεων της κοινωνικής οικονομίας από τα κάτω.

Με το έργο της η συγκεκριμένη επιχείρηση στοχεύει στην καλύτερη προβολή των τοπικών προϊόντων στην αγορά καθώς και στο να φέρουν σε επαφή τον παραγωγό με τον καταναλωτή, ώστε να πετύχουν καλύτερες τιμές στα συγκεκριμένα προϊόντα, εφόσον αποκλείονται από την όλη διαδικασία οι μεσάζοντες ή άλλοι έμποροι μεσολαβητές, περνώντας τελικά το μήνυμα στον κόσμο, πως το φτηνό προϊόν είναι και ποιοτικό. Ανάλογα μηνύματα αποτέλεσαν αιτίες εμφάνισης παρόμοιων κινήματων ή συλλογικοτήτων, θέλοντας να προβάλλουν εναλλακτικές πρακτικές σε βασικά καθημερινά ζητήματα.

Η έλλειψη κρατικής οικονομικής ενίσχυσης και κυρίως τα ιδιαίτερα προβλήματα συνεννόησης και συνεργασίας με κάποιους από τους ντόπιους παραγωγούς, δεν σταμάτησαν τις προσπάθειες των είκοσι (20) μέχρι σήμερα συνολικά ενεργών μελών της επιχείρησης, τα οποία αλληλοβοηθούνται και συνεργάζονται, ακολουθώντας αυστηρά από την αρχή της σύστασής της, τις δημοκρατικές αρχές που ταιριάζουν σε μία κοινωνική επιχείρηση. Τέλος, να σημειώσουμε πως και σ' αυτό το παράδειγμα, η στάση της τοπικής κοινωνίας και του κόσμου γενικότερα ήταν αρκετά θετική και συνεχίζει να υποστηρίζει τις δράσεις του συγκεκριμένου φορέα.

3.3. Συμπεράσματα

Μετά τη συνοπτική παρουσίαση του προφίλ των ερωτώμενων φορέων κοινωνικής οικονομίας και σε συσχέτιση με το θεωρητικό μέρος του ζητήματος που παρουσιάστηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, θα προσπαθήσουμε να διατυπώσουμε ορισμένα συμπεράσματα σχετικά με τις πρωτογενείς αιτίες εμφάνισης των δομών της κοινωνικής οικονομίας, το ισχύον θεσμικό πλαίσιο των κοινωνικών επιχειρήσεων, τα βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν και τι επιδιώκουν σε τοπικό επίπεδο μέσω της λειτουργίας τους, τονίζοντας με τον τρόπο αυτό και τις διαφοροποιήσεις που υπάρχουν κατά περίπτωση.

Αρχικά οι εξεταζόμενες δομές κοινωνικής οικονομίας, μπορούμε να αναφέρουμε πως αποτελούν μορφές από τις πιο συνηθισμένες περιπτώσεις κοινωνικών επιχειρήσεων, που δραστηριοποιούνται σήμερα στη χώρα μας. Κάποιες από αυτές δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο εφαρμογής κοινωνικών πολιτικών που εντάσσονται στη τακτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για την καταπολέμηση των διακρίσεων και την ενεργό συμμετοχή στην αγορά εργασίας κοινωνικά αδύναμων ομάδων (1^η περίπτωση κοινωνικής δομής). Βέβαια, για τον συγκεκριμένο φορέα, δημιουργείται ο προβληματισμός για τη σύνδεσή του με την εκκλησία, της οποίας το έργο συνδέεται αναπόσπαστα με τη φιλανθρωπική διάθεση και δράση, με αποτέλεσμα να υπάρχει διαφοροποίηση ως προς την οργάνωση και λειτουργία του από τους υπόλοιπους ερωτώμενους φορείς. Επιπλέον, το γεγονός αυτό βοηθά στην κατασκευή μιας διαφορετικής εικόνας και προβολής του φορέα στην ευρύτερη κοινωνία, από άλλους τύπους κοινωνικών επιχειρήσεων, που πιθανότατα μέσω των στόχων του, θα έχει διαφορετικές δυνατότητες και προοπτικές εξέλιξης.

Επίσης, κάποιοι φορείς από τα εξεταζόμενα παραδείγματα, δημιουργήθηκαν με τη βοήθεια των αναπτυξιακών συμπράξεων (2^η περίπτωση κοινωνικής δομής), οι οποίες προέρχονται από ευρωπαϊκές κοινοτικές πρωτοβουλίες και λειτουργούν με τη μορφή των αστικών συνεταιρισμών με τη συμμετοχή ατόμων από ειδικές κοινωνικές κατηγορίες, των αγροτικών ή γυναικείων συνεταιρισμών.

Όπως σχολιάστηκε και στο θεωρητικό μέρος, στη χώρα μας με τη ψήφιση του Ν. 4019/11 για την Κοινωνική Οικονομία και την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα (ΦΕΚ Α' 216/11), οι κοινωνικές επιχειρήσεις, όπως και κάποιες από τις εξεταζόμενες, ανάλογα με τον ειδικότερο σκοπό τους διακρίνονται σε: Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Ένταξης, στις οποίες ανήκουν και οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί

Περιορισμένης Ευθύνης (ΚοιΣ.Π.Ε.), στοχεύοντας στην κοινωνική και οικονομική ένταξη των ευάλωτων κοινωνικά ομάδων, σε Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Κοινωνικής Φροντίδας και σε Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Συλλογικού και Παραγωγικού Σκοπού, προάγοντας την απασχόληση, την κοινωνική συνοχή και την περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη, παρέχοντας υπηρεσίες για την κάλυψη των αναγκών του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου.

Όπως όλες οι κοινωνικές επιχειρήσεις, έτσι και αυτές χρησιμοποιούν οικονομικούς πόρους για να ικανοποιήσουν συγκεκριμένες ανθρώπινες ανάγκες ή στοχεύουν να παρέχουν αγαθά και υπηρεσίες προς τα μέλη και την κοινωνία, γεγονός που παραπέμπει στην γαλλικό – ευρωπαϊκή προσέγγιση του όρου της κοινωνικής οικονομίας, στον ορισμό του *Defouigny*, στους ορισμούς του Ν. 4019/11 του Υπουργείου Εργασίας και στις αρχές της Ευρωπαϊκής Βουλής και της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, σχετικά με το είδος των δραστηριοτήτων τους και ιδιαίτερα στο θέμα του δημοκρατικού χαρακτήρα, της αυτονομίας και του εθελοντισμού που τις διακρίνει.

Το γεγονός πως σε τρεις (3) από τις εξεταζόμενες δομές κοινωνικής οικονομίας (2^η, 4^η και 5^η περίπτωση κοινωνικής δομής), δραστηριοποιούνται άτομα, τα οποία χρησιμοποιούν στην παραγωγή των προϊόντων τους, τη γνώση και τις αξίες που κληρονόμησαν από προγενέστερους, είτε από το οικογενειακό ή ευρύτερο κοινοτικό περιβάλλον τους, μας παραπέμπει στις δηλώσεις του Παπαϊωάννου, για το πως οι τοπικές πρωτοβουλίες απασχόλησης μπορούν να αποτελέσουν πρότυπα εναλλακτικών μορφών ανάπτυξης, εξαιτίας των αποθεμάτων αξιών και γνώσης που επιβιώνουν μέχρι σήμερα σε διάφορες οικογενειακές ή μη παραγωγικές μονάδες. Στην πραγματικότητα, με τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που προσφέρουν αυτές οι δομές, συμβάλλουν στην τοπική ανάπτυξη και παράλληλα στηρίζουν την τοπική κοινωνία, αναδεικνύοντας τη μοναδικότητα της παράδοσης και του πολιτισμού.

Η ανάπτυξη και γέννηση των δομών της κοινωνικής οικονομίας διαπιστώνεται πως δεν στηρίζονται κατά κύριο λόγο στα ευρωπαϊκά οικονομικά πρότυπα και μοντέλα των νέων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, που κατά καιρούς χρηματοδοτούνται μερικώς, στο πλαίσιο υλοποίησης συγκεκριμένων προγραμμάτων, όπως συνέβη με τις δύο (2) πρώτες περιπτώσεις από τις ερωτώμενες κοινωνικές δομές, αλλά πολλές φορές η εμφάνισή τους πηγάζει από εσωτερικές ανθρώπινες ανάγκες και οράματα, με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής, της εργασίας, την προβολή του τοπικού πλούτου και

πολιτισμού, κ.ά., όπως συμβαίνει με τα υπόλοιπα εξεταζόμενα παραδείγματα κοινωνικών επιχειρήσεων.

Φαίνεται πως η σημερινή κοινωνικο – πολιτικο – οικονομική κατάσταση που αντιμετωπίζει η χώρα μας, προκαλεί ολοένα και περισσότερο τα συναισθήματα των ανθρώπων, ώστε να αναγνωρίζουν το μέγεθος της δύναμης και της σπουδαιότητας του τοπικού κοινωνικού – οικονομικού και πολιτισμικού κεφαλαίου και να προσανατολίζονται ή να στρέφονται σε νέες συνεταιριστικές παραγωγικές οργανώσεις. Το γεγονός πως για πολλά χρόνια το γραφειοκρατικό σύστημα και το κράτος – πρόνοιας έδινε βαρύτητα στη σταθερότητα οργάνωσης των θεσμών και όχι στην παροχή φροντίδας, δημιούργησε τις προϋποθέσεις εμφάνισης των δομών της κοινωνικής οικονομίας και ιδιαίτερα εκείνων, με προσανατολισμό στην ένταξη των ευπαθών κοινωνικά ομάδων στην αγορά εργασίας, όπως η πρώτη (1^η) περίπτωση από τις ερωτώμενες δομές

Στην πραγματικότητα, η οικονομική κρίση που επικρατεί τα τελευταία χρόνια, δημιουργεί έντονο προβληματισμό για το μέλλον και την εξέλιξη των πραγμάτων σε διάφορους τομείς και παράλληλα βοηθά στην αναζήτηση νέων και ποιοτικά αναβαθμισμένων παραγωγικών σχέσεων. Η συγκεκριμένη άποψη, όπως παρουσιάστηκε και στο 2^ο κεφάλαιο, υποστηρίζεται και από αρκετούς θεωρητικούς, οι οποίοι θεωρούν την κοινωνικο – οικονομική κρίση, πρωταρχική αιτία εμφάνισης των δομών της κοινωνικής οικονομίας, ως απάντηση στην αλλοτρίωση και στην μη ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών από τον παραδοσιακό ιδιωτικό ή δημόσιο τομέα.

Μην ξεχνάμε πως το παράδειγμα του κινήματος της πατάτας στη χώρα μας, έδωσε αφορμή για το ξεκίνημα του έργου της τελευταίας ερωτώμενης κοινωνικής δομής. Το γεγονός αυτό μας οδηγεί στη σκέψη, πως τα άτομα αρχίζουν να ανακαλύπτουν και να αναγνωρίζουν τις δυνατότητες που τους προσφέρει ο τοπικός πλούτος, ο πολιτισμός, όχι μόνο σε πνευματικό επίπεδο, αλλά και σε επίπεδο ανταλλαγών και με σεβασμό προσπαθούν μέσα από τις δράσεις τους, ως φορείς της κοινωνικής οικονομίας, να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής τους, τις συνθήκες εργασίας, ικανοποιώντας τα οράματά τους για ένα καλύτερο και πιο ανθρώπινο μέλλον. Επιπλέον, η αναφορά αυτή μας παραπέμπει, όπως σχολιάστηκε στο θεωρητικό μέρος, πως στο πλαίσιο της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας συμπεριλαμβάνονται και οργανώσεις ή πρωτοβουλίες που γεννήθηκαν εξαιτίας της κοινωνικο – οικονομικής κρίσης, οι οποίες εντάσσονται σε λογικές ρήξης με το καπιταλιστικό περιβάλλον.

Όσον αφορά τις κινητήριες δυνάμεις ή τις ανάγκες εκείνες που ενθαρρύνουν την εμφάνιση των δομών κοινωνικής οικονομίας, διαπιστώνεται πως δεν επαρκούν αποκλειστικά πολιτικά μέτρα ή οικονομικά κίνητρα, ώστε να εμφανιστούν νέες μορφές εργασίας και νέοι τρόποι παραγωγής και προσφοράς έργου. Χαρακτηριστικά παραδείγματα, αποτελούν οι τέσσερις (4) τελευταίες περιπτώσεις των ερωτώμενων κοινωνικών δομών, των οποίων οι πρωτεργάτες παρακινήθηκαν από οργανωμένες δράσεις των πολιτών, έχουν ορίσει συγκεκριμένους στόχους και επιδιώκουν να επιβιώσουν στο έντονο καπιταλιστικό πνεύμα, το οποίο χαρακτηρίζει όλα τα επίπεδα κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής οργάνωσης, προβάλλοντας νέα μηνύματα σχετικά με τις παραγωγικές δραστηριότητες.

Στο σημείο αυτό, να αναφέρουμε τη σπουδαιότητα και συμβολή της οργάνωσης της κοινωνίας των πολιτών καθώς και της εμφάνισης των κοινωνικών κινημάτων, που τα τελευταία χρόνια εμφανίζονται προκλητικά στο κοινωνικό – οικονομικό – πολιτικό πλαίσιο και που μέσα από συγκεκριμένες πρωτοβουλίες, στοχεύουν στο συλλογικό όφελος, απαντώντας με τον τρόπο αυτό σε όλα τα αρνητικά κοινωνικά φαινόμενα, ιδιαίτερα στην ανεργία, στις έντονες κοινωνικές ανισότητες, στη φτώχεια, κτλ., τα οποία μεγέθυνε η εδραίωση του αυστηρού οργανωμένου καπιταλιστικού συστήματος και στις επακόλουθες αρνητικές συνέπειές του στην καθημερινότητα των ανθρώπων.

Οι δράσεις των κοινωνικών κινημάτων μας παραπέμπουν στις απόψεις του Ζαϊμάκη, για το κίνημα της από – ανάπτυξης και της ανάπτυξης από τα κάτω, που συνδέονται με την αυτονομία των τοπικών κοινωνιών. Δηλαδή, η καλά οργανωμένη συλλογική δράση των πολιτών, που θα στηρίζεται στις αρχές της αλληλεγγύης, της δημοκρατίας, της συναδελφικότητας και της φιλίας, μπορεί να οδηγήσει στην εμφάνιση δικτύων, τα οποία θα διατηρούν οριζόντιες και όχι κάθετες σχέσεις, με αποτέλεσμα να διαχειρίζονται τον τοπικό πλούτο και να λειτουργούν για το συλλογικό όφελος. Στην κατεύθυνση αυτή προσανατολίζονται κατά κάποιο τρόπο και οι τρεις (3) τελευταίες περιπτώσεις των ερωτώμενων κοινωνικών δομών.

Σχετικά με το πλαίσιο λειτουργίας, τα βασικά προβλήματα και τις προοπτικές ανάπτυξης των δράσεων των παραπάνω δομών, φαίνεται από τις περιπτώσεις των κοινωνικών επιχειρήσεων που ερωτήθηκαν, πως οι περισσότερες λειτουργούν και προσφέρουν τις υπηρεσίες ή τα προϊόντα τους κυρίως μέσα από το καθεστώς των συνεταιρισμών και των αστικών μη κερδοσκοπικών εταιρειών. Βέβαια, όπου υπήρξε εξωτερική χρηματοδότηση μέσω της υλοποίησης συγκεκριμένων προγραμμάτων, ενταγμένα στη λογική της ευρωπαϊκής κοινότητας, αντιμετωπίστηκαν αμεσότερα οι

οικονομικές δυσκολίες, οι οποίες αποτελούν και το πιο σημαντικό πρόβλημα των περισσότερων κοινωνικών επιχειρήσεων για την επιβίωσή τους και την μελλοντική εξέλιξη των δράσεών τους.

Είναι γεγονός πως για να επιβιώσουν στο έντονο κλίμα του ανταγωνισμού, που χαρακτηρίζει τη σημερινή οικονομική πραγματικότητα, οι συγκεκριμένες δομές ή οργανώσεις της κοινωνικής οικονομίας, έχουν ανάγκη από την ύπαρξη ενός θεσμικού πλαισίου. Συγκεκριμένα, ο Ν. 4019/2011 προβλέπει τη δημιουργία ενός ενιαίου πλαισίου για τις κοινωνικές επιχειρήσεις και προχωρά στη διαδικασία θέσπισης της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης, ώστε να προσανατολιστούν σ' αυτή την κατεύθυνση και να αποκομίσουν τα οφέλη αυτού του νέου τύπου οργάνωσης, πολλές από τις ήδη υπάρχουσες, όπως συμβαίνει και με την 4^η περίπτωση από τις ερωτώμενες δομές. Επίσης, οι προοπτικές ανάπτυξης των δράσεων των κοινωνικών επιχειρήσεων, φαίνεται πως στηρίζονται κατά ένα μεγάλο μέρος και στην υγιή συνεργασία μεταξύ των μελών τους, στις αρχές της αλληλεγγύης και αλληλοβοήθειας, της δημοκρατίας και ισονομίας, στην αποδοχή και κατανόηση των κύριων στόχων τους καθώς και στη δυνατή θέληση και το μεράκι να προσφέρουν έργο, υπηρεσίες ή προϊόντα στην ευρύτερη κοινωνία. Με λίγα λόγια, στις βασικές αρχές οργάνωσης και λειτουργίας των δομών ή οργανώσεων της κοινωνικής οικονομίας.

Το κατά πόσο η ύπαρξη κρατικών ή μη χρηματοδοτήσεων, επηρεάζει την εμφάνιση και επιβίωση των επιχειρηματικών πρωτοβουλιών της κοινωνικής οικονομίας, φαίνεται από τους φορείς που ερωτήθηκαν πως η κρατική ή μη οικονομική ενίσχυση διευκολύνει ως προς ένα σημείο το έργο και τις δράσεις τους, επιτυγχάνονται αμεσότερα οι στόχοι τους, χωρίς αυτό να αποκλείει την επιβίωση και εκείνων που δεν δέχτηκαν ποτέ αντίστοιχη βοήθεια. Στο σημείο αυτό, να πούμε πως οι δύο (2) πρώτες εξεταζόμενες δομές αποτελούν εναλλακτικές προτάσεις, οι οποίες εντάχθηκαν αρχικά στο πλαίσιο χρηματοδότησης συγκεκριμένων προγραμμάτων, με στόχο, η πρώτη την ένταξη ατόμων με φυσικές ιδιαιτερότητες στην αγορά εργασίας και η δεύτερη την προβολή της παράδοσης και την προώθηση των τοπικών προϊόντων σε ελληνικές και ξένες αγορές, συνεχίζοντας παρά τις οικονομικές τους δυσκολίες να δραστηριοποιούνται μέχρι σήμερα δυναμικά.

Η εφαρμογή εναλλακτικών προτάσεων μέσω της ανάπτυξης συγκεκριμένων πρωτοβουλιών απασχόλησης ή άλλων κοινοτικών πρωτοβουλιών (πχ. Equal, Leader, κτλ.), με στόχο την καταπολέμηση των διακρίσεων, τη δημιουργία νέων θέσεων

απασχόλησης, το σεβασμό στο περιβάλλον και την παράδοση, μας παραπέμπει στην άποψη του Παπαϊωάννου για την αναγκαιότητα των εναλλακτικών πρωτοβουλιών στο γενικότερο πλαίσιο των σημερινών κοινωνικών εξελίξεων.

Τέλος, στο ζήτημα εφαρμογής των αρχών της αλληλεγγύης, της αλληλοβοήθειας, της ισότητας, του δημοκρατικού τρόπου λειτουργίας των φορέων κοινωνικής οικονομίας στην καθημερινότητα, για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής, διαπιστώνεται από τις αναφορές των υπεύθυνων επικοινωνίας των ερωτώμενων φορέων, πως τα εμπλεκόμενα μέλη τους επιδιώκουν να δρουν και έξω από την όποια κοινωνική δομή ή επιχείρηση με βάση τις προαναφερόμενες αρχές.

3.4. Επίλογος

Οι νέες συνθήκες ανταγωνισμού και ο επακόλουθος καταμερισμός της εργασίας, οδηγούν αναπόφευκτα στην αντικατάσταση της μαζικής παραγωγής από νέες μορφές ευέλικτης παραγωγής, που χαρακτηρίζουν τις δομές της κοινωνικής οικονομίας, δηλαδή τις μικρές μονάδες παραγωγής και την ομαδική εργασία. Το κλίμα της αβεβαιότητας και της ρευστότητας που έχει δημιουργήσει ο νέος καπιταλισμός, στρέφει τη σκέψη κάποιων έντονα προβληματισμένων πολιτών στην αναζήτηση νέων τρόπων παραγωγής και δραστηριοτήτων, που θα διαφοροποιούνται ριζικά από τις επιδιώξεις των καπιταλιστικών οργανώσεων ή επιχειρήσεων.

Αυτό το γεγονός υποδηλώνει πως τα άτομα αρχίζουν να εμπλέκονται στο χώρο της κοινωνικής οικονομίας, εξαιτίας της ανεργίας, της αλλοτρίωσης και εκμετάλλευσης στο χώρο της εργασίας, της απουσίας κοινωνικής ασφάλισης καθώς και της έντονης κρίσης των αξιών, που χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη εποχή. Μέσα από τη δραστηριοποίησή τους στις κοινωνικές επιχειρήσεις, επιδιώκουν να προσφέρουν έργο και προϊόντα, προασπίζοντας τον πολιτισμό, τις παραδόσεις, τον τοπικό πλούτο, το περιβάλλον, κ.ά., με στόχο το συλλογικό όφελος.

Η εφαρμογή διαφόρων προγραμμάτων με μερική χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, για την ενίσχυση της κοινωνικής οικονομίας στη χώρα μας, δημιούργησε μερικώς τις προϋποθέσεις εξέλιξής της, αλλά δεν επαρκεί μόνο αυτό. Απαιτούνται πιο οργανωμένες με μακροπρόθεσμες προοπτικές προσπάθειες, αλλά και κρατική ενίσχυση, ώστε να μπορέσει να συνεχιστεί το έργο των συγκεκριμένων δομών και να επιτευχθούν οι στόχοι τους με αποτελεσματικότητα.

Με το να υλοποιούνται διάφορα προγράμματα, είτε για την αντιμετώπιση της ανεργίας, είτε για την ένταξη των ευπαθών κοινωνικών ομάδων στην αγορά εργασίας,

κτλ., στη λογική απόδοσης της ευθύνης για την όποια προβληματική κατάσταση στο ίδιο το άτομο, δε δημιουργεί μακροπρόθεσμες προϋποθέσεις ριζικής αντιμετώπισης του προβλήματος. Θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, τόσο το γενικότερο πλαίσιο, στο οποίο κινούνται τα άτομα, όσο και οι μεταβαλλόμενες κοινωνικο – οικονομικό – πολιτικές συνθήκες, ώστε να δημιουργηθούν οι κατάλληλες δομές, οι οποίες θα συνδράμουν στην αποτελεσματική διαχείριση ή επίλυση των όποιων προβλημάτων.

Δυστυχώς, τα μέχρι σήμερα προβλήματα, όπως η αδυναμία παράκαμψης της γραφειοκρατίας, η δυσχερής πρόσβαση σε πηγές χρηματοδότησης, η έλλειψη της επιχειρηματικής τεχνογνωσίας και της ανάλογης εκπαίδευσης των στελεχών των κοινωνικών επιχειρήσεων καθώς και οι δυσκολίες δικτύωσης και προώθησης των προϊόντων και υπηρεσιών τους, καθιστούν σχετικά δύσκολη την ανάπτυξη και βιωσιμότητα των δράσεων των συγκεκριμένων δομών.

Σημαντικό παράγοντα για την ανάπτυξη των φορέων κοινωνικής οικονομίας, αποτελεί, το πως η κοινωνία συνολικά, δέχεται και αντιμετωπίζει τις οικονομικές δραστηριότητές τους, γιατί πολύ απλά αν αναγνωριστεί η σπουδαιότητα του έργου τους και υποστηριχθεί, τότε είναι πολύ πιθανή η επέκταση και εξέλιξη αυτών των νέων δομών. Ίσως μία τέτοια αντιμετώπιση, στάση και στροφή της κοινωνίας στις συνεταιριστικές παραγωγικές οργανώσεις, οι οποίες κατά κύριο λόγο λειτουργούν σε ένα δημοκρατικό πλαίσιο αλληλεγγύης και αλληλοβοήθειας, σέβονται το περιβάλλον, τον πολιτισμό, προωθούν τις τοπικές παραδόσεις, κτλ., να οδηγήσει στην ενδυνάμωση των κοινωνικών δεσμών και της κοινωνικής συνοχής, αλλά και να συμβάλει στην αντιμετώπιση σοβαρών οικονομικών προβλημάτων για συγκεκριμένες κοινωνικές κατηγορίες ή ομάδες, κυρίως των ευπαθών κοινωνικά ατόμων.

Τέλος, παρά τους περιορισμούς της εργασίας, θα ήταν σημαντικό να πραγματοποιηθεί μία έρευνα σε πανελλαδικό επίπεδο, να ερωτηθούν αντίστοιχοι φορείς κοινωνικής οικονομίας από άλλες περιοχές της Ελλάδας, να καταγραφούν οι δράσεις τους και να γίνουν συγκρίσεις ως προς το έργο και την πορεία εξέλιξής τους, ιδιαίτερα μεταξύ αυτών της περιφέρειας ή των μειονεκτικών γεωγραφικά περιοχών και αυτών του κέντρου και των μεγάλων αστικών μητροπόλεων. Επίσης, χρήσιμο θα ήταν να δοθούν ερεθίσματα, για να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο επικοινωνίας μεταξύ των ενεργών φορέων κοινωνικής οικονομίας, ένας δικτυακός τόπος ή forum ανταλλαγής απόψεων, για μία αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των όποιων προβλημάτων, κυρίως σχετικά

με την οργάνωση και τη λειτουργία τους ή για την αποφυγή αναποτελεσματικών τακτικών και λανθασμένων κινήσεων.

4^ο Κεφάλαιο:

Κοινωνική Έρευνα – Προοπτικές και μέλλον της Κοινωνικής Οικονομίας

4^ο Κεφάλαιο: Κοινωνική Έρευνα – Προοπτικές και μέλλον της Κοινωνικής Οικονομίας

4.1. Κοινωνική Έρευνα & Αναπτυξιακή Πολιτική

Στο σημείο αυτό, θα αναφερθούμε συνοπτικά στη σπουδαιότητα και συμβολή της κοινωνικής έρευνας ως προς τη χάραξη αποτελεσματικών αναπτυξιακών πολιτικών, οι οποίες επηρεάζουν σημαντικά την ανάπτυξη και εξέλιξη των δομών κοινωνικής οικονομίας.

Το κράτος, όπως έχουμε επισημάνει σε προηγούμενο κεφάλαιο, παρουσιάζει διοικητικές και δομικές αδυναμίες, οι οποίες ενισχύονται με την έλλειψη συμμετοχής των τοπικών κοινωνικών φορέων στον περιφερειακό σχεδιασμό και την μη ενεργοποίηση των διαθέσιμων πόρων κοινωνικού κεφαλαίου σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.

Η αναπτυξιακή πορεία στη χώρα μας, συνδέεται αναπόσπαστα με νέες προτεραιότητες που διαπνέονται από έναν κοινωνιοκεντρικό χαρακτήρα, δίνοντας προτεραιότητα στην αντιμετώπιση των κοινωνικών και περιφερειακών ανισοτήτων, στην ισότιμη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων, στη διαφάνεια, στη δημιουργία νέων συλλογικών ταυτοτήτων, στην παραγωγή νέων θέσεων εργασίας και στην αύξηση της απασχόλησης. Τα νέα αυτά προαπαιτούμενα, απαιτούν μονιμότερους μηχανισμούς στήριξης και μία «από τα κάτω» θεσμοποίηση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Κατά συνέπεια, η αναδιοργάνωση της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας, μέσα από την ενίσχυση της συνεργασίας των διαφόρων τοπικών κοινωνικών οργανώσεων και φορέων γνώσης, σε συνδυασμό με την προώθηση μορφών κοινωνικής ή αλληλέγγυας οικονομίας, δίνει νέα διάσταση στην οικονομική και πολιτική ζωή στις περιφέρειες.¹⁰⁰

Για να διαμορφωθούν νέα δίκτυα προώθησης της καινοτομίας και για να αξιοποιηθούν οι γνώσεις και οι δυνατότητες των φορέων, που δραστηριοποιούνται σε περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο, προβλέπονται μορφές συνεργασίας ανάμεσα σε φορείς δημόσιας διοίκησης, επιχειρήσεων και Πανεπιστημιακών ή Ερευνητικών

¹⁰⁰ Νίκος Ναγόπουλος, *Η συμβολή της κοινωνικής έρευνας και γνώσης στον περιφερειακό σχεδιασμό μορφών κοινωνικής ανάπτυξης* στο *Θέματα Περιφερειακού Σχεδιασμού και χωρικής ανάλυσης*, επιμ. Κ. Ρόντος, Εκδόσεις: Μπένος, Αθήνα, 2011, σελ. 20 – 21.

Κέντρων, ώστε να αναβαθμιστούν οι προοπτικές εφαρμογής των καινοτόμων προγραμμάτων και να υπάρξει ανταπόκριση ανάμεσα στις ανάγκες των οργανισμών παραγωγής και στις ικανότητες της τοπικής ερευνητικής και επιστημονικής κοινότητας. Με τον τρόπο αυτό, η καινοτομία αναβαθμίζει και παράλληλα εμπλουτίζει το τοπικό γνωστικό κεφάλαιο μέσα από μία πορεία συνεχούς αξιοποίησής του, σε σχέση με το εξωγενές περιβάλλον.¹⁰¹

Ο σχεδιασμός αναπτυξιακής στρατηγικής σε περιφερειακό επίπεδο, προωθεί μία νέα αντίληψη στην αντιμετώπιση των διαρθρωτικών και κοινωνικών προβλημάτων, μέσω της ενθάρρυνσης οικονομικών δραστηριοτήτων που ενισχύουν την κοινωνική εμπιστοσύνη, αξιοποιούν το κοινωνικό κεφάλαιο και στηρίζονται σε δημοκρατικές αρχές, όπως συμβαίνει με τις δραστηριότητες της κοινωνικής οικονομίας. Αν δεν ενεργοποιηθούν οι διαθέσιμοι πόροι σε περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο και δεν υπάρχει κοινωνική συμμετοχή στον περιφερειακό σχεδιασμό, τότε οι πολιτικές που θα εφαρμοστούν, δεν θα λειτουργήσουν αποδοτικά και προς όφελος του συνόλου.

Οι πολιτικές απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας, σύμφωνα με τον προσανατολισμό του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, για την ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας στη χώρα μας, όπως έχουμε τονίσει και σε άλλο σημείο, στηρίζονται κατά κύριο λόγο στη δημιουργία μηχανισμών υποστήριξης, που θα παρέχουν υπηρεσίες σε κοινωνικούς συνεταιρισμούς ή κοινωνικούς επιχειρηματίες. Τις περισσότερες φορές, η ανάπτυξη αυτών των δομών εξαρτάται από τον ρόλο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, η οποία λειτουργεί ως συμπληρωματικός μηχανισμός άσκησης κοινωνικής πολιτικής. Οι πολιτικές αυτές μπορούν να χαρακτηριστούν αποτελεσματικές, εφόσον προσανατολίζονται σε ένα μοντέλο αποκεντρωμένων προσφερόμενων κοινωνικών υπηρεσιών προς τους πολίτες και στοχεύουν στην αξιοποίηση των επιστημονικών ειδικοτήτων των στελεχών, του διοικητικού προσωπικού των κοινωνικών υπηρεσιών ή υπόλοιπων κοινωνικών δομών.

Κατά συνέπεια, για να εκσυγχρονιστούν οι λειτουργίες των τοπικών αρχών και να σημειωθεί τοπική ή περιφερειακή ανάπτυξη, απαιτούνται μεταρρυθμίσεις κοινωνικού χαρακτήρα, που θα ενισχύουν την ποιότητα και επάρκεια του κεφαλαίου, των ανθρώπινων πόρων, των δομών ή μηχανισμών διοίκησης, κτλ..

Μία ολοκληρωμένη επιστημονική προσέγγιση, για τη χάραξη στόχων κοινωνικής ανάπτυξης σε περιφερειακό επίπεδο, αποτελεί η συνεχής και επικαιροποιημένη

---

¹⁰¹ Όπως παραπάνω, σελ. 21.

έρευνα στα θέματα του κοινωνικού κεφαλαίου, της κοινωνικής οικονομίας, της κοινωνικής πολιτικής και των φορέων άσκησης αυτής, όπως και σε θέματα ανθρώπινου δυναμικού και των τοπικών αγορών εργασίας. Δηλαδή, μέσα από την έρευνα διερευνώνται τα παραπάνω ζητήματα, τόσο σε περιφερειακό, όσο και σε τοπικό επίπεδο, όπου η συγκρότηση της κοινωνικής πολιτικής προσκρούει, εκτός των άλλων ανεπαρκειών, στην κάλυψη αρμοδιοτήτων μεταξύ της Κεντρικής Διοίκησης, της Περιφερειακής Διοίκησης και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.¹⁰²

Το να εντοπιστεί και τεκμηριωθεί η επάρκεια των δράσεων ή υποδομών σε επίπεδο άσκησης κοινωνικής πολιτικής, ειδικά σε περιοχές με προβλήματα γεωγραφικής απομόνωσης, είναι ιδιαίτερα σημαντικό, γιατί συμβάλλει στη διατύπωση μέτρων βελτίωσης της ποιότητας ζωής, στήριξης των τοπικών αγορών εργασίας και ενίσχυσης της κοινωνικής προστασίας. Έτσι, με βάση συγκεκριμένο ερευνητικό – επιστημονικό σχεδιασμό, διερευνώνται οι δυνατότητες δημιουργίας βιώσιμων εταιρικών δικτύων ή σχέσεων που συμβάλλουν στη διαμόρφωση τοπικών πλεονεκτημάτων, ενισχύοντας παράλληλα την περιφερειακή στρατηγική για την ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού.

Η απαξίωση της εμπλοκής εξειδικευμένου επιστημονικού δυναμικού σε συγκεκριμένου τύπου υπηρεσίες, με συνέπεια την αύξηση των γραφειοκρατικών και διοικητικών μηχανισμών ή η περιορισμένη εφαρμογή μέτρων προληπτικής και διαχρονικής παρέμβασης για την κοινωνική ένταξη ευπαθών κοινωνικά ομάδων, αποτελούν σοβαρά ζητήματα, στα οποία θα μπορούσε να εστιαστεί το ερευνητικό ενδιαφέρον.

Σήμερα, σε θεσμικό επίπεδο, εξετάζονται οι πιθανές προτάσεις ενίσχυσης της επιχειρησιακής συμμετοχής των διοικητικών δομών στη προώθηση της απασχόλησης, της κοινωνικής συνοχής, στον αναπτυξιακό σχεδιασμό των τοπικών κοινωνιών και στην υλοποίηση δράσεων που εμπίπτουν στην αρμοδιότητά τους. Έτσι, με βάση τον παραπάνω ερευνητικό στόχο προβάλλει επιτακτικά η ανάγκη αποσαφήνισης, αλλά και θεσμοθέτησης των αρμοδιοτήτων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Επιπλέον, απαιτείται η συνεργασία με εθελοντικές ή μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, ώστε να αναβαθμιστούν οι κοινωνικές υποστηρικτικές υπηρεσίες των διαφόρων Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης και να ενισχυθεί ο κοινωνικός διάλογος μέσω της σύνδεσης με τους τοπικούς φορείς.¹⁰³

---

¹⁰² Όπως παραπάνω, σελ. 16 – 18.

¹⁰³ Όπως παραπάνω, σελ. 18 – 20.

Μέχρι τώρα, συγκεκριμένες έρευνες εξετάζουν τα διαπιστωμένα προβλήματα των υποστηρικτικών δομών και παροχής κοινωνικών υπηρεσιών των Ο.Τ.Α., όπως είναι τα Κέντρα Κοινωνικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών, το Βοήθεια στο Σπίτι, κ.ά., με στόχο την αναβάθμιση και συνέχιση της λειτουργίας τους. Έτσι, μέσα από τη διερεύνηση της ανταπόκρισης των παρεχόμενων συμβουλευτικών υπηρεσιών στις πραγματικές ανάγκες του ωφελούμενου πληθυσμού, που είναι συνήθως άτομα που ζουν σε συνθήκες αποκλεισμού, μπορούν να αποτυπωθούν οι βασικές τους ανάγκες και κατά συνέπεια να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα και η αποδοτικότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.¹⁰⁴

Τέλος, με την εφαρμογή κοινωνικής έρευνας για τη στήριξη νέων τύπων απασχόλησης, αντίστοιχων της κοινωνικής οικονομίας οικονομικών πρωτοβουλιών ή δραστηριοτήτων και την ενίσχυση της κοινωνικής προστασίας, αναδεικνύονται τα βασικά προβλήματα και χαρακτηριστικά της αγοράς και ζήτησης εργασίας στην περιφέρεια, μέσα από τη δημιουργία μιας βάσης δεδομένων, με στόχο να διαγνωστούν οι ανάγκες και οι δυνατότητες των μελών των ομάδων – στόχων, ώστε να γίνουν οι κατάλληλες παρεμβάσεις, που θα οδηγήσουν σε κοινωνική συνοχή και σε περιφερειακή τοπική ανάπτυξη.

4.2. Κατευθύνσεις και μέλλον της κοινωνικής οικονομίας

Όπως έχουμε αναφέρει στο δεύτερο κεφάλαιο, ο τρίτος τομέας στη χώρα μας δεν εμφανίζεται ιδιαίτερα ανεπτυγμένος, είτε γιατί το μέχρι σήμερα ισχύον θεσμικό πλαίσιο δεν είναι αρκετά σαφές για να προσδιορίσει τους φορείς ή δομές της κοινωνικής οικονομίας, είτε γιατί οι όποιες προσπάθειες θεσμικής καταγραφής δεν αποτυπώνουν πλήρως το πεδίο της. Επίσης, οι διάφορες επιστημονικές έρευνες που έχουν γίνει μέχρι σήμερα δεν έχουν βοηθήσει σε μία ολοκληρωμένη χαρτογράφηση του τομέα, εξαιτίας της διαφορετικής εστίασης και προσανατολισμού τους.¹⁰⁵

Οι ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας σχετίζονται κυρίως με απαιτήσεις, που αναφέρονται στη βελτίωση της καθημερινότητας και της ποιότητας ζωής, τόσο στην επαρχία όσο και στις πόλεις καθώς και στη βελτίωση της ποιότητας της εργασίας και της διασφάλισης αυτού του δικαιώματος. Δυνητικά, οι δραστηριότητες του τομέα της

¹⁰⁴ Όπως παραπάνω, σελ. 18 – 20.

¹⁰⁵ Σοφία Αδάμ και Χρίστος Παπαθεοδώρου, *Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνικός Αποκλεισμός – Μία κριτική προσέγγιση*, ΙΝΕ – ΓΣΕΕ, Αθήνα, 2010, Παρατηρητήριο Κοινωνικών, Οικονομικών / Δημοσιονομικών Εξελίξεων, Φτώχειας και Ανισοτήτων, σελ. 29 – 30.

κοινωνικής οικονομίας, τονώνουν το επιχειρηματικό πνεύμα και δημιουργούν νέες θέσεις και συνθήκες απασχόλησης, παρέχοντας κοινωνικές υπηρεσίες, που σχετίζονται με το περιβάλλον, την ποιότητα ζωής, τον πολιτισμό, κ.ά.. Έτσι, στο πλαίσιο αυτό η ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας, θα μπορούσε να αποτελέσει μία δυνατή εναλλακτική απάντηση για την επέκταση των ευκαιριών εργασίας και την καταπολέμηση των διακρίσεων, του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας. Αυτό συνεπάγεται την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής και την εμπλοκή της τοπικής κοινωνίας στην ενεργοποίηση των πολιτών. Επίσης, η αξιοποίηση του κοινωνικού κεφαλαίου στη χώρα μας θα μπορούσε να στηρίξει τις κοινωνικά προσανατολισμένες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες των τοπικών κοινωνιών, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην αμοιβαία κατανόηση, ώστε να βελτιωθούν οι οικονομικές επιδόσεις των δραστηριοτήτων και να προκύψουν θετικά παραγωγικά αποτελέσματα.¹⁰⁶

Τα διεθνή δίκτυα ανταλλαγών, όπως η τράπεζα χρόνου του δικτύου γυναικών της Ευρώπης, οι ανταλλαγές προϊόντων στο διαδίκτυο, τα κοινωνικά παντοπωλεία, τα κοινωνικά ιατρεία, κ.ά. αποτελούν παραδείγματα δραστηριοτήτων κοινωνικής οικονομίας, που καλύπτουν διαφορετικές ανθρώπινες ανάγκες και εμφανίζουν διαφορετική δομή. Η πορεία τους στο ανταγωνιστικό πλαίσιο της κοινωνικο – οικονομικής ζωής, εξαρτάται από το κατά πόσο καλά διαπραγματεύονται τα μέσα και τους σκοπούς και απαντούν στην καπιταλιστική λογική.

Η ανασυγκρότηση και ανασύσταση του παραγωγικού ιστού της χώρας, είναι δυνατόν να επιτευχθεί με βάση τις αρχές της αλληλέγγυας ή συνεργατικής οικονομίας και τη στήριξη των δικτύων αλληλεγγύης και αλληλοβοήθειας, γιατί στο πλαίσιο αυτό εξυπηρετούνται τα γενικότερα κοινωνικά συμφέροντα, μέσω της συγκρότησης παραγωγικών συνεταιρισμών ή κοινωνικών συμπράξεων που απασχολούν ανέργους, διατηρείται μία συμβιωτική σχέση με το περιβάλλον και δημιουργούνται οι όροι για να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικότερα η όποια οικονομική κρίση. Πιθανότατα, η εμφάνιση των κοινωνικών κινημάτων, η κινητοποίηση των πολιτών και η δυνατότητα ελέγχου της καπιταλιστικής παραγωγής από την πλευρά της εργατικής τάξης, ως εκπρόσωπος των κοινωνικών αναγκών, θα δημιουργούσε πιο σοβαρές προϋποθέσεις,

---

¹⁰⁶ Στέλλα Λέκκα, «Κοινωνική Οικονομία & Επιχειρηματικότητα – Η περίπτωση της Ελλάδας», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.dspace.lib.uom.gr, σελ. 17 – 18, (ημερομηνία πρόσβασης: 15/10/2013).

τόσο για τις κατευθύνσεις, όσο και για τον χαρακτήρα της παραγωγικής ανασυγκρότησης.¹⁰⁷

Ωστόσο, κάποια από τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πρωτοβουλίες της κοινωνικής οικονομίας, όπως η έλλειψη της εμπειρίας ή τεχνογνωσίας, του κεφαλαίου και η αδυναμία συνεργασίας, μπορούν να ξεπεραστούν με την αλλαγή της νοοτροπίας στη χώρα μας, η οποία δίνει προτεραιότητα στον καταναλωτισμό, τον ατομικισμό, την αδιαφορία για τα κοινά και στην απαξίωση της αλληλεγγύης.¹⁰⁸

Οι σημερινές συνθήκες απαιτούν έναν πιο πρακτικό σχεδιασμό της οικονομίας, που θα στοχεύει και στην αξιοπρεπή αμοιβή των εργαζομένων και στον κοινωνικό έλεγχο των επιχειρήσεων. Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης, που τα τελευταία χρόνια δεν μπόρεσε να ανταποκριθεί με αποτελεσματικότητα σε μια σειρά από αρμοδιότητες κοινωνικού περιεχομένου, οι οποίες πέρασαν στα χέρια της εξαιτίας της έλλειψης κατάλληλων πόρων και επιστημονικής υποστήριξης, θα βοηθούσε στην ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας, αν υιοθετούσε βασικές αρχές των κοινωνικών επιχειρήσεων. Δηλαδή αν:

- 1) οι παροχές των δήμων αφορούσαν όλους τους πολίτες και όχι μόνο τα άτομα με σοβαρά κοινωνικά προβλήματα,
- 2) το πρόγραμμα της κοινωνικής πολιτικής των δήμων προσανατολιζόταν στις διαφορετικές πραγματικές ανάγκες των κατοίκων τους,
- 3) οι κοινωνικές δράσεις αξιολογούνται με βάση την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών τους,
- 4) ενθαρρύνονται οι δραστηριότητες εκείνες, οι οποίες ενισχύουν τη συλλογική ανάπτυξη και μέριμνα των αναγκών όλων των κατοίκων.¹⁰⁹

Επομένως, αν ισχύσουν τα παραπάνω, μπορούν να δημιουργηθούν σε κάθε δήμο φορείς παροχής κοινωνικών υπηρεσιών, οργανωμένοι στη βάση της συνεταιριστικής λογικής, που θα καλύπτουν κοινωνικές ανάγκες και θα ελέγχονται από τους πολίτες. Με λίγα λόγια, οι πολίτες θα κινητοποιηθούν και θα στρέψουν το ενδιαφέρον τους στην εργασία στους κοινωνικούς τομείς, με όλα τα θετικά αποτελέσματα στην ποιότητα ζωής τους και στην τοπική οικονομία.

---

¹⁰⁷ Γιώργος Λιερός, «Αριστερή διακυβέρνηση και συνεργατική και αλληλέγγυα οικονομία», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.stasi.gr, σελ. 2 – 3, (ημερομηνία πρόσβασης: 11/12/2013).

¹⁰⁸ Όπως παραπάνω, σελ. 4 – 5.

¹⁰⁹ Παναγιώτης Πάντος, «Μπορεί η αλληλέγγυα οικονομία να δώσει αριστερή διέξοδο στην κρίση;», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.poulantzas.gr, (ημερομηνία πρόσβασης: 11/12/2013).

Επιπλέον, σύμφωνα με τις επιταγές του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου για την ανάπτυξη και διεύρυνση των δομών της κοινωνικής οικονομίας, προβλέπεται η δημιουργία κέντρων πληροφόρησης, κινητοποίησης, υποστήριξης του συγκεκριμένου τομέα, με στόχο την προώθηση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και στήριξη των πρωτοβουλιών για τη δικτύωση των ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. σε τοπικό επίπεδο.¹¹⁰

Βέβαια, ο ρόλος της τοπικής κοινωνίας καθώς και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών είναι ιδιαίτερα σημαντικός, ως προς την κινητικότητα των συντελεστών της κοινωνικής οικονομίας, τη συγκρότηση του κοινωνικού κεφαλαίου και τη διάχυση της γνώσης, της πληροφόρησης, ώστε να ενισχυθούν οι κοινωνικές πρωτοβουλίες και δράσεις. Κατά συνέπεια, αν οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών κινηθούν στο προαναφερόμενο πλαίσιο, μπορούν να στηρίξουν τις κοινωνικές επιχειρήσεις μέσα από τη σύσταση εθελοντικών ομάδων, τη δημιουργία βιοτεχνικών και εμπορικών συνεταιρισμών, Μη Κερδοσκοπικών Οργανώσεων και τη συνεργασία με φορείς κατάρτισης, Κέντρα Προώθησης της Απασχόλησης, Κέντρα Διασύνδεσης Επιχειρηματικής και Τεχνολογικής Ανάπτυξης, κ.ά..

Η εφαρμογή των μέτρων στήριξης που προβλέπει το Υπουργείο Εργασίας, μέσω της χρηματοδότησης του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού» (Ε.Π.ΑΝ.Α.Δ.), για τις δράσεις των οργανισμών της κοινωνικής οικονομίας, θα δημιουργήσει καλύτερες προοπτικές ανάπτυξης και προώθησης αυτών των δομών. Συγκεκριμένα, σε ασφαλιστικό – φορολογικό επίπεδο, προβλέπονται μέτρα στήριξης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων, μέσω της διατήρησης των επιδομάτων και των συντάξεων των ευπαθών κοινωνικά ατόμων που απασχολούνται σε αυτές, όπως επίσης προβλέπονται φορολογικές ελαφρύνσεις κατά την αναδιανομή των κερδών τους. Ακόμη, η πρόβλεψη της πρόσβασης των ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. και των Κοι.Σ.Π.Ε. στο Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας και η εφαρμογή του Αναπτυξιακού Νόμου στις κοινωνικές επιχειρήσεις, ανοίγει τους ορίζοντες ανάπτυξης των συγκεκριμένων πρωτοβουλιών και δράσεων.¹¹¹

---

¹¹⁰ Βασίλης Τακτικός, *Θεσμοί και Εφαρμογές της Κοινωνικής Οικονομίας, Η οργανωμένη κοινωνία των πολιτών είναι το «μέσον», Ο συνεργατισμός το «μήνυμα» και η ελπίδα του κόσμου*, Αθήνα, 2014, Εκδόσεις: Ερύμανθος, σελ. 188 – 191.

¹¹¹ Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας – Γενική Γραμματεία Διαχείρισης Κοινοτικών και Άλλων Πόρων, «Ποιο είναι το νέο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των Κοινωνικών Επιχειρήσεων;», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.keko.gr, (ημερομηνία πρόσβασης: 11/12/2013).

Στη χώρα μας, οι δομές της κοινωνικής οικονομίας θα πρέπει να δικτυωθούν σε εθνικό επίπεδο και να προσανατολιστούν στην εφαρμογή κάλυψης των αναγκών των πολιτών με καθολικούς όρους, όπως επίσης θα πρέπει να υπάρξει σαφή πολιτική στόχευση και σχέδιο δράσης, ώστε να μην εκφυλιστούν οι μέχρι σήμερα δομές της, που έχουν ενσωματωθεί στη λογική της αγοράς και έχουν συνδεθεί με τα πελατειακά κυβερνητικά δίκτυα, όπως συνέβη με τους ελληνικούς αγροτικούς συνεταιρισμούς, οι οποίοι έχουν μετατραπεί σε φιλανθρωπικά δίκτυα αλληλεγγύης. Με τον τρόπο αυτό, πλησιάζουν στο να αποτελέσουν τρόπο ζωής στο σύνολο των πολιτών, οι νέοι προβληματισμοί και οι νέες μορφές αλληλεγγύης, που προωθούν αυτού του τύπου οι δομές.¹¹²

Επίσης, για να προωθηθούν με αποτελεσματικότητα οι δράσεις της κοινωνικής οικονομίας σε περιφερειακό επίπεδο, σημαντικό θα ήταν οι κοινωνικές αναπτυξιακές συμπράξεις με συμπράττοντες φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης να έχουν διαρκή θεσμικό χαρακτήρα και όχι μιας χρήσεως, όπως επίσης να ενδυναμωθεί η οριζόντια δικτύωση των διαφόρων συλλογικών οργανώσεων, είτε πρόκειται για εθελοντικές ανθρωπιστικές οργανώσεις, είτε για περιβαλλοντικές ή πολιτιστικές, είτε για καταναλωτικά κινήματα ή οργανώσεις της γειτονιάς, κτλ..

Τέλος, η ολοένα και αυξανόμενη εμπλοκή των ατόμων και ομάδων στις επιχειρηματικές πρωτοβουλίες της κοινωνικής οικονομίας, δείχνει ότι δεν λειτουργούν απλά σαν καταναλωτές, αλλά ως άτομα με κριτική σκέψη που αναστοχάζονται και αναζητούν νέους δρόμους αυτονομίας στο αυστηρά εδραιωμένο καπιταλιστικό σύστημα. Ακόμη, το γεγονός, ότι το ευρύ κοινωνικό σύνολο δέχεται θετικά και αγκαλιάζει τις πρωτοβουλίες της κοινωνικής οικονομίας, όπως παρουσιάστηκε και στο 3^ο κεφάλαιο με τις περιπτώσεις των εξεταζόμενων φορέων, δείχνει την ευαισθητοποίηση των ανθρώπων σε νέες μορφές παραγωγής και προσφοράς έργου, μία κατάσταση ενθαρρυντική για την εξέλιξη και το ρόλο των δομών αυτών σε κοινωνικό, οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο.

---

¹¹² Γιάννης Ζαϊμάκης, «Κοινωνική οικονομία και κρίση: Ανάμεσα στην ενσωμάτωση στο βιοπολιτικό καπιταλισμό και τις ουτοπίες μιας μετακαπιταλιστικής κοινωνίας», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.diktyoantallagisirakleiou.espiov.net, (ημερομηνία πρόσβασης: 10/02/2014), σελ. 10 – 12.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ανδρέας Ανδριανόπουλος, *Παγκοσμιοποίηση και Νέα Οικονομία, Η δυναμική του τεχνολογικού νεοκαπιταλισμού στον 21^ο αιώνα*, Αθήνα, 2000, Εκδόσεις: Libro.
2. Σοφία Αδάμ και Χρίστος Παπαθεοδώρου, *Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνικός Αποκλεισμός – Μία κριτική προσέγγιση*, ΙΝΕ – ΓΣΕΕ, Αθήνα, 2010, Παρατηρητήριο Κοινωνικών, Οικονομικών / Δημοσιονομικών Εξελίξεων, Φτώχειας και Ανισοτήτων.
3. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Δ/ση Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων & Κοινωνικής Ένταξης, «Οδηγός για την Κοινωνική Ευρώπη» - Τεύχος 4, σελ. 22.
4. Γιάννης Ζαϊμάκης, *Κοινοτική εργασία και τοπικές κοινωνίες: ανάπτυξη, συλλογική δράση, πολυπολιτισμικότητα*, στο επίμετρο: *Από τη βιώσιμη ανάπτυξη στο κίνημα της από – ανάπτυξης*, Αθήνα, 2008, Εκδόσεις: Πλέθρον.
5. Equal, Αναπτυξιακή Σύμπραξη Α.Σ. Κένταυρος, *Κοινωνική – Αλληλέγγυα Οικονομία & Επιχειρηματικότητα – Τοπική Κοινωνία: Ολοκληρωμένη Υποστήριξη, Δράση 4*, «Μελέτη για τη διαμόρφωση του θεσμικού και νομικού πλαισίου στην Κοινωνική Οικονομία», Εταίρος Υλοποίησης: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Πολιτικής – Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής, Μάρτιος, 2007.
6. Κ.Π.Ε.Ο.Κ.Ο. Κεφάλου «Ζηνί», *Κοινωνιολογική και οικονομική έρευνα δράσης στην Κεφαλο της Κω του Δήμου Ηρακλειδών – Πρόταση για την αξιοποίηση των μεταλλουργικών εγκαταστάσεων στην ανατολική πλαγιά του Ζηνιού*, Επιστημονικός Υπεύθυνος: Σκεύος Παπαϊωάννου, Κεφαλος Κω / Ρέθυμνο, 2008.
7. Νίκος Ναγόπουλος, *Η συμβολή της κοινωνικής έρευνας και γνώσης στον περιφερειακό σχεδιασμό μορφών κοινωνικής ανάπτυξης στο Θέματα Περιφερειακού Σχεδιασμού και χωρικής ανάλυσης*, επιμ. Κ. Ρόντος, Αθήνα, 2011, Εκδόσεις: Μπένος.

8. Σκεύος Παπαϊωάννου, *Συμβουλευτική και Δικτύωση για την Απασχόληση και τη Βιώσιμη Ανάπτυξη - Η περίπτωση του Σχεδίου Ολοκληρωμένης Παρέμβασης «ΕΡΓΑΝΗ»*, Ρέθυμνο, 2008, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ρεθύμνου – Διεύθυνση Πολιτισμού (ΝΕΛΕ).
9. Βασίλης Τακτικός, *Θεσμοί και Εφαρμογές της Κοινωνικής Οικονομίας, Η οργανωμένη κοινωνία των πολιτών είναι το «μέσον», Ο συνεργατισμός το «μήνυμα» και η ελπίδα του κόσμου*, Αθήνα, 2014, Εκδόσεις: Ερύμανθος.
10. Claude Vienney, *Η κοινωνική οικονομία*, Αθήνα, 2008, Εκδόσεις: Πολύτροπον, (μετάφραση από τα Γαλλικά: Γιάννης Καύκας).
11. Richard Sennett, *Η κουλτούρα του νέου καπιταλισμού*, (μετάφραση από τα Αγγλικά: Τρισεύγενη Παπαϊωάννου), Αθήνα, 2008, Εκδόσεις: Σαββάλας.
12. Richard Sennet, *Ο ελαστικοποιημένος άνθρωπος – Οι συνέπειες του μετασχηματισμού της εργασίας στον νέο καπιταλισμό*, (μετάφραση από τα Αγγλικά: Ελένη Αστερίου), επιστημονική επιμέλεια: Νικήτας Πατινώτης, Αθήνα, 2010, Εκδόσεις: Πεδίο.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. «Αυτοδιοίκηση: Μεταρρύθμιση και Δημοκρατική Ανασυγκρότηση», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://politicalreviewgr.blogspot.gr/2011/02/blog-post_28.html, (ημερομηνία δημοσίευσης: 26/02/11, ημερομηνία πρόσβασης: 30/10/2012).
2. Ανδρέας Αλεξόπουλος, Νικολίτσα Κωστοπούλου, Νεκταρία Μαραβά, Χαράλαμπος Μιχαλόπουλος, «Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και η συμβολή της στην βιώσιμη ανάπτυξη και συνοχή: Το παράδειγμα της Κοινωνικής Επιχείρησης Ναυπάκτου»,

διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο:

http://www.mkoanelixi.gr/pdf/Koinoniki_Epixeirimatikotita_Nafpaktou.pdf.,

(ημερομηνία πρόσβασης: 06/03/2013).

3. Γιάννης Ζαϊμάκης, «Κοινωνική οικονομία και κρίση: Ανάμεσα στην ενσωμάτωση στο βιοπολιτικό καπιταλισμό και τις ουτοπίες μιας μετακαπιταλιστικής κοινωνίας», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.diktyoantallagisirakleiou.espiv.net., (ημερομηνία πρόσβασης: 10/02/2014).

4. Δημήτρης Ζιώμας, «Προσεγγίζοντας τον Τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα: Υφιστάμενη κατάσταση, Τάσεις και Προοπτικές», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.eetaa.gr/equal_projects/kentavros, (ημερομηνία πρόσβασης: 28/05/2014).

5. «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και λοιπές διατάξεις: Ν. 4019/11 (ΦΕΚ 216 Α/30-9-1011)», Άρθρο 1, διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.e-logistika.gr., (ημερομηνία πρόσβασης: 15/10/2013).

6. «Κοινωνική Οικονομία και Οικονομία της Αλληλεγγύης», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://politicalreviewgr.blogspot.gr/2011/02/blog-post_28.html., (ημερομηνία δημοσίευσης: 26/02/2011, ημερομηνία πρόσβασης: 30/10/2012).

7. ΚΠ Equal, «Κοινοτική Πρωτοβουλία Equal », διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.equal-krikos.gr/content/view/18/33/>., (ημερομηνία πρόσβασης: 25/10/2012).

8. Βανέσα Κριατσιώτη, «Κοινωνική Οικονομία & Οικονομία της Αλληλεγγύης», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.diktio-kapa.dos.gr/keimena/GSEESocialEconomy.pdf>., (ημερομηνία πρόσβασης: 01/11/2012).

9. Στέλλα Λέκκα, «Κοινωνική Οικονομία & Επιχειρηματικότητα – Η περίπτωση της Ελλάδας», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.dspace.lib.uom.gr., (ημερομηνία πρόσβασης: 15/10/2013).

10. Γιώργος Λιερός, «Αριστερή διακυβέρνηση και συνεργατική και αλληλέγγυα οικονομία», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.stasi.gr, (ημερομηνία πρόσβασης: 11/12/2013).
11. Τάκης Νικολόπουλος, Δημήτρης Καπογιάννης, «Κοινωνική οικονομία της αλληλεγγύης ή της αγοράς;», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.enthemata.wordpress.com, (ημερομηνία δημοσίευσης: 03/04/2011, ημερομηνία πρόσβασης: 15/10/2013).
12. ΟΚΕ, «Η Κοινωνική Οικονομία και η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.oke.gr>, (ημερομηνία πρόσβασης: 18/11/2013).
13. Παναγιώτης Πάντος, «Μπορεί η αλληλέγγυα οικονομία να δώσει αριστερή διέξοδο στην κρίση;», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.poulantzas.gr, (ημερομηνία πρόσβασης: 11/12/2013).
14. Ανδρέας Ρουμελιώτης, «Ανταλλακτική Οικονομία: Πάνω απ' τα κέρδη ο άνθρωπος – Ζω και χωρίς λεφτά», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.enet.gr, (ημερομηνία δημοσίευσης: 28/03/2011, ημερομηνία πρόσβασης: 15/10/2013).
15. Πέτρος Λινάρδος Ρυλμόν, «Η Αλληλέγγυα Οικονομία και ο χαρακτήρας της ανατροπής», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.rnbnet.gr, (ημερομηνία πρόσβασης: 29/05/2014).
16. Ρούλα Σαλούρου, «Στροφή προς την Κοινωνική Οικονομία», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.oneearth.gr>, (ημερομηνία πρόσβασης: 13/12/2013).
17. Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας – Γενική Γραμματεία Διαχείρισης Κοινοτικών και Άλλων Πόρων, «Ποιο είναι το νέο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των Κοινωνικών Επιχειρήσεων;», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.keko.gr, (ημερομηνία πρόσβασης: 11/12/2013).

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Kay A. (2006). «Social capital, the social economy and community development», *Community Development Journal*, τομ. 41, τχ. 2, σελ. 167 – 170.
2. Moulaert F., Ailenei O. (2005). «Social Economy, Third Sector and Solidarity Relations: A Conceptual Synthesis from History to Present», *Urban Studies*, τομ. 42, τχ. 11, σελ. 2037 – 2041.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Παρακάτω ακολουθούν οι τηλεφωνικές συνεντεύξεις, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της ερευνητικής διαδικασίας. Το γεγονός ότι δραστηριοποιούνται σε διαφορετικούς τομείς, οι επιλεγμένοι φορείς κοινωνικής οικονομίας, δίνει μία πολύπλευρη εικόνα για τη δομή και τον τρόπο λειτουργίας τους.

Ακολουθεί ο οδηγός συνέντευξης, που χρησιμοποιήθηκε στις τηλεφωνικές συνεντεύξεις με τους υπεύθυνους επικοινωνίας των ερωτώμενων φορέων κοινωνικής οικονομίας και στη συνέχεια καταγράφονται οι απαντήσεις τους.

Οδηγός Συνέντευξης (Α): Συνέντευξη με τον υπεύθυνο επικοινωνίας της δομής

Αρχικά θα ήθελα να σας κάνω κάποιες ερωτήσεις σχετικά με το προφίλ της δομής.

Πιο συγκεκριμένα:

Ποια η νομική μορφή και ο τύπος της δομής;

Ποια τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία του τύπου αυτού;

Σε ποιες κοινωνικές ομάδες απευθύνεται;

Θα μπορούσατε να μου πείτε για το ιστορικό της δομής, δηλαδή:

Πότε ιδρύθηκε η δομή;

Ποια η κύρια έδρα της;

Ποιος ή ποιοι οι πρωτεργάτες της;

Πως ξεκίνησε η ιδέα σύστασής της;

Ποιος ή ποιοι οι αρχικοί στόχοι της;

Σχετικά με τη λειτουργία της δομής:

Πόσα τα ενεργά μέλη της;

Ποια η σχέση μεταξύ τους;

Υπάρχει εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας και που στηρίζεται;

Ποιες μεταβολές υπήρξαν στη διάρκεια λειτουργίας της δομής, ως προς τον τύπο, τις δραστηριότητες, τον αριθμό των απασχολουμένων;

Ποιες ανάγκες ή συνθήκες οδήγησαν στις αλλαγές αυτές;

Υπήρξε ή υπάρχει μέχρι σήμερα κρατική χρηματοδότηση;

Υπήρξε ή υπάρχει μέχρι σήμερα οικονομική βοήθεια από τις δημοτικές αρχές;

Πως συντηρείται σήμερα η επιχείρηση / οργανισμός;

Υπάρχουν σημαντικά κέρδη και πως τα διαχειρίζεται η ομάδα;

Όσον αφορά τις δυσκολίες που αντιμετώπισε η δομή κατά τη διάρκεια της λειτουργίας της:

Ποια τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετώπισε η επιχείρηση / οργανισμός από την αρχή της σύστασής της / του;

Υπάρχουν μέχρι σήμερα κάποια από τα αρχικά προβλήματα;

Σχετικά με τον ρόλο της ευρύτερης κοινωνίας:

Ποια η στάση της κοινωνίας ή της τοπικής κοινότητας απέναντι στην επιχείρηση / οργανισμό;

Δημιουργήθηκαν τεχνικά εμπόδια για τη λειτουργία της δομής;

Για τις προοπτικές της δομής:

Πως βλέπετε το μέλλον της επιχείρησης / οργανισμού;

Ποιους παράγοντες θεωρείτε καθοριστικούς για τη βιωσιμότητα της δομής;

Υπάρχουν περιθώρια και διάθεση επέκτασης της δομής;

1η δομή: Κέντρο Ειδικών Παίδων «Άγιος Σπυρίδων»

Προφίλ της δομής:

1^η ερώτηση: Ποια η νομική μορφή και ο τύπος της δομής;

Απάντηση: Το κέντρο αποτελεί φιλανθρωπικό σωματείο μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ιδιωτικού δικαίου.

2^η ερώτηση: Ποια τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία του τύπου αυτού;

Απάντηση: Το καθεστώς λειτουργίας του εμφανίζει τόσο πλεονεκτήματα, όσο και μειονεκτήματα, κυρίως ως προς την οικονομική διαχείριση του οργανισμού.

3^η ερώτηση: Σε ποιες κοινωνικές ομάδες απευθύνεται;

Απάντηση: Απευθύνεται σε άτομα (6 – 45 ετών) και ιδιαίτερα σε παιδιά με φυσικές ιδιαιτερότητες (νοητική στέρηση, κινητικά προβλήματα, κ.ά.).

Ιστορικό της δομής:

4^η ερώτηση: Πότε ιδρύθηκε η δομή και που εδρεύει;

Απάντηση: Ιδρύθηκε το 1975 με έδρα της την περιοχή Κρουσώνα του Νομού Ηρακλείου.

5^η ερώτηση: Ποιος ή ποιοι οι πρωτεργάτες της;

Απάντηση: Ένας ιερέας, ο οποίος δεν είχε στο άμεσο συγγενικό του περιβάλλον, άτομα με φυσικές ιδιαιτερότητες.

6^η ερώτηση: Πως ξεκίνησε η ιδέα σύστασής της;

Απάντηση: Ο ιερέας ήθελε να βοηθήσει τη συγκεκριμένη κοινωνική κατηγορία, εξαιτίας της ιδιαίτερης ευαισθησίας του προς αυτή.

7^η ερώτηση: Ποιος ή ποιοι οι αρχικοί στόχοι της;

Απάντηση: Αρχικός στόχος της, η εκπαίδευση των παιδιών με νοητική στέρηση ή άλλη φυσική ιδιαιτερότητα και η ένταξή τους στην αγορά εργασίας.

Λειτουργία της δομής:

8^η ερώτηση: Πόσα τα ενεργά μέλη της και ποια η σχέση μεταξύ τους;

Απάντηση: Σήμερα δραστηριοποιούνται 70 περίπου άτομα, με αρκετούς εξωτερικούς φίλους και υποστηρικτές του έργου τους και επιδιώκουν μέσα από την εδραίωση της συνεργασίας και αλληλοβοήθειας να εκτελούν το έργο τους.

9^η ερώτηση: Υπάρχει εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας και που στηρίζεται;

Απάντηση: Βέβαια, υπάρχει συγκεκριμένο καταστατικό, πραγματοποιείται Γενική συνέλευση και το προσωπικό αποτελείται από τον διευθυντή, τον διοικητικό υπεύθυνο, τον γραμματέα, τους επιστήμονες – συνεργάτες (κοινωνική λειτουργό, ψυχολόγο, εργοθεραπευτή), οι οποίοι κάθε φορά ανάλογα με τις ανάγκες της δομής, προσλαμβάνονται με συγκεκριμένες συμβάσεις έργου και τέλος, το βοηθητικό προσωπικό (καθαριστές, οδηγοί).

10^η ερώτηση: Υπήρξε ή υπάρχει μέχρι σήμερα κρατική χρηματοδότηση;

Απάντηση: Ο οργανισμός αυτός χρηματοδοτείται με ένα ποσοστό από τον περιφερειακό προϋπολογισμό του Υπουργείου Εργασίας. Επίσης, συμμετείχε κατά περιόδους σε διάφορα ευρωπαϊκά προγράμματα, όπως το Equal, το ΕΣΠΑ, όπου υπήρχε μερική χρηματοδότηση.

11^η ερώτηση: Πως συντηρείται σήμερα η επιχείρηση / οργανισμός;

Απάντηση: Συντηρείται από τις κατά καιρούς δωρεές των πολιτών καθώς και από τα έσοδα, που προκύπτουν από τις πωλήσεις των κατασκευών των εκπαιδευομένων, σε εκθέσεις ή παζάρια.

12^η ερώτηση: Υπάρχουν σημαντικά κέρδη και πως τα διαχειρίζεται η ομάδα;

Απάντηση: Τα κέρδη που εμφανίζει ο οργανισμός, αρκούν για τη συντήρησή του.

Δυσκολίες λειτουργίας της δομής:

13^η ερώτηση: Ποια τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετώπισε η επιχείρηση / οργανισμός από την αρχή της σύστασής της; Υπάρχουν μέχρι σήμερα κάποια από τα αρχικά προβλήματα;

Απάντηση: Το κυριότερο πρόβλημα του οργανισμού, εντοπίζεται στην αδυναμία και δυσκολία απορρόφησης των εκπαιδευομένων στην αγορά εργασίας. Οι οικονομικές δυσκολίες, όπως η καθυστέρηση πληρωμής από τα ασφαλιστικά ταμεία των εκπαιδευομένων, κ.ά., υπάρχουν και επιδιώκεται η αντιμετώπισή τους μέσω των εσόδων, που προκύπτουν από τις προαναφερόμενες πηγές.

Ρόλος της κοινωνίας:

14^η ερώτηση: Ποια η στάση της κοινωνίας ή της τοπικής κοινότητας απέναντι στην επιχείρηση / οργανισμό;

Απάντηση: Υπήρξε και υπάρχει έντονο ενδιαφέρον από την πλευρά της τοπικής κοινωνίας, η οποία είναι ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένη και ενθαρρύνει – στηρίζει το έργο του οργανισμού.

Προοπτικές και μέλλον της δομής:

15^η ερώτηση: Πως βλέπετε το μέλλον της επιχείρησης / οργανισμού;

Απάντηση: Η 38χρονη λειτουργία του οργανισμού, δηλώνει πως υπάρχει αισιοδοξία και δυνατή θέληση από τους εμπλεκόμενους, για τη συνέχιση, διάδοση και επέκταση του έργου του.

**2^η δομή: Αγροτικός Οικοτεχνικός Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός
Γυναικών «Το Ξομπλιαστό Κουλουράκι – Παραδοσιακά
Αρτοσκευάσματα»**

Προφίλ της δομής:

1^η ερώτηση: Ποια η νομική μορφή και ο τύπος της δομής;

Απάντηση: Είναι Αγροτικός Οικοτεχνικός και Αγροτουριστικός συνεταιρισμός.

2^η ερώτηση: Ποια τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία του τύπου αυτού;

Απάντηση: Κυρίως σε οργανωτικό επίπεδο υπάρχουν μερικά αρνητικά στοιχεία.

3^η ερώτηση: Σε ποιες κοινωνικές ομάδες απευθύνεται;

Απάντηση: Απευθύνεται κυρίως σε γυναίκες που αγαπούν την ζαχαροπλαστική και έχουν μεράκι να δημιουργούν γευστικές απολαύσεις, βασισμένες στις παραδοσιακές συνταγές.

Ιστορικό της δομής:

4^η ερώτηση: Πότε ιδρύθηκε η δομή και που εδρεύει;

Απάντηση: Ιδρύθηκε το 2000 και εδρεύει στο χωριό Μάραθος Τυλίσου, στον Νομό Ηρακλείου.

5^η ερώτηση: Ποιος ή ποιοι οι πρωτεργάτες της;

Απάντηση: Ένας γνωστός μου, που μέσω της Αναπτυξιακής Ηρακλείου, είχε συμμετάσχει στο πρόγραμμα Leader.

6^η ερώτηση: Πως ξεκίνησε η ιδέα σύστασής της;

Απάντηση: Ξεκίνησε με την παρότρυνση της Αναπτυξιακής Ηρακλείου.

7^η ερώτηση: Ποιος ή ποιοι οι αρχικοί στόχοι της;

Απάντηση: Βασικός στόχος της, η προβολή και προώθηση των τοπικών προϊόντων.

Λειτουργία της δομής:

8^η ερώτηση: Πόσα τα ενεργά μέλη της και ποια η σχέση μεταξύ τους;

Απάντηση: Σήμερα στον συνεταιρισμό υπάρχουν 16 μέλη γυναίκες.

9^η ερώτηση: Υπάρχει εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας και που στηρίζεται;

Απάντηση: Κάθε τρία χρόνια εκλέγεται νέο Διοικητικό Συμβούλιο, με πρόεδρο, αντιπρόεδρο, ταμιά, γραμματέα και ένα μέλος. Οι αρχές της αλληλεγγύης και της δικαιοσύνης χαρακτηρίζουν τις μεταξύ τους σχέσεις.

10^η ερώτηση: Υπήρξε ή υπάρχει μέχρι σήμερα κρατική χρηματοδότηση;

Απάντηση: Υπήρξε από την Αναπτυξιακή Ηρακλείου και σήμερα ο Δήμος Τυλίσου παραχωρεί τον χώρο, όπου στεγάζεται ο συνεταιρισμός.

11^η ερώτηση: Πως συντηρείται σήμερα η επιχείρηση / οργανισμός;

Απάντηση: Συντηρείται από τα έσοδα που προκύπτουν από τις πωλήσεις των προϊόντων που φτιάχνουμε (κουλουράκια, τυροπιτάκια, καλτσούνια, ξεροτήγανα, κ.ά.), από τις εκθέσεις, στις οποίες εκθέτουμε τα προϊόντα μας και από τη συνεργασία μας με τοπικά καταστήματα και καταστήματα στο εξωτερικό. Κατά καιρούς στέλνουμε πακέτα σε συγκεκριμένα σημεία πώλησης στην Αμερική, Γερμανία, Ιταλία και Μάλτα.

12^η ερώτηση: Υπάρχουν σημαντικά κέρδη και πως τα διαχειρίζεται η ομάδα;

Απάντηση: Τα κέρδη μας αρκούν για τη συντήρηση του συνεταιρισμού.

Δυσκολίες λειτουργίας της δομής:

13^η ερώτηση: Ποια τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετώπισε η επιχείρηση / οργανισμός από την αρχή της σύστασής της; Υπάρχουν μέχρι σήμερα κάποια από τα αρχικά προβλήματα;

Απάντηση: Ένα σοβαρό πρόβλημα εκτός των οικονομικών δυσκολιών, είναι η προώθηση και η πώληση των προϊόντων, όπως και η εκπαίδευση μέσω σεμιναρίων για νέες μεθόδους ή τεχνικές παρασκευής αρτοσκευασμάτων. Οι Μύλοι Κρήτης έχουν πραγματοποιήσει κάποια σεμινάρια, που μας βοήθησαν ιδιαίτερα στο να βελτιώσουμε τις συνταγές μας.

Ρόλος της κοινωνίας:

14^η ερώτηση: Ποια η στάση της κοινωνίας ή της τοπικής κοινότητας απέναντι στην επιχείρηση / οργανισμό;

Απάντηση: Ήταν και είναι θετική.

Προοπτικές και μέλλον της δομής:

15^η ερώτηση: Πως βλέπετε το μέλλον της επιχείρησης / οργανισμού;

Απάντηση: Ο συνεταιρισμός πάει καλά, υπάρχει πνεύμα αισιοδοξίας και προοπτικές αγοράς νέου εξοπλισμού.

3^η δομή: Κοινωνικό Καφενείο «Ορτακιά»

Προφίλ της δομής:

1^η ερώτηση: Ποια η νομική μορφή και ο τύπος της δομής;

Απάντηση: Πρόκειται για Αστική Μη Κερδοσκοπικού χαρακτήρα επιχείρηση.

2^η ερώτηση: Ποια τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία του τύπου αυτού;

Απάντηση: Όπως σε κάθε επιχείρηση υπάρχουν θετικά και αρνητικά στοιχεία στην οργάνωση και λειτουργία του.

3^η ερώτηση: Σε ποιες κοινωνικές ομάδες απευθύνεται;

Απάντηση: Απευθύνεται σε ενήλικες που θέλουν να προσφέρουν έργο, προωθώντας τα τοπικά προϊόντα.

Ιστορικό της δομής:

4^η ερώτηση: Πότε ιδρύθηκε η δομή και που εδρεύει;

Απάντηση: Ιδρύθηκε το 2010 και εδρεύει στο κέντρο του Ηρακλείου.

5^η ερώτηση: Ποιος ή ποιοι οι πρωτεργάτες της;

Απάντηση: Εγώ ως υπεύθυνος συντονισμού και επικοινωνίας.

6^η ερώτηση: Πως ξεκίνησε η ιδέα σύστασής της;

Απάντηση: Ένας γνωστός μου από την Αθήνα είχε ξεκινήσει μία ανάλογη πρωτοβουλία και με ενθάρρυνε να κάνω κάτι αντίστοιχο.

7^η ερώτηση: Ποιος ή ποιοι οι αρχικοί στόχοι της;

Απάντηση: Η παρασκευή παραδοσιακών πιάτων και η προβολή της κρητικής κουζίνας.

Λειτουργία της δομής:

8^η ερώτηση: Πόσα τα ενεργά μέλη της και ποια η σχέση μεταξύ τους;

Απάντηση: Είμαστε 8 μέλη. Επιδιώκουμε να υπάρχει ισονομία και αλληλεγγύη.

9^η ερώτηση: Υπάρχει εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας και που στηρίζεται;

Απάντηση: Ναι. Γίνεται Γενική Συνέλευση και όλα τα μέλη έχουμε τις ίδιες αρμοδιότητες.

10^η ερώτηση: Υπήρξε ή υπάρχει μέχρι σήμερα κρατική χρηματοδότηση;

Απάντηση: Όχι.

11^η ερώτηση: Πως συντηρείται σήμερα η επιχείρηση / οργανισμός;

Απάντηση: Από τους πελάτες που προτιμούν την κουζίνα μας.

12^η ερώτηση: Υπάρχουν σημαντικά κέρδη και πως τα διαχειρίζεται η ομάδα;

Απάντηση: Δυστυχώς, τα έσοδά μας είναι λιγοστά.

Δυσκολίες λειτουργίας της δομής:

13^η ερώτηση: Ποια τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετώπισε η επιχείρηση / οργανισμός από την αρχή της σύστασής της; Υπάρχουν μέχρι σήμερα κάποια από τα αρχικά προβλήματα;

Απάντηση: Οικονομικά και προβλήματα συνεννόησης και συνεργασίας με τα υπόλοιπα μέλη.

Ρόλος της κοινωνίας:

14^η ερώτηση: Ποια η στάση της κοινωνίας ή της τοπικής κοινότητας απέναντι στην επιχείρηση / οργανισμό;

Απάντηση: Ιδιαίτερα θετική.

Προοπτικές και μέλλον της δομής:

15^η ερώτηση: Πως βλέπετε το μέλλον της επιχείρησης / οργανισμού;

Απάντηση: Υπάρχει αισιοδοξία, ελπίδα και κάνουμε προσπάθειες να ξεπεράσουμε τα παραπάνω προβλήματα, ώστε να διατηρηθεί ενεργή η δραστηριότητα της επιχείρησής

4^η δομή: Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία «Terra Verde»

Προφίλ της δομής:

1^η ερώτηση: Ποια η νομική μορφή και ο τύπος της δομής;

Απάντηση: Είναι Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία.

2^η ερώτηση: Ποια τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία του τύπου αυτού;

Απάντηση: Θα αναφέρω μόνο πως κάνουμε προσπάθειες να μετατραπεί σε Κοινωνικό Συνεταιρισμό Περιορισμένης Ευθύνης.

3^η ερώτηση: Σε ποιες κοινωνικές ομάδες απευθύνεται;

Απάντηση: Απευθύνεται σε όλους όσους αγαπούν όχι μόνο τον καφέ των Ζαπατίστας, αλλά σε όσους αναγνωρίζουν το έργο που προσφέρουν κάποιες ευπαθείς κοινωνικά ομάδες και επιθυμούν να προωθήσουν τα τοπικά προϊόντα.

Ιστορικό της δομής:

4^η ερώτηση: Πότε ιδρύθηκε η δομή και που εδρεύει;

Απάντηση: Ιδρύθηκε το 2008 και εδρεύει στη πόλη των Χανίων.

5^η ερώτηση: Ποιος ή ποιοι οι πρωτεργάτες της;

Απάντηση: Εγώ ως υπεύθυνος επικοινωνίας και άλλοι δύο φίλοι μου.

6^η ερώτηση: Πως ξεκίνησε η ιδέα σύστασής της;

Απάντηση: Ξεκίνησε με την παρακίνηση κάποιων γνωστών, οι οποίοι συμμετείχαν στην πρώτη ομάδα εναλλακτικού και αλληλέγγυου δικτύου «Συν Άλλοις», με έδρα την Αθήνα.

7^η ερώτηση: Ποιος ή ποιοι οι αρχικοί στόχοι της;

Απάντηση: Αρχικός στόχος της, η διάδοση του καφέ των Ζαπατίστας, αλλά παράλληλα η προώθηση των προϊόντων των τοπικών παραγωγών και των ευπαθών ομάδων, όπως οι φυλακισμένοι στις Αγροτικές Φυλακές Αγιάς, οι οποίοι ασχολούνται με κεραμικές κατασκευές και οι ψυχοπαθείς του Ειδικού Κέντρου ΚΥΣΠΕ.

Λειτουργία της δομής:

8^η ερώτηση: Πόσα τα ενεργά μέλη της και ποια η σχέση μεταξύ τους;

Απάντηση: Είμαστε 10 – 15 ενεργά μέλη. Από την αρχή δεν αντιμετωπίσαμε προβλήματα συνεργασίας. Η συνεργασία μας ήταν και παραμένει αρκετά καλή.

9^η ερώτηση: Υπάρχει εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας και που στηρίζεται;

Απάντηση: Κάθε μήνα κάνουμε Γενική Συνέλευση, η οποία στηρίζεται στις αρχές της άμεσης δημοκρατίας.

10^η ερώτηση: Υπήρξε ή υπάρχει μέχρι σήμερα κρατική χρηματοδότηση;

Απάντηση: Όχι, δεν υπήρξε καμιά τέτοια βοήθεια.

11^η ερώτηση: Πως συντηρείται σήμερα η επιχείρηση / οργανισμός;

Απάντηση: Συντηρείται από τις πωλήσεις των προϊόντων που διαθέτουμε στο χώρο μας καθώς και από την τροφοδοσία κάποιων καταστημάτων στο κέντρο των Χανίων, με τα προϊόντα μας.

12^η ερώτηση: Υπάρχουν σημαντικά κέρδη και πως τα διαχειρίζεται η ομάδα;

Απάντηση: Ευτυχώς, τα οικονομικά μας πάνε καλά.

Δυσκολίες λειτουργίας της δομής:

13^η ερώτηση: Ποια τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετώπισε η επιχείρηση / οργανισμός από την αρχή της σύστασής της; Υπάρχουν μέχρι σήμερα κάποια από τα αρχικά προβλήματα;

Απάντηση: Αρχικά είχαμε κάποιες οικονομικές δυσκολίες, οι οποίες ξεπεράστηκαν. Στην πορεία αντιμετωπίσαμε προβλήματα συνεργασίας με κάποιους αγροτικούς συνεταιρισμούς και παραγωγούς, με τους οποίους σήμερα έχουμε διακόψει τις δεσοληψίες.

Ρόλος της κοινωνίας:

14^η ερώτηση: Ποια η στάση της κοινωνίας ή της τοπικής κοινότητας απέναντι στην επιχείρηση / οργανισμό;

Απάντηση: Η τοπική κοινωνία έδειξε ζωνρό ενδιαφέρον από την αρχή.

Προοπτικές και μέλλον της δομής:

15^η ερώτηση: Πως βλέπετε το μέλλον της επιχείρησης / οργανισμού;

Απάντηση: Υπάρχει πνεύμα αισιοδοξίας και μεράκι από την πλευρά των μελών της εταιρείας μας, ώστε να την επεκτείνουμε με τη δημιουργία δεύτερου χώρου. Προσανατολιζόμαστε να δημιουργήσουμε ένα στέκι – καφενείο, όπου θα προωθούμε και τον καφέ των Ζαπατίστας, αλλά και τα τοπικά προϊόντα. Επίσης, σκεφτόμαστε την υλοποίηση της δυνατότητας ηλεκτρονικών παραγγελιών, μέσω της ιστοσελίδας της εταιρείας μας.

5^η δομή: Αστικός Συνεταιρισμός «Μπεγίρι»

Προφίλ της δομής:

1^η ερώτηση: Ποια η νομική μορφή και ο τύπος της δομής;

Απάντηση: Είναι Αστικός Συνεταιρισμός.

2^η ερώτηση: Ποια τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία του τύπου αυτού;

Απάντηση: Δεν μπορώ να σκεφτώ και να σας αναφέρω κάποια τέτοια στοιχεία.

3^η ερώτηση: Σε ποιες κοινωνικές ομάδες απευθύνεται;

Απάντηση: Απευθύνεται σε όλους όσους επιλέγουν βιολογικά προϊόντα και επιθυμούν να προωθήσουν τα προϊόντα των τοπικών παραγωγών.

Ιστορικό της δομής:

4^η ερώτηση: Πότε ιδρύθηκε η δομή και που εδρεύει;

Απάντηση: Ιδρύθηκε το 2012 και εδρεύει στη πόλη του Ρεθύμνου.

5^η ερώτηση: Ποιος ή ποιοι οι πρωτεργάτες της;

Απάντηση: Εγώ με μία ομάδα φίλων και γνωστών.

6^η ερώτηση: Πως ξεκίνησε η ιδέα σύστασής της;

Απάντηση: Ξεκίνησε μέσω των δικών μας προβληματισμών, σχετικά με τις συνθήκες εργασίας.

7^η ερώτηση: Ποιος ή ποιοι οι αρχικοί στόχοι της;

Απάντηση: Αρχικός στόχος της, η προώθηση των τοπικών προϊόντων.

Λειτουργία της δομής:

8^η ερώτηση: Πόσα τα ενεργά μέλη της και ποια η σχέση μεταξύ τους;

Απάντηση: Είμαστε 8 ενεργά μέλη και μέχρι σήμερα συνεργαζόμαστε αρκετά καλά.

9^η ερώτηση: Υπάρχει εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας και που στηρίζεται;

Απάντηση: Πραγματοποιούμε Γενική Συνέλευση κάθε μήνα και λειτουργούμε με βάση τις αρχές της αλληλεγγύης και της ισότητας.

10^η ερώτηση: Υπήρξε ή υπάρχει μέχρι σήμερα κρατική χρηματοδότηση;

Απάντηση: Όχι, ποτέ.

11^η ερώτηση: Πως συντηρείται σήμερα η επιχείρηση / οργανισμός;

Απάντηση: Από τα έσοδα του καφενείου, τις πωλήσεις των προϊόντων που διαθέτουμε στο παντοπωλείο και τις ηλεκτρονικές παραγγελίες μέσω της ιστοσελίδας μας.

12^η ερώτηση: Υπάρχουν σημαντικά κέρδη και πως τα διαχειρίζεται η ομάδα;

Απάντηση: Είναι επαρκή για τη συντήρηση του συνεταιρισμού μας.

Δυσκολίες λειτουργίας της δομής:

13^η ερώτηση: Ποια τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετώπισε η επιχείρηση / οργανισμός από την αρχή της σύστασής της; Υπάρχουν μέχρι σήμερα κάποια από τα αρχικά προβλήματα;

Απάντηση: Αντιμετωπίσαμε κυρίως οικονομικής φύσης προβλήματα, που προσπαθήσαμε να τα ξεπεράσουμε.

Ρόλος της κοινωνίας:

14^η ερώτηση: Ποια η στάση της κοινωνίας ή της τοπικής κοινότητας απέναντι στην επιχείρηση / οργανισμό;

Απάντηση: Η τοπική κοινωνία αγκάλιασε από την αρχή την κίνησή μας.

Προοπτικές και μέλλον της δομής:

15^η ερώτηση: Πως βλέπετε το μέλλον της επιχείρησης / οργανισμού;

Απάντηση: Συνεχίζουμε με αισιοδοξία και ελπίδα.

6^η δομή: «Δίκτυο Αλληλεγγύης χωρίς Μεσάζοντες»

Προφίλ της δομής:

1^η ερώτηση: Ποια η νομική μορφή και ο τύπος της δομής;

Απάντηση: Είναι Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία.

2^η ερώτηση: Ποια τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία του τύπου αυτού;

Απάντηση: Είμαστε στην αρχή λειτουργίας και αντιμετωπίσαμε οργανωτικής φύσης προβλήματα.

3^η ερώτηση: Σε ποιες κοινωνικές ομάδες απευθύνεται;

Απάντηση: Απευθύνεται σε όλους όσους θέλουν να στηρίξουν τους τοπικούς παραγωγούς, επιλέγοντας τα προϊόντα τους.

Ιστορικό της δομής:

4^η ερώτηση: Πότε ιδρύθηκε η δομή και που εδρεύει;

Απάντηση: Ιδρύθηκε το 2012 και εδρεύει στη πόλη του Ρεθύμνου.

5^η ερώτηση: Ποιος ή ποιοι οι πρωτεργάτες της;

Απάντηση: Εγώ με μία ομάδα φίλων.

6^η ερώτηση: Πως ξεκίνησε η ιδέα σύστασής της;

Απάντηση: Ξεκίνησε μέσα από το γνωστό κίνημα της πατάτας.

7^η ερώτηση: Ποιος ή ποιοι οι αρχικοί στόχοι της;

Απάντηση: Στοχεύουμε στο να πετύχουμε καλύτερη προώθηση των τοπικών προϊόντων στην αγορά. Να φέρουμε σε επαφή τον παραγωγό και τον καταναλωτή, να πετύχουμε καλύτερες τιμές στα τοπικά προϊόντα, εφόσον δεν μεσολαβούν μεσάζοντες, κάνοντας έτσι γνωστό στον κόσμο, ότι το φτηνό προϊόν είναι και ποιοτικό.

Λειτουργία της δομής:

8^η ερώτηση: Πόσα τα ενεργά μέλη της και ποια η σχέση μεταξύ τους;

Απάντηση: Δραστηριοποιούμαστε 20 άτομα. Η συνεργασία μας είναι αρκετά καλή.

9^η ερώτηση: Υπάρχει εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας και που στηρίζεται;

Απάντηση: Ναι, υπάρχει. Τον σεβόμαστε, πραγματοποιούμε τακτικά Γενικές Συνελεύσεις και επιδιώκουμε να εξασφαλίσουμε τις δημοκρατικές αρχές.

10^η ερώτηση: Υπήρξε ή υπάρχει μέχρι σήμερα κρατική χρηματοδότηση;

Απάντηση: Κρατική χρηματοδότηση, όχι. Ο Δήμος Ρεθύμνου μας παραχωρεί έναν χώρο, όπου οι παραγωγοί εκθέτουν τα προϊόντα τους, μία φορά την εβδομάδα.

11^η ερώτηση: Πως συντηρείται σήμερα η επιχείρηση / οργανισμός;

Απάντηση: Από τις πωλήσεις των προϊόντων.

12^η ερώτηση: Υπάρχουν σημαντικά κέρδη και πως τα διαχειρίζεται η ομάδα;

Απάντηση: Επαρκούν για τα έξοδα της εταιρείας μας.

Δυσκολίες λειτουργίας της δομής:

13^η ερώτηση: Ποια τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετώπισε η επιχείρηση / οργανισμός από την αρχή της σύστασής της; Υπάρχουν μέχρι σήμερα κάποια από τα αρχικά προβλήματα;

Απάντηση: Αρχικά αντιμετωπίσαμε και αντιμετωπίζουμε μέχρι σήμερα προβλήματα συνεργασίας με τους παραγωγούς.

Ρόλος της κοινωνίας:

14^η ερώτηση: Ποια η στάση της κοινωνίας ή της τοπικής κοινότητας απέναντι στην επιχείρηση / οργανισμό;

Απάντηση: Ήταν και είναι μέχρι σήμερα θετική.

Προοπτικές και μέλλον της δομής:

15^η ερώτηση: Πως βλέπετε το μέλλον της επιχείρησης / οργανισμού;

Απάντηση: Θα συνεχίσουμε το έργο και τις προσπάθειές μας με δύναμη και αισιοδοξία.